

О.В.Казанжи

**ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА
В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ**

*Навчально-методичний посібник
(до курсу «Дитяча література»)*

Миколаїв, 2018

*Рекомендовано вченою радою Миколаївського національного університету
імені В. О. Сухомлинського
(Протокол № від .12.2018 р.)*

Автор:

Казанжи О. В. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри початкової освіти Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського

Рецензенти:

Русова В. М. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української філології, теорії та історії літератури Чорноморського національного університету імені Петра Могили;

Дячук В. І. – директор ЗОШ №50 імені Г. Л. Дівіної

Дитяча література в початковій школі : Навчально-методичний посібник (до курсу «Дитяча література») / О. В. Казанжи. – Миколаїв : 2018. – 142 с.

Навчально-методичний посібник «Дитяча література в початковій школі» містить необхідні теоретичні й практичні матеріали відповідно до основних розділів програми, різнорівневі тести та контрольні роботи для перевірки й оцінювання знань студентів з курсу, а також список рекомендованих для читання художніх текстів. Посібник укладено з урахуванням принципу зв'язку курсу дитячої літератури зі змістом навчального матеріалу, який вивчається у 1-4 класах на уроках з літературного читання.

Рекомендовано для студентів вищих навчальних закладів спеціальності «Початкова освіта», вчителів та викладачів.

ЗМІСТ

Вступ.....	5
Навчально-тематичний план курсу. Зміст навчальної дисципліни.....	8
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КУРСУ «ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА».....	13
Лекція 1. Дитяча література як невід’ємна складова всієї літератури..	13
Лекція 2. Народна казка як особливий жанр дитячого фольклору.....	18
Лекція 3. Розвиток української дитячої літератури ХІХ століття.....	30
Лекція 4. Європейська літературна казка ХVІІ – ХІХ століть.....	34
ЗАВДАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ.....	39
Практичне заняття 1. Український дитячий фольклор.....	39
Практичне заняття 2. Міфологія як джерело дитячої літератури.....	39
Практичне заняття 3. Байка у творчому доробку Леоніда Глібова...	39
Практичне заняття 4. Творчість Івана Франка для дітей.....	40
Практичне заняття 5. Специфіка творчості Лесі Українки.....	40
Практичне заняття 6. Особливості творів Василя Симоненка для дітей.....	41
Практичне заняття 7. Творчий доробок Всеволода Нестайка.....	41
Практичне заняття 8. Прозова спадщина Євгена Гуцала.....	41
Практичне заняття 9. Казки Ганса Крістіана Андерсена.....	41
Практичне заняття 10. Творчість О.С. Пушкіна для дітей.....	42
Практичне заняття 11. Поетична спадщина російських дитячих письменників ХХ століття.....	42
Література о практичних заняттях.....	43
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ.....	45
МАТЕРІАЛИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ.....	49
Тема 1. Дитячий фольклор	49
Тема 2. Міфологія як джерело дитячої літератури.....	54
Тема 3. Біблія як важлива складова дитячої літератури.....	61
Тема 4. Українська дитяча література кінця ХХ – початку ХХІ століття.....	69
Тема 5. Сучасна зарубіжна дитяча література (загальний огляд).....	81
ЗАВДАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ.....	90
ТЕСТИ ДЛЯ САМОВПЕРЕВІРКИ З КУРСУ «ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА»	94
Варіант 1.....	94
Варіант 2.....	97
Варіант 3.....	99

Варіант 4.....	102
Варіант 5.....	105
Варіант 6.....	107
Варіант 7.....	110
Варіант 8.....	113
КОМПЛЕКСНІ РІЗНОРІВНЕНВІ ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДО ІСПИТУ З ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	115
СПИСОК ТВОРІВ, РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЛЯ ЧИТАННЯ.....	126
ЛІТЕРАТУРА.....	129
КОРИСНІ ДОДАТКИ. (Публіцистика Ірини Мацко).....	131
Діти вулиці. Про статус сучасної української дитячої літератури.....	131
Коли «Попелюшка» стане принцесою? Або проблеми українського казкарства.....	136
Дитина і казка. Чи потрібні вони одне одному?.....	138

ВСТУП

Сучасні реформи в освітній галузі вимагають нових підходів до навчання дітей, спрямовані на розвиток умінь застосовувати отримані знання на практиці, тому й навчально-методичне забезпечення майбутнього вчителя початкової школи має бути оновленим. Посібник «Дитяча література в початковій школі» повністю відповідає вимогам сучасної освіти, а його створення є актуальним і необхідним. Посібник розроблено на основі навчально-методичного комплексу до курсу «Дитяча література» (90 год.).

В умовах нової системи вищої освіти більша частина навчальної діяльності здійснюється студентами самостійно, тому теоретичний матеріал, запропонований у посібнику допомагає краще засвоїти, структурувати необхідні знання, виділити головне, зробити правильні висновки.

Теоретична частина праці включає тексти лекцій, а також відомості для самостійного опрацювання з тем, що є найбільш складними для вивчення. Показово, що навчально-методичний посібник містить матеріали не лише з української дитячої літератури, а також із зарубіжної відповідно до шкільної програми. Варто звернути увагу на практичну частину праці, в якій, крім завдань, пов'язаних з аналізом художніх текстів, пропонуються такі, що розкривають зв'язок з реаліями життя. Осібне місце посідає список творів для читання, укладений автором відповідно до чинних програм початкової школи. Запропоновані різнорівневі тести до іспиту з дисципліни «Дитяча література», а також тести для самоперевірки розраховані на об'єктивну оцінку знань і вмінь студентів.

Мета курсу «Дитяча література»: ознайомити студентів із основними творами, що входять у коло дитячого читання; виробити у майбутніх учителів вміння самостійно аналізувати твори дитячої літератури, відбирати та оцінювати їх.

Завдання:

- засвоїти особливості української і зарубіжної дитячої літератури;
- усвідомити вплив історії на розвиток дитячої художньої літератури;
- ознайомитись із творчістю українських письменників різних історико-літературних періодів, які писали для дітей.

Загальнопредметні компетентності

- здатність використовувати, узагальнювати та аналізувати інформацію, ставити цілі і знаходити шляхи їх досягнення у галузі початкової освіти в умовах постійних змін у суспільстві; здатність до застосування різноманітних методів наукового дослідження, вміння використовувати

їх у професійній діяльності початкової школи; формулювати думку з використанням наукових термінів;

- здатність логічно правильно, аргументовано і чітко будувати усне та писемне мовлення, володіти навичками ведення дискусії та полеміки;
- здатність працювати в будь-якому колективі, нести відповідальність за підтримання партнерських стосунків;
- здатність використовувати цивільний кодекс. Правові та моральні норми в соціальній взаємодії та реалізації цивільної відповідальності у галузі початкової освіти;
- здатність застосовувати основні методи захисту учнів початкової школи і населення від можливих наслідків, аварій. Катастроф, стихійних лих; техніку безпеки у початковій школі та громадських місцях;
- здатність самостійно добирати та опрацьовувати історичні наукові документи, науково-популярні та наукові джерела; порівнювати інформацію з різних джерел; узагальнювати і критично оцінювати історичні та наукові факти, узагальнювати і критично оцінювати історичні та інші події і явища, визначати їх суть, причинено-наслідкові зв'язки між ними; виділяти основне об'єктивне і суб'єктивне; робити висновки та узагальнення;
- здатність працювати з інформацією в глобальних комп'ютерних мережах з метою реалізації завдань початкової освіти;
- здатність вільно володіти українською мовою як державною та однією з іноземних мов на рівні, необхідному для виконання професійних завдань у галузі початкової освіти;
- здатність використовувати методи і засоби для зміцнення здоров'я і забезпечення повноцінної соціальної та професійної діяльності у галузі початкової освіти;
- здатність з повагою та дбайливо ставитись до історичної спадщини і культурних традицій, толерантно сприймати соціальні і культурні відмінності у суспільстві.

Фахові компетентності

- здатність використовувати основні закони гуманітарних дисциплін у галузі початкової освіти;
- вміння оперувати сукупністю теоретичних знань, практичних умінь, навичок, ставлень, досвіду, що дають змогу здійснювати пошукову, евристичну діяльність, самостійно здобувати нові знання, аналізувати діяльність учасників навчально-виховного процесу в початковій школі;

- здатність до професійного самовдосконалення, постійного поповнення своїх знань, розвитку своїх розумових здібностей, користування своїми інтелектуальними і творчими можливостями, професійними навичками у початковій освіті;
- здатність розуміти зміст і головну думку усних і письмових висловлювань;
- вести діалог з дотриманням правил мовленнєвого етикету;
- будувати повноцінні в комунікативному аспекті усні й письмові зв'язні висловлювання
- вміння інтерпретувати зміст творів (засобами слова) ; висловлювати естетичне ставлення до них; висловлювати власні почуття і думки у практичній діяльності вчителя початкової школи;
- готовність формувати компоненти читацької компетентності учнів початкової школи.

У результаті вивчення даного курсу студент повинен

знати:

- функції дитячої літератури;
- кращі твори вітчизняної та світової літератури, їхній зміст;
- біографію письменників, що вивчаються;
- сутність дитячої літератури як художньо-мистецького та історичного явища;
- особливості розвитку дитячої літератури упродовж певних історичних періодів.

вміти:

- визначати особливості дитячої літератури;
- встановлювати зв'язки між історичними подіями та літературними творами;
- аналізувати художні тексти, визначати виховне й пізнавальне значення кожного із них;
- працювати з критичними джерелами;
- визначати роль конкретного художнього твору та творчості письменника для розвитку українського літературного процесу.

Методи навчання: лекція, бесіда, спостереження, тестування.

Методи контролю: модульні контрольні роботи, колоквиуми, самостійні роботи, творчі роботи, реферати, презентації, повідомлення, інсценування, тестування.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН КУРСУ. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Кредит 1. Поняття про дитячу літературу. Усна народна творчість

Тема 1. Дитяча література як невід’ємна складова всієї літератури

Дитяча література як невід’ємна складова всієї літератури. Поняття «дитяча література». Джерела і функції дитячої літератури. Ознаки дитячої літератури.

Тема 2. Дитячий фольклор

Дитячий фольклор. Поняття «фольклор». Пареміографія. Загадки. Казка. Жанрові ознаки казки. Класифікація казок.

Тема 3. Міфологія як джерело дитячої літератури

Міфологія як джерело дитячої літератури. Поняття «міф», «міфологія». Специфічні ознаки міфу. Персонажі міфу, час і простір у міфології. Класифікація міфів.

Тема 4. Біблія як важлива складова дитячої літератури

Біблія як важлива складова дитячої літератури. Поняття «Біблія». Структура Біблії. Старий Заповіт. Новий Заповіт. Апокрифи. Євангеліє. Притча. Переклади Біблії на українську мову. Біблія для дітей.

Кредит 2. Українська дитяча література

Тема 5. Українська дитяча література доби Київської Русі

Література Київської Русі з найдавніших часів свого розвитку має виразно Українська дитяча література доби Київської Русі. Історія розвитку книго писання й книгодрукування. «повість минулих літ» та її значення для розвитку дитячої літератури. «Повчання Володимира Мономаха...» перший твір, адресований дітям. «Слово о полку Ігоревім». Творчість Г.Сковороди. Байки Харківські.

Тема 6. Нова українська дитяча література

Нова українська дитяча література. Особливості розвитку дитячої літератури зазначеного періоду. Значення «Енеїди» І.Котляревського для розвитку української дитячої літератури. Жанр байки. Байки П.Гулака-Артемовського, Л.Боровиковського, Є.Гребінки. Марко Вовчок як основоположниця дитячої літератури. Поетична творчість Т.Г.Шевченка. Творчість Л. Глібова для дітей. Журнал «Дзвінок»

Тема 7. Українська література другої половини XIX – поч. XX ст.

У кінці XIX— на початку XXст. чимало творів про дітей і для дітей написали Українська література другої половини XIX – поч. XX ст.

Особливості розвитку дитячої літератури зазначеного періоду. Журнал «Молода Україна» та інші періодичні видання. Прояви модернізму в українській дитячій літературі. Творчість І.Франка, Б.Грінченка, Олени Пчілки, Лесі Українки, М.Коцюбинського, В.Винниченка, М.Вінграновського

Тема 8. Українська дитяча література ХХ століття

Складовою частиною загального літературного процесу є твори для підростаючого покоління. Українська дитяча література ХХ століття. Особливості розвитку дитячої літератури зазначеного періоду. Період «розстріляного відродження» і дитяча література. Тема Великої Вітчизняної війни у дитячій літературі. Діяльність журналу «Барвінок». Тематичне різноманіття поетичних, драматичних і прозових творів для дітей. Творчість П.Тичини, О.Олеся, М.Рильського, А.Малишка, Н.Забіли, О.Іваненко, Б.Харчука.

Тема 9. Українська дитяча література кінця ХХ– початку ХХІ ст. ст.

Українська дитяча література кінця ХХ– початку ХХІ ст. ст. Особливості розвитку дитячої літератури зазначеного періоду. Твори «шістдесятників для дітей». Творчість В.Симоненка, Л.Костенко, Є.Гуцала, В.Нестайка. дитяча література в контексті сучасного літературного процесу. Творчість І.Андрусика, Зірки Мензатюк, О.Ільченка. Дитячі періодичні видання означеного періоду.

Кредит 3. Зарубіжна література для дітей

Тема 1. Зарубіжна дитяча література XVII – XIX століть

Зарубіжна дитяча література XVII – XIX століть. Поняття про літературну казку. Казки Шарля Перро, братів Грімм, Е.-Т.А.Гофмана, Гауфа. Творчість Г.К.Андерсена. Особливості казок Г.К.Андерсена.

Тема 2. Твори для дітей письменників світу ХХ–ХХІ століть

Твори для дітей письменників світу XIX-XXI століть. Творчість В.Гюго, Дж.Лондона. З.Топеліуса, А.Ліндгрена, Б.Немцовой, Дж.Ролінг, Дж.Р.Толкіна, А.Мілна.

Тема 3. Російська дитяча література XIX століття

Російська дитяча література XIX століття. Особливості розвитку дитячої літератури зазначеного періоду. Творчість О.Пушкіна, Л.Толстого, П.Єршова, К.Ушинського для дітей.

Тема 4. Російська література для дітей ХХ – ХХІ століть

Російська література для дітей ХХ – ХХІ століть. Проза і поезія означеного періоду. Тематика і проблематика творів. Творчість М.Носова, К.Чуковського, А.Барто. С.Міхалкого, С.Маршака.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви кредитів і тем	Кількість годин										
	Денна форма					Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі			
л		п	ла	ін	с	л		п	ла	ін	с
	о	р	б	д	р	о	р	б	д	р	
Кредит 1. Поняття про дитячу літературу. Усна народна творчість											
Тема 1. Дитяча література як невід’ємна складова всієї літератури.	2	2				2					2
Тема 2. Дитячий фольклор	8	2	2		4	8	2				6
Тема 3. Міфологія як джерело дитячої літератури.	6		2		4	6					6
Тема 4. Біблійні мотиви як визначальний фактор становлення літератури для дітей.	4				4	4					4
Разом за кредитом 1	20	4	4		12	20	2				18
Кредит 2. Українська дитяча література											
Тема 1 Розвиток української дитячої літератури від доби Київської Русі до кінця XVIII століття.	5				4	10					4
Тема 2. Нова українська дитяча література.	7	2	2		4	6					6
Тема 3. Українська література другої	8		4		4	12		2			10

половини XIX – поч. XX ст.												
Тема 4. Українська дитяча література XX ст.	20		6			1 2	15					1 0
Тема 5. Українська дитяча література кінця XX– початку XXI ст. ст.	4					6	15					1 0
Разом за Кредитом 2	44	2	1 2			3 0	42		2			4 0
Кредит 3. Зарубіжна література для дітей												
Тема 1. Зарубіжна дитяча література XVII – XIX століть.	6	2	2			2	7	2	2			3
Тема 2. Твори для дітей письменників світу XX–XXI століття.	6					6	5					5
Тема 3. Російська дитяча література XIX століть.	10		2			8	8					8
Тема 4. Російська література для дітей XX – XXI століть	8		2			6	8					8
Разом за кредитом 3	30	2	6			2 2	28	2	2			2 4
Разом	90	8	2 2			6 0	90	4	4			9 2

Система оцінювання знань

Поточне тестування та самостійна робота										Накопичувальні бали/ Сума
	K1	Кредит 2					Кредит 3			
	T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	300
Практичні заняття	10	10	10	10	10	10	10	10	10	

Самостійна робота (включно контрольні роботи)	90	30	50	
		КР1 – 20	КР2 – 20	
Усього	100	100	100	300

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
79-89	B	добре	
65-78	C		
56-64	D	задовільно	
50-55	E		
35-49	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КУРСУ «ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА»

Лекція 1

ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ВСІЄЇ ЛІТЕРАТУРИ

Мета: ознайомити студентів зі специфікою дитячої літератури, її функціями, та визначити місце курсу в професійній підготовці вчителя початкових класів; розвивати критичне мислення; виховувати любов до рідного слова.

Література

1. Детская литература: Учебное пособие для уч-ся пед. Училищ / В. Аникин и др. под ред. Е.Зубаревой. – 3-е изд., дораб. – М. : Просвещение, 1989. – 399 с.
2. Дитяча література. Хрестоматія. Маловідомі твори українських письменників II половини XIX – першої половини XX століття. Навчальний посібник / Упорядник Н.І.Богданець-Білоskalенко. — К. : Видавничий Дім “Слово”, 2006. – 256 с.
3. Дитяча література: Теорія. Історія. Практика : навчально-методичний посібник для студентів філологів спеціальності “Педагогіка і методика середньої освіти” / Автор-укладач Л.О.Бондар – Миколаїв. – 234 с.

План

1. Поняття дитячої літератури.
2. Проблема специфіки дитячої літератури.
3. Функції дитячої літератури:
4. Популяризація дитячої літератури на сучасному етапі.
5. Дитяча література як наука.
6. Місце курсу “Дитячої літератури” у професійній підготовці вчителя початкових класів.

1.Поняття дитячої літератури.

Аналіз текстів, призначених для дитячого читання, дозволяє зробити певні узагальнення, зокрема:

1. Дитяча література й досі залишається поза сферою академічного інтересу, про що свідчить маргінальний характер термінологічного статусу поняття «дитяча література» в літературознавстві. Наслідком цього є фрагментарний характер досліджень творів для дітей, невизначеність

літературознавчої мови опису цього складного феномену.

2. Аналіз наративного дискурсу текстів, віднесених до кола дитячого читання, засвідчує їх онтологічну єдність з усіма іншими літературними дискурсами та специфічність завдяки орієнтованості на певного читача.

3. Дитяча література є методологічно цікавим об'єктом літературної теорії. Завданням подальших досліджень є побудова наративної типології самої дитячої літератури, з'ясування закономірностей її системних трансформацій, дослідження специфіки фікційності дитячого тексту, жанру, наративно-рецептивних стратегій, 14удівнича14н.

Суперечливість термінології. „Дитяча література» – термін, наділений суперечливими тлумаченнями. У сучасних словниках та довідниках літературознавчого характеру знаходимо два різні визначення. Ю. Ковалів у 1 томі „Літературознавчої енциклопедії» розрізняє „дитячу літературу» і „літературу для дітей» і подає таке трактування: „Дитяча література – усна і писемна словесність, творена дітьми. До неї належать безпосередньо пов'язані з грою різні жанри фольклору... Дитяча література має синкретичний характер, специфічну художню форму з тяжінням до ритмізованого мовлення, словотворчості, розкутого фантазування. Поняття «дитяча література» охоплює також перші спроби пера юних початківців (поезія, проза тощо), опубліковані в періодиці для дітей».11.

У „Лексиконі загального та порівняльного літературознавства» Людмила Сердюк подає інше тлумачення, вважаючи, що „дитяча література – художні, наукові, науково-популярні твори, які написані для дітей. Найчастіше в це поняття включаються також твори „дорослої» літератури, що назавжди ввійшли в коло дитячого читання». Таке ж тлумачення дає «Літературознавча енциклопедія» Ю.Коваліва.

В контексті аналізу художніх творів, написаних письменниками для дітей та тих, що ввійшли до кола дитячого читання, доречно було б вживати термін «література для дітей», однак, зважаючи на поширену практику вживання терміну «дитяча література» у навчальній сфері й літературознавчому дискурсі та з метою упорядкування понятійного апарату, слід констатувати, що поняття «дитяча література» має два значення:

Широке – література, яка написана для дорослих, але перейшла у клас літератури для дітей та література написана для дітей (казки, прислів'я, приказки, загадки, колискові. Оповідання).

Вузьке – література створена власне дітьми: лічилки, дражнили, жахи.

Отже, *дитяча література* – це частина художньої літератури, що відповідає віковим особливостям дитини, враховує її особливості свідомості, сприймає і формує основні риси суспільства.

Дитяча література – засіб художнього сприйняття дійсності.

Дитяча література – середовище, яке формує найкращі умови для становлення або формування дитини на всіх етапах її розвитку.

2. Проблема специфіки дитячої літератури.

Специфіка дитячої літератури пов'язана з особливостями дитячої психіки взагалі і особливостями сприйняття дітьми художнього слова:

- дитина сприймає світ синкретично, за допомогою всіх органів чуття, неусвідомлено намагається наслідувати побачене або почуте;
- дитина мислить аналітично, починає ставити тиння “чому?”, намагається встановити причинно-наслідкові зв'язки між подіями та явищами, 80% знань набуває у порівнянні.

Також дитяча література відповідає рівневі знань і життєвому досвіду дитини, орієнтується на певне тематичне коло, жанрові характеристики та поліграфічне оформлення. Вона зумовлена віковими особливостями читачів, що робить необхідним виділення певних вікових груп: молодшої та середньої дошкільної (3-7 років), старшої дошкільної та молодшої шкільної (7-11 років), середньої шкільної (7-11 до 14-15 років) та старшої шкільної групи (від 15 до 18 років). Зрозуміло, що поділ умовний, бо не завжди можна провести межу між віковими групами, що залежить від розвитку дитини, її природних здібностей, навиків, культури читання тощо. Часто твір презентовано для читачів молодшої та середньої чи середньої і старшої шкільних груп.

Так, як підсумовує Людмила Сердюк, „для молодшого та середнього дошкільного віку – казки, маленькі вірші, книжки-малюнки на теми з навколишньої дійсності; для старшого дошкільного та молодшого шкільного віку – ілюстровані казки про тварин, байки, вірші й оповідання класиків і сучасних письменників; для середнього та старшого шкільного віку – науково-художня, пригодницька й фантастична література, художні біографії».

Підручник з дитячої літератури Д.М.Білецького та Ю.П.Ступака містить таку думку з приводу специфіки дитячої літератури: „...Дитяча література... є органічною частиною всієї художньої літератури і всіма своїми засобами здійснює спільну всієї літературі мету – виховує молоде покоління... Отже, дитяча література – невіддільна від загального літературного процесу: вона формується на ґрунті загальної художньої літератури, тобто літератури для дорослих, на основі законів педагогіки й психології і здійснює єдність принципів мистецтва і педагогіки... Однак твори дитячої літератури мають

свої особливі ознаки, які відрізняють їх від літератури для дорослих:

- наявність у творі предметного, конкретно-життєвого художнього образу;
- ліризм розповіді;
- динамічність розвитку сюжету;
- багатство, точність та емоційність мови.

Художні твори, позбавлені цих характеристик, не можуть мати успіху у дітей. До числа найважливіших елементів творів дитячої літератури відноситься гра і фантастика.

Ще однією особливістю дитячої літератури є поєднання художнього тексту та ілюстрації.

3. Функції дитячої літератури:

- пізнавальна;
- розважальна;
- виховна;
- навчальна;
- комунікативна;
- естетична;
- гедоністична;
- риторична (дитина стає співавтором письменника).

4. Популяризація дитячої літератури на сучасному етапі. На сьогодні в Україні починають звертати увагу на розвиток дитячої літератури. Біля 250 видавництв спільно з авторами створюють книги для дітей, друкують переклади класичних та сучасних творів для дітей, написаних зарубіжними письменниками; художні твори презентують і кілька десятків періодичних видань для дітей. Постає питання тільки щодо якості цієї продукції.

Популяризації дитячої книжки та залученню дітей до читання, розвитку як української дитячої літератури, так і перекладацьким студіям зарубіжної дитячої літератури сприяють різноманітні заходи: щорічний Форум видавців – дітям у Львові, презентації, зустрічі з дитячими письменниками, семінари, наукові конференції, присвячені проблемам дитячої літератури і організовані університетами та Всеукраїнським Центром Дослідження Літератури для Дітей та Юнацтва. У рамках цих процесів розвивається критика і теорія дитячої літератури, формується наука про дитячу літературу.

5. Дитяча література як наука. З розвитком перших творів для дітей робляться спроби їх осмислення, з'являються окремі висловлювання про цілі, задачі і особливості дитячих книг. І якщо до XVIII століття були тільки окремі висловлювання провідних діячів та письменників про літературу, то у наступні

епохи статті зро дитячу літературу з'являються систематично, створюється професійна критика, публікуються рецензії на дитячі книги. У ■ російському середовищі у XIX столітті їх публікувала „Литера-турная газета», пізніше спеціальні журнали з дитячої літератури з дитячого читання (зокрема, „Новости детской литературы», „Что и как читать детям» тощо), на сторінках яких публікуються статті з історії дитячої літератури, рецензії, розвідки про дитячі літератури інших країн. Робиться спроба сформулювати основні положення теорії дитячої літератури, показати її особливості.

У XX столітті з початком активної перекладацької діяльності українських письменників українською мовою видаються багато творів для дітей, написаних зарубіжними письменниками. Про ці книги з'являються відгуки, рецензії, опубліковані у періодичних виданнях. І, Франко, Б.Грінченко, Леся Українка, Олена Пчілка та інші діячі кінця XIX – початку XX століття неодноразово пишуть про дитячу літературу, намагаються осмислити її специфіку та завдання, окреслити основні принципи тощо. Протягом 1976-1980 видавалися щорічні збірники літературно-критичних статей про дитячу літературу під назвою „Література. Діти. Час».

На сьогодні такими збірниками є матеріали конференції та поодинокі статті, вміщені у періодиці. Щодо зарубіжної дитячої літератури, то осмислення окремих текстів, які ввійшли до кола дитячого читання, знаходимо на сторінках „Всесвіту», „Всесвітня література у середніх навчальних закладах України», окремих Інтернет-сайтах.

Тільки усебічне глибоке дослідження фактів і явищ минулого допоможе створити об'єктивну картину кожної епохи розвитку дитячої літератури у різних країнах світу, встановити закономірності еволюції, сформулювати особливості дитячої літератури як самостійної галузі словесного мистецтва і на цьому побудувати наукову теорію, яка стане надійним інструментом дослідження дитячої літератури нашого часу.

Предмет курсу – художні тексти, які відбивають особливості розвитку дитини та формує її свідомість відповідно до моральних цінностей суспільства.

Завдання – вдосконалити знання про дитину з метою ефективного впливу на неї літератури.

Теоретико-методологічна база дитячої літератури. Щодо методології вивчення дитячої літератури, поширеними залишаються принципи історико-літературний та порівняльно-типологічний. Перший полягає у вивченні дитячої літератури у процесі розвитку, спостереженні за внутрішніми структурами явища, спе17удівнича особливостями, закономірностями розвитку і якісними змінами тощо. Враховуються також історичні, суспільні та інші зовнішні

фактори епохи та суспільства, що впливали на дитячу літературу. Кожна епоха поєднує в собі традиції минулої епохи і новітні, що відповідає духові її сучасного. Враховується роль кожного письменника, який прилучився до розвитку і збагачення певної національної дитячої літератури, а відтак прилучився до формування золотого фонду світової дитячої літератури.

Типологічний підхід, що розглядає художні явища у синхронній площині, значною мірою є продуктивним при зіставленні тематико-проблематичних, жанрово-стильових та образно-нарративних характеристик дитячих текстів.

Культурологічний, біографічний та інші принципи актуальні при дослідженні як дитячої, так і літератури загалом. Методів, які застосовуються у пізнанні літератури, в тому числі і дитячої, на сьогодні досить багато. Окремі питання, що висвітлюють проблеми дитячої літератури, намагались висвітлити у дисертаційних дослідженнях О.М.Папуша, М.Л.Ісакова. Великий вклад у висвітлення питання дослідження дитячої літератури внесла М.Славова, У.Гнідець, Н.Марченко. Проте досліджень стосовно дитячої літератури не так вже й багато. Праці Е.Брандіса, Л.Брауде, Дж.Бадні, В.Проппа, І.Франка, Л.Скуратовської та інших, видані до 1990-го року, залишаються актуальними, оскільки, як правило, розробки сучасних українських науковців носять спорадичний і локальний характер. У полі зору молодих науковців окремі тексти чи творчість окремих письменників [див., наприклад, статті із збірників матеріалів конференцій].

6. Місце курсу “Дитячої літератури” у професійній підготовці вчителя початкових класів.

- базис для розуміння сприйняття дітей навколишнього світу;
- розуміння зв'язку між дорослим життям і дитиною.

Лекція 2 НАРОДНА КАЗКА ЯК ОСОБЛИВИЙ ЖАНР ДИТЯЧОГО ФОЛЬКЛОРУ

Мета: розкрити поняття казки та ознайомитися з версіями її походження, визначити жанрову специфіку казки, а також її глибоку символічну основу й функції; поглибити знання рідних національних традицій, а також культури і традицій різних країн світу; розвивати творчу уяву, увагу, самостійність мислення; виховувати любов і повагу до рідної культури, традицій, а також до традицій інших країн.

Література

1. Азимов Э. Г. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам) / Э. Г. Азимов, А. Н. Щукин. – М., 2009. – 448 с.
2. Братко В. Вивчення чарівної казки в культурологічному аспекті / В.Братко // Українська література. —№9. — с. 20-23.
3. Верещагин Е. М. Язык и культура / Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров. — М., 1990. — 250 с.
4. Волшебная берёза. Сказки народов СССР. – Братислава: Словрат, 1986. – 202с.
5. Пивнюк Н.А. Многовековая 19удівнична19ня19а надежных знаний о природе и человеке (сказка) [Текст] / Н. А. Пивнюк // Русская словесность в школах Украины. – 2005. – № 5. – С.40-45.
6. Сказки острова Ланка / пересказ Елены Хмеловой. – Братислава: Словрат, 1984. – 207с.
7. Чарівний каптур // Дерево казок – казки для дітей та дорослих (електронний проект), 2014-2017. — Режим доступу: <https://derevo-kazok.com.ua/charivnij-kaptur-japonska-kazka.html>
8. Чумарна М. Тридев'яте царство: 53 українські народні казки. Символіка народної казки / М. Чумарна. — Тернопіль : Богдан, 2007. — 232 с.
9. Шабанина Н.М. Сакральные смыслы 19удівни народних сказок / М.М.Шабанова // Учёные записки: Электронный научный журнал / Курский гос. Ун-т., 2013. – №1(25). – Режим доступу: www.scientific-notes.ru/pdf/029-028/pdf.

План

1. Поняття про казку та її походження.
2. Специфіка народної казки та її класифікація.
 - 2.1. Жанрові особливості народної казки.
 - 2.2. Поняття про мандрівний сюжет.
 - 2.3. Види народних казок.
3. Символіка народної казки.
4. Функції казки та її вплив на дитину.

Сказка ложь, да в ней намёк – добрым молодцам урок.

А.С.Пушкин

Як справедливо зауважив український фольклорист і етнограф Іван Березовський, дитяча література всіх народів сформувалася й розвивалася на ґрунті казкової традиції, тому її необхідно вивчати.

Казка як своєрідний жанр народної та літературної творчості посідає значне місце у фольклорі й художній літературі світу. Вона існує з незапам'ятних часів. Жоден із видів епосу не відзначається таким багатством нашарувань, як казка. На ній позначився вплив різних епох: від первісної до сучасної. Усе це свідчить про важливу роль казок в історичній соціокультурній практиці людства вже на ранніх етапах його суспільного розвитку, про їх тісний зв'язок з життям народу.

Термін «казка» як рівнозначний поняттям «баснь», «байка» вперше тлумачиться в граматиці Лаврентія Зизанія «Лексисъ сиречь реченія» (1596), а як ідентичний поняттям «баснь», «байка», «вимисел» — у словнику Памви Беринди «Лексикон славеноросскій і імен тлькованіє» (1627).

У літературознавчій енциклопедії Ю.І.Коваліва пропонується таке визначення казки: *«Казка – це жанр усної народної творчості, що відрізняється від інших фольклорних наративів (легенда, переказ, бувальщина) настановою на вимисел»*. Проте найбільш повним є визначення, яке дають Зоряна Лановик, Мар'яна Лановик у підручнику *«Українська усна народна творчість»*: *«Казка — це епічний твір народної словесності, в якому відображені різночасові вірування, погляди та уявлення народу у формі структурованої, хронологічно послідовної сюжетної оповіді, яка має чітку композиційну будову, яскраво виражену колізію (в основі якої лежить протиборотство між добром і злом, що завершується перемогою добра)»* [43, с 405].

Як вказує Володимир Гнатюк, «казки належать до найдавніших витворів людського духу й сягають у глибину таких далеких від нас часів, якої не досягає жодна людська історія». Тому єдиного погляду щодо **походження казок** нема. Кожен із фольклористичних напрямів вирішує цю проблему по-своєму: прихильники *міфологічної школи* вважали основою казки міф та систему давніх уявлень; *міграційна* школа розвинула теорію запозичень, поширення казкових сюжетів зі Сходу (зокрема Індії); представники *антропологічної школи* висловлювали думку про самозародження подібних сюжетів на певному етапі розвитку різних народів; дослідження в руслі *ритуально-міфологічної школи* поклали в основу виникнення казки систему давніх язичницьких релігійних ритуалів...» (Зоряна Лановик, Мар'яна Лановик) [43, с 403].

«На думку дослідників, казка є найбільш древнім жанром, який застиг у той період, коли перестав відповідати пізнішим формам мислення. Від того

часу перестали виникати нові сюжети, припинилась еволюція жанру. Казка набула естетичної функції та сталої форми, що до цього часу залишилась незмінною.

2. Специфіка народної казки

2.1. Як епічне оповідання казка характеризується *специфічними жанровими особливостями*:

1) насамперед у живому фольклорному процесі вона сформувалася як *твір усний*;

2) традиційність («Один раз влучно сказане, вдало і наочно змальоване вже не переробляється, а немовби застигає в цій формі і постійно повторюється там, де вважається за потрібне, у процесі казкової дії»):

- *своєрідність структури сюжету*: зачин, основна частина, кульмінація, кінцівка. Зачину і кінцівці притаманна *21удівнича21ня* і повторюваність дій (Жили-були, ось казці кінець, а хто слухав – молодець тощо)
- сюжети казок завжди викінчені, ідея торжества добра над злом утверджується оптимістичними за змістом
- «у жанрі казки сформувалося *своєрідне ставлення до дійсності*, відтак— особливість *хронотопу* (часово-просторових зв'язків). *Час* у казці поняття умовне: ні вік, ні часові періоди не простежуються... Зміна у віці відбувається не через перебіг років. Це швидше перехід з одного вікового стану в інший... Герой проводить у дорозі 3, 5, 7, 9, 12 років, але ніколи не вказується, що він змінюється, навпаки— він повертається додому таким, яким покинув свою оселю. Час відлічується лише дією героя, і ніколи не переривається, — а тому безперервно пов'язаний з простором.
- *простір* у казці теж величина умовна. Тут ніколи не подається детальних описів природи, житла, оточення. Це— тло, на якому відбувається дія, що завжди знаходиться у центрі уваги. У багатьох творах *простір ділиться на два виміри — цей світ і той світ* — реальність і «тридев'яте царство». *Між цими вимірами плинна межа... Простір і час тут нерозривно зв'язані між: собою»* (Зоряна Лановик, Мар'яна Лановик) [43, с 406].
- «...За ідейно-сисловою значущістю **персонажів казок** можна розділити на три основні категорії, які складають єдину систему. .. Це — *злотворці, знедолені та 21удівнича21ня*» (Лідія Дунаєвська) [22, с 19].

3) *установки на вигадку (фантастичність) і розважальність* (Лідія Дунаєвська) [22, с 6].

2.2. Поняття про мандрівний сюжет.

Гіпотези появи:

- міфологічна (брати Грімм, Макс Мюллер, Ф. Буслаєв, О.Афанасьєв) – казки розвинулися з одного джерела – прадавнього міфу;
- міграційна (Теодор Бенфей та Сергій Ольденбург) – казки мандрують світом від одного народу до іншого внаслідок завойовницьких походів, торгівлі й великих переселень;
- теорія побутово-психологічного походження сюжетів (Джеймс Фрпейзер та Олександр Веселовський) – на зорі своєї історії люди мали подібні умови життя й однакову психологію. Поглибив цю теорію Володимир Якович Пропп.

2.3. Класифікація казок. В жанровому відношенні казки не однотипні. «Традиційним, прийнятим в сучасній вітчизняній фольклористиці, є поділ казок на **казки про тварин** (птахів, рослин, комах); **чарівні** (їх іноді називають **героїчні** чи **фантастичні**) та **суспільно-побутові** (**реалістичні, новелістичні**) з окремими розгалуженнями чи підвидами у кожній з названих груп. (Мар'яна Лановик, Зоряна Лановик) [43, с 407].

«Найбільшу групу казкового народного епосу становлять **чарівні (героїчні) казки**. Інколи їх ще називають **фантастичними...** Означення «чарівні» щодо цього виду казок може вживатися лише умовно, оскільки елемент чарівності зустрічається й у інших жанрах усної народної творчості (у плані незвичайних персонажів чи подій). Але у казковому епосі до цього виявляється неабиякий інтерес, а чари, чарівні речі, чарівні персонажі набувають найширшого потрактування. *Незвичайність є обов'язковим елементом цього жанрового різновиду.* Серед чарівних казок виділяється велика група творів, які окреслюються терміном «героїчні казки». **Героїчними** вони називаються тому, що у центрі зображення в них знаходиться образ героя-богатиря, лицаря, завдяки доблесті, мудрості та звитязі якого відбуваються всі описувані події. *Героїзм обов'язковий для казок цього типу, оскільки вони виникли та розвинулись у 22удівничу та княжій періоди слов'янської історії...*

Але серед чарівних казок є й такі, що майже позбавлені або й зовсім позбавлені героїки. Це— твори типу «Дванадцять місяців», «Про дідову та бабину дочку», «Казка про гоніння мачухи». У них центральним персонажем постає знедолена героїня, яка, подібно до лицаря з героїчних казок, потрапляє в інший світ (дивний ліс, підземне чи морське царство), і там з нею

відбуваються незвичайні події. Багато з цих творів з часом набули нових рис, тому деякі з них можуть сприйматись як перехідні до соціально-побутових.

Вирішальною та обов'язковою ознакою всіх вище згаданих груп чарівних казок є незвичайність описуваного, надприродність, таємничість, чудесність подій, динамічність їх розгортання. Центральним мотивом кожної казки, яку зараховують до цього жанрового різновиду, є зображення подорожі, дороги її головного персонажа» (Зоряна Лановик, Мар'яна Лановик) [43, с. 426—427].

Приклади казок: «Яйце-райце», «Летючий корабель», «Котигорошко», «Ох», «Кривенька качечка».

«Українські народні **казки про тварин**, як і казки інших народів, зберегли сліди різних епох. В опублікованому досі матеріалі можна виділити такі *фактори*, що визначають *стиль* цього жанрового різновиду: 1) алегоризм (або соціальний алегоризм) та сатиричне спрямування; 2) повчально-розважальна функція.

«Вважається, що **казки про тварин** це в історичному плані найдавніший пласт народного казкового епосу. У праслов'янських племен, як і в багатьох інших народів, у період зародження та розвитку мисливства з'явилися прозові оповіді про звірів. Спершу вони носили *магічний характер* і мали на меті замовляти тварин — тотемних предків... Більшість учених схиляється до думки, що *замовляння, міфічні оповіді, пов'язані з повір'ями про тварин, які передували відповідній групі казок, в минулому не мали алегоричного звучання: в образах тварин зображувалися самі тварини*. Ці оповіді мали вузьке практичне призначення. Існує думка, що, окрім закликання успіху перед полюванням, подібні оповіді про життя тварин створювалися і розповідалися з метою передачі молодому поколінню знань про поведінку і поведінку звірів, щоб, зустрівшись з тією чи іншою твариною, людина знала, як їй поводитись» (Мар'яна і Зоряна Лановик) [43, с. 408].

«В українських народних казках алегорія часто переростає в соціальну. В одних творах вона наближується до байкової, в інших — лише умовна, є своєрідною формою казкової фантастики. В першому випадку тварини, як і в байках, діють відповідно до свого «характеру», але разом з тим наділені людськими рисами, втілюють різні типи людей... У цій групі казок умовні характери тварин та птахів виконують певну смислову функцію. Їхні дії залишаються в рамках відомих аналогій до людських дій. Таким чином, ці казки становлять певну групу, яку умовно можна назвати *алегоричною*.

Приклади казок: «Лисичка-суддя», «Пан Коцький», «Як заєць ошукав ведмедя».

В інших казках про тварин алегорія є основною формою їхньої фантастики. Характер кожного персонажа в цих оповідях найповніше розкривається в дії. Головне для таких казок не інакомовність, не соціальний чи побутовий підтекст, а виховання пізнавального інтересу дітей щодо властивостей тварин та певних життєвих істин... Якщо в алегоричних казках маємо метафору «люди — як звірі», то в цій групі спостерігаємо протилежне — «звірі — як люди». Таке зображення тварин — у життєвих людських стосунках — є однією з умов комічного, що проявляється в гумористичному повчально-розважальному змісті цих казок. Це дає підстави виділити їх окремо, умовно назвавши *повчально-розважальними*» (Лідія Дунаєвська) [22, с. 73—74].

«В українській фольклористиці ототожнення певних **казок** та байок має давню традицію. Згадаймо, що взагалі термін «казка» фігурував у ранніх українських джерелах як «баснь», «байка», «казка», «вигадка». І. Франко і В. Гнатюк казки про тварин вважали байками. Не випадково у збірнику В. Гнатюка «Українські народні байки (звіриний епос)» (Львів, 1918) опублікований цілий ряд байок, що про них як про казки, на думку І. Березовського, можна говорити лише умовно, бо в них відчувається сильне імпровізаційне начало. Байками вважала казки про тварин з яскраво вираженим сатиричним звучанням і Г. С. Сухобрус.

Завдання: зробити порівняльну характеристику байки й алегоричної казки (с.121 – 122 за підручником С.О.Філоненко. Усна народна творчість. – К., 2008).

«**Повчально-розважальна казка** розрахована переважно на *дитячу аудиторію*, тому її етично-естетична система дуже тонко враховує особливості дитячої психології. Зміна інтонації, імітація голосів різних тварин — це ті засоби, за допомогою яких увага слухачів, особливо дітей, постійно перебуває в напруженні. Ритмізовані пісеньки тренують пам'ять дітей» (Лідія Дунаєвська) [22, с 83—84].

«Особливу групу повчально-розважальних становлять **кумулятивні, казки** (віл лат. Cumulatio — збільшення, simulare накопичення, нагромаджувати, посилювати). Вони повністю будуються на діалогах, введенні в сюжет усе нових і нових персонажів, що додаються за їх потенціальними можливостями— від найменшого до найбільшого. Така послідовність визначається художньою логікою казки, традицією сюжетоскладання. Переважно в докучливих казках відсутнє психологічне вмотивування дій персонажів» (Лідія Дунаєвська) [22, с 84].

Маряна і Зоряна Лановик поділяють їх на такі різновиди: *ланцюгові та епічні*.

Ланцюгові (формульні) чи докучливі казки, очевидно, найдавніші за походженням, найближчі до замовлянь, і зберігають зв'язок із давньою системою поглядів. Такими є твори «Як курочка півника оживила» (чи «Півник та курочка»). Зав'язка оповіді в тому, що курочка натрапляє на мертвого півника і біжить по воду, щоб його оживити. Та море не дає води, а вимагає клову; курочка просить клову у вепра, а той вимагає листу... Тоді курочка йде до липи за листом, до дуба за жолудем, до корови за маслом, до дівчини за сіном, до купця за вінком для дівчини і т. д. Щоразу повторюється казковий зачин. При цьому кожен новий герой перепитує, для чого курочці річ, якої вона просить, а її відповідь щоразу збільшується, утворюючи ланцюг:

Ой у полі, да на горі кур лежить, кур.

Да й не дшиє, крильцями, лапками не колише.

— *Купче, купче, дай вінок.* — *Липі дашь.*

— *Нащо вінок?* — *Нащо липі?*

— *Дівці дашь.* — *Листу дашь.*

— *Нащо дівці?* — *Нащо листу?*

— *Сіна дашь.* — *Вепру дашь.*

— *Нащо сіна?* — *Нащо вепру?*

— *Корові дашь.* — *Клову дашь.*

— *Нащо корові?* — *Нащо клову?*

— *Масло дашь.* — *Морю дашь.*

— *Нащо масла?* — *Нащо морю?*

— *Дубу дашь.* — *Води дашь.*

— *Нащо дубу?* — *Нащо води?*

— *Жолудь дашь.* — *Куру дашь...*

— *Нащо жолудь?*

Тоді купець дає вінок, і цей ланцюг розгортається у зворотному напрямі, курочка водою поливає півника, «А він тоді «ку-куріку! Кукуріку, кукуріку-у-у!»

Кінець таких казок несподіваний, необґрунтований: не пояснюється, чому всі відмовляють головному персонажеві, лише хтось один без вагань виконує його прохання, і казка завершується. У таких творах основою оповіді є діалог, який будується з коротких та однотипних фраз. Часто цей діалог комічний. У ньому один з героїв задає однотипні питання; або дає почергові відповіді типу: «Це добре», «А це погано» (інколи розмова набуває форми прискорення):

...— *Ми полізли рвати вишні.* — *Але з нього стирчали вила.*

— *Це добре.* — *А це погано.*

— *Але гілка зламалась.* — *Але ми на вила не впали.*

— *А це погано.* — *Це добре.*

- *Але під деревом був стіг сіна.* — *Але ми і на стіг не впали.*
 — *Це добре.* — *А це погано...*

Основними мотивами таких творів є багаторазове перепитування, перелічення, відсилання, ряд зустрічей чи розмов тощо. Композиція кумулятивних казок складається з експозиції, кумуляції та закінчення (розв'язки). Втративши роль замовляння, ці оповіді переходять у ранг казок, а згодом у дитячий жанр докучливих казок-небилиць.

Епічні кумулятивні казки це — група творів з подібними типами кумуляції, при якій однакові ланки або приєднуються одна до одної, перераховуючись підряд, або щоразу доповнюють уже існуючий ланцюг. Відмінність цього підтипу кумулятивних казок від попереднього полягає у більш вираженому епічному началі. Їх композиція не складніша, ніж у першому випадку, але більше звертається уваги на епічні зв'язки між ланками ланцюга. Завдяки цьому епічні кумулятивні казки значно довші, виконуються оповідним тоном, часто з уповільненням оповіді. Експозиція таких творів більш розлога (приміром, у казці «Колобок» описується убогість діда з бабою, як баба з останнього борошна пече колобок). Як і в ланцюгових, у цих казках поширений мотив послідовних зустрічей головного персонажа: колобок, втікши від діда з бабою, зустрічається з зайцем, вовком, ведмедем, лисицею. У цих зустрічах спостерігається певна градація. Епічного характеру набувають зв'язки між ланками: «От котиться собі колобок по лісу та й котиться. Тут йому назустріч заєць...».

Мотивами, що часто зустрічаються в кумулятивних казках цього типу, є:

- один за одного, ставання один на одного («Ріпка»);
- 2будівничача2бня у житло («Кінська голова», «Ведмідь і жителі конячої голови», «Рукавичка», «Звірі в рукавичці», «Теремок»);
- виманювання із хати («Коза-дереза», «Коза в заячій хаті», «Коза ярая півбока драная», «Котик і півник»).

«Побутова казка нерідко носить назву «коротка», цим підкреслюється її спорідненість з *анекдотом*. Часто одні й ті ж мотиви формують і казкові й анекдотичні тексти, декілька пов'язаних тематично епізодів, що цілком можуть мати і самостійне функціонування, тобто оповідатись як анекдот, об'єднуються у казкову оповідь. Що ж до змісту, тематики побутових казок та анекдотів, то тут провести межу майже неможливо. Тому єдиним і основним критерієм залишається поетика, художня структура творів. Порівняно невелика за розміром, побутова казка все ж має риси епічності, їй властивий сюжет, іноді й досить розвинений, але в ній дуже рідко зустрічаються традиційні формули,

характерні для поезики фантастичної казки. Формули побутової казки вражають своєю буденністю...

У анекдотичних оповідях, які не мають, як правило, розвиненого сюжету, дія розвивається динамічно, часто через короткий діалог, що вражає несподіваністю логіки та гостротою сатиричного звучання» (Степан Мишанич) [33, с 10].

«Існує кілька поглядів щодо **походження соціально-побутової казки**. Одні вважають, що цей жанровий різновид виник на основі чарівної казки, оскільки сюжети ряду чарівних казок пізнього походження будуються на конфлікті між мачухою та пасербицею; є твори, що відображають сімейні чвари та непорозуміння, міжособистісні конфлікти. На думку інших, соціально-побутова казка сформувалась як самостійний жанр, що згодом увібрав фантастичні та чарівні елементи. Але безперечним є тісний зв'язок цих різновидів...» (Мар'яна Лановик, Зоряна Лановик) [43, с 458].

«Соціально-побутова казка — пізніший за походженням жанровий різновид цієї епічної групи, що й зумовлює її особливості. Вона виникла в період уже розвинених суспільних відносин, що характеризувалися чітко вираженою ієрархічною розшарованістю народу. «Нерідко у казкових збірниках поряд з терміном «побутові казки» зустрічаємо й визначення *«новелістичні»*. Обидва терміни вживаються як синоніми, та в такий спосіб часто й виокремлюються казки, що займають проміжне місце між побутовою та фантастичною казкою, оскільки фантастика в них уже не відіграє значної ролі, а за особливостями композиції вони наближаються до фантастичних. Новелістичними казками називають також окремі побутові казки з метою підкреслити їх спорідненість з літературним жанром — новелою» (Степан Мишанич) [33, с 10].

«За характером головного конфлікту казки цієї групи [соціально-побутові] можна поділити на: 1) *дидактичні*, в яких відображені уявленні пригніченого буржуазним суспільством селянина про його залежність від Долі, Щастя, Злиднів, від якихось надприродних сил; 2) *сімейно-антагоністичні* (про старшого та молодшого братів, деякі реалістичні казки про пасербицю та бабину дочку); 3) *гумористичні* (про дурнів, ледарів, брехунів, п'яниць, про витівки солдат тощо); 4) *сатиричні* — казки про боротьбу двох антагоністичних соціальних сил — трудящих та правлячої верхівки, духівництва, тих, хто намагається будувати своє благополуччя на стражданнях селянина та робітника» (Лідія Дунаєвська) [22, с 90].

Поділ соціально-побутових казок на групи, за Мар'яною і Зоряною Лановик:

4. Родинно-побутові казки:

- твори про двох братів, один з яких багатий, а другий — бідний;
- твори, в основі яких лежить сімейний конфлікт — між батьком та сином (рідше дочкою та матір'ю) чи між чоловіком та його дружиною;
- казки, сюжет яких побудований на конфлікті між чоловіком та жінкою, про пошуки чоловіком жінки, дурнішої, ніж його дружина, мотив про невірну жінку.

2. Суспільно-побутові казки:

- казки про конфлікт між наймитом і господарем;
- казки про шахраїв;
- казки про несправедливих суддів;
- казки про попів-брехунів, злодіїв, грошолобів, залицяльників, дурнів;
- казки про чорта;
- казки про змагання брехунів» [43, с 460—465].

Як зауважує Н.Й.Волошина, фантастична природа казкового вимислу свідчить про зв'язок мистецтва й епосу з певними формами суспільного розвитку. Соціально-історична основа казкової фантастики підтверджує її космогонічне коріння, що є реальним відображенням давніх вірувань і знань у контексті вірувань конкретного народу. Таким чином, за твердженням дослідниці, народнопоетична творчість у давнину мислилась в контексті міфологічного мислення.

Приклади казок: «Мудра дівчина», «Хліб і золото», «Правда і Кривда», «Названий батько», «Піп та селянин».

5. Символіка народної казки

«Читайте казки, міркуйте над ними, і вони допоможуть вам знайти шлях до природно здобутої свободи, любові до себе, до тварин, до землі, до дітей, до сестер, до коханих чоловіків.» (К.П.Естес).

Як справедливо зауважує Н.А.Півнюк у статті «Надёжная хранительница многовековых знаний о природе и человеке. Какого рода информация и в каком объёме содержит народная сказка», казка складний для розуміння жанр, особливо дітьми. На уроках літератури розуміння казки зводиться до характеристики її персонажів й доволі прямолінійного розкодування її натяків (Чого казка навчає? Які проблеми піднімає?). Не можна стверджувати, що дітям необхідна вся глибина казки, але педагогові вона потрібна, щоб знайти оптимальну форму подання дітям правильної розстановки акцентів.

Яку ж інформацію несуть у собі казки?

Казка — заповіт одного покоління іншому, адже це енциклопедія матеріального й духовного життя людини, в якій інформація закодована в

образах-символах, які треба вміти розкодувати. На цю особливість казок вказував і О.С.Пушкін (звернення до епіграфа).

Яку ж інформацію дають казки? Про портрет народу – творця казки, його традиції та звичаї:

- *природа* (якутські казки – олені, індійські – слони, мавпи, крокодили);
- *житло* (хата – лава, піч, сіни, а в юрті – ковдри. Килими, подушки, у китайців – циновка);
- *їжа* (українці – сало, хліб, сіль, борщ, вареники; індійські – рис; монгольські – м'ясо);
- *одяг*;
- *персонажі* (падишах, король, цар, пан, раджа);

Опис зовнішності й характеру персонажів (мотив пасербниці, допомога померлих родичів, взаємодопомога).

Символіка казок сягає в міфологію, адже казка завжди має підтекст, який розкривається через аналіз образів-символів:

- *яйце* – символ народженого світу, повноти буття.
- *світове дерево* (яблуня, верба, береза, клен) – своєрідний зв'язок між небесними й земними володарями;
- *змієборство* як протистояння добра і зла;
- *жива і мертва вода*;
- *камінь* – вхід і вихід з потойбічного світу (збереження структури світобудови).
- *Костій (кощій)* – уособлює першопредка, з сімені якого народився рід людський. Широко символ смертного, матеріального в людській природі. Перемога над ним означає перемогу над своєю ж матеріальною природою, здобуття безсмертя.

Відео

Аналіз казок За Марією Чумарною

«Вовк і семеро козенят».

«Котигорошко». Ця казка порушує тему структурально-сферичної будови Всесвіту. Котигорошко – збірний образ українського богатиря, що втілює силу рідної землі. Він прообраз структури народження людства, адже деякі вчені вважають, що Всесвіт міг народитися із надщільного згустку енергії завбільшки з горошину. Булава зроблена зі шматка заліза, викопаного із землі, і символом божественної влади.

«Ялина-доловина, що золоте волосся має». Слово як 30удівнича сила може впливати на подальшу долю дитини, тому з дитиною не можна поводитися легковажно.

«Про Василину». Віра в безсмертя душі та необхідність навчитися та отримати за це винагороду.

6. Функції казки та її вплив на дитину.

Виховна, навчальна й розвиваюча тощо. На думку В.О.Сухомлинського, казка – активне естетичне мистецтво, яке захоплює усі сфери духовного життя дитини: розум, почуття, уяву, волю. Казковий жанр розвиває мислення кожної дитини, сприяє створенню інтелектуальної атмосфери в дитячому колективі. Вона оволодіває почуттям учнів, тому що через казку діти пізнають світ не тільки розумом, але й серцем. «Діти розуміють ідею лише тоді, коли вона втілена у яскравих образах. Казка – благородне і нічим незамінне джерело виховання любові до Вітчизни».

Функції казки:

- навчальна і пізнавальна;
- виховна;
- розвиваюча;
- розважальна;
- естетична;
- гедоністична.

Навчальна функція. Психолог, методист НМЦО м. Львів Мирослав Кваша у своєму дослідженні розглядає казку як інструмент формування цілісної особистості. Він зауважує, що казка несе інформацію про:

- динаміку особистісного розвитку людини;
- різноманітні ситуації, які трапляються в житті;
- світобудову, Всесвіт;
- давні ритуали та обряди, не розкриваючи їх глибинний сенс.

Отже, народна казка є важливим живлющим джерелом знань про світобудову, про життя людей різних народностей та їхні закони, а також праматір'ю художньої літератури, зокрема дитячої. Цьому жанру фольклору належить першість у формуванні різнобічної високо моральної особистості.

Лекція 3

РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ ХІХ СТОЛІТТЯ

Мета: визначити основні етапи розвитку української дитячої літератури ХІХ століття, розкрити особливості творчості письменників означеного періоду;

розвивати аналітичні та синтетичні уміння, критичне мислення, уяву; виховувати любов до українського слова.

Література

1. Дитяча література: Теорія. Історія. Практика : навчально-методичний посібник для студентів філологів спеціальності “Педагогіка і методика середньої освіти” / Автор-укладач Л.О.Бондар – Миколаїв. – 234 с.
2. Качак Т. Українська література для дітей та юнацтва [Текст] : підручник / Т. Качак. – К. : Академія, 2016. – 352 с. – (Альма-матер).

План

1. Основні етапи розвитку української дитячої літератури ХІХ століття.
2. Творчість Т. Шевченка для дітей.
3. Творчість Л. Глібова.
4. Творчий доробок І. Франка.

1. Основні етапи розвитку української дитячої літератури ХІХ століття. Розвиток української дитячої літератури ХІХ тісно пов'язаний з розвитком усієї української літератури. У цей час у літературний процес активно розвивається й змінюється від просвітницького реалізму , романтизму до реалізму критичного. З'являються нові теми, проблематика, жанри. Перші твори, призначені для читання дітьми , не були написані саме для них. Тож окреслимо основні етапи й твори , які увійшли в коло дитячих читацьких інтересів.

Поява бурлескно-трагестійної поеми «Енеїда» І.Котляревського (1789 р.) стала важливим етапом для розвитку всієї української літератури.

Майже одночасно з'являються 1850 у м.Львів «Читанка для малих дітей М. Шашкевича з оповіданнями й байками, а 1852 «Байки й прибаютки» Левка Боровиковського зі вступним віршем «До дітей»:

Гей, діти, діти-мотилята!

А годі вам цяцьками грать,

М'яч бить, метелики ганять:

Я байку розкажу – послухайте, хлоп'ята!

Для дитячого читання призначені байки П.Гулака-Артемівського та «Приказки» Є.Гребінка (1834). Найвищого розквіту жанр байки знайшов у творчості Л.Глібова

У XIX столітті починає з'являтися навчальна література для дітей, а сами букварі з читанками. Так 1847 року створено «Книжица читальная для начинающих» (1847) Ол. Духнович, який є автором численних віршованих закладок; 1857 року у м. Петербург видано «Граматику» П.Куліша, яка дістала назву «Кулішівка»; 1860 р. побачив світ «Буквар» Т.Шевченка, а наступного року ілюстрована «Українська азбука М. Гатцука.

Окрім навчальної літератури в середині XIX століття з'являються й прозові твори для молодшої читацької аудиторії. П.Куліш перекладає іспанської казки «Пів-півника» польської поеми Адама Міцкевича «Поворот батька» («Чумацькі діти»), опрацьовує народні казки. Марко Вовчок створює збірку «Оповідання» (1865 р.) : «Дев'ять братів і десята сестриця Галя», «Ведмідь», «Кармелюк», «Невільничка». Ця подія дала початок мистецької прози для дітей. І. Нечуй-Левицький 1874 написав казку-переказ «Запорожці», М.Старицький перекладає казки Г.Х.Андерсена (1873), а у 1882 році в часописі «Українським дітям» з'являється переклад «Робінзона» Д. Дефо, виданий Б.Грінченком. Б. Грінченко також став автором дитячого оповідання «Олеся», «Байки», оповідань про Котляревського та Квітку-Основ'яненка, надрукованих у журналі «Дзвоник». Панас Мирний пише казки «Казка про правду й кривду », «Пригода з кобзарем», а Павло Грабовський перекладає твори дитячого поета І. Сурикова.

Серед тогочасних популярних періодичних видань для дітей варто виокремити такі:

- 1869-1881 рр, «Ластівка» (м. Львів) Михайла Клемертовича;
- 1890 р. – двотижневик «Дзвінок» (м.Львів), заснований М. Шухевичем (проіснував 25 років)

3. Творчість Т. Г. Шевченка.

Тарас Шевченко (1814-1861) – відомий український поет, прозаїк, художник, основоположник нової української літератури, палкий патріот, зробив вагомий внесок у розвиток дитячої літератури. М.Костомаров згадував, що Т. «Взагалі до дітей він відчував велику ніжність. Буваючи на селі, Тарас Григорович збирав навколо себе селянських дітей, розповідав їм казки, з серйозним виглядом робив їм і скоро викликав у малюнків прихильність до себе». Тому з великою ніжністю й трепетом змальовані образи дітей у творах поета («На Великдень на соломі», «Мені тринадцятий минало», «Виріс я на чужині»). Варто відзначити, що свого часу «Кобзар» був книгою, на якій сформувалися цілі покоління дітей. Важливого значення у вихованні майбутнього покоління надавав Т. Шевченко матері. Позбавлений материнської ласки й тепла з раннього дитинства, письменник з почуттям глибокої поваги й

любові створює образ жінки-матері («У нашім раї на землі»). Також важливим засобом виховання поет вважав фольклор.

Більшість віршів виданих для дітей належить до пейзажної лірики «Якби ви знали паничі», «Зацвіла в долині червона калина», «Садок вишневий коло хати», «Ой діброво-темний гаю!» «По діброві вітер віє» «З тополі та дивлюсь аж світає» з поеми «Сон», «І досі сниться під горою » «Сон» («На панщині пшеницю жала»), уривок з повісті під назвою «Зелені стовпи».

Твори Т.Шевченка поклали початок реалістичній художній літературі для дітей в Україні. Твори поета для дітей виходили окремими збірками («Малий кобзар» «Вірші» «Тече вода з-під явора» «Вечірня зіронька» «Встала весна» «Зацвіла в долині червона калина»)

3. Творчість Л. Глібова

Леонід Іванович Глібов (1827-1893) – відомий український поет і байкар. Працював учителем у м. Чорний Острів на Поділлі, а потім у Чернігівській гімназії. Підтримував погляди М. І.Пирогова у газеті «Чернишевський листок». Газету закрили, а поету заборонили займатися педагогічною діяльністю:

Л. Глібов написав 50 творів для дітей (віршовані загадки та відгадки, казки, акровірші, вірші для дітей). Брав участь у підготовці творчого матеріалу для журналу «Дзвінок» під псевдонімом «Дідусь Кенир». Працював учителем у м. Чорний Острів на Поділлі, а потім у Чернігівській гімназії.

Перу письменника належать байки «Вовк та Ягня» , «Щука» «Коник-стрибунець», «Музики». Особливо унікальними є загадки Л. Глібова, створені на основі фольклору. Вони могли складатися з 50 віршованих рядків. Присвячені загадки предметам побуту, зображенню явищ природи («Раз уночі я в ліс ходив», «Була собі бабуся Гася», «Котилася тарілочка»), частинам людського тіла; їм властива конкретність і образність. Усі загадки сповнені гумором та любов'ю до малечі (пташенята, діточки, любі дітки тощо), побудовані у формі розмови старого дідуся з великим гуртом дітей або у формі народної пісні.

Л. Глібов є автором акровіршів з відгадкою на початку, казки («Початок невизначеної науки» (переспів казки О. Пушкіна казку «Про рибака та рибку», «Дуля»), віршів для дітей («Веснянка», «Зимова пісенка» «Квіткове весілля», «Пташка»).

Твори Л.Глібова друкувалися за його життя в хрестоматіях та журналі «Зоря». Чеська вчителька письменниця Вільяма Соколовська писала : «Спасибі Вам за Ваш «Дзвінок» Я закохана у Вашого Глібова. Його напрочуд хороші байки і загадки – це єдині в цілій слов'янській літературі... я подбаю про їхній переклад на чеську мову.»

4. Творчість І. Франка.

Іван Якович Франко (1856-1916) – відомий український поет, прозаїк, мовознавець, літературознавець, педагог, філософ, політичний діяч. Окрім серйозних творів для дорослої аудиторії, він написав значну кількість творів для дітей. 1899 року була видана збірка казок «Коли ще звірі говорили», куди увійшли казки «Фарбований лис», «Лис-Микита» (казка-поема), «Лисиця-сповідниця», «Медвідь». Письменник є автором казок «Ріпка», казки-притчі «Рибак», казки-байки «Свиня», казки-поєми «Про багача що їздив біду собі купувати»; казки-оповідання «Історія-кожуха», «Куди діваються старі роки», казки-драми «Суд Святого Николая»; «Кицю». І. Франко знав 15 мов, зокрема східні мови, тому займався й перекладацькою діяльністю. Він є автором перекладів арабських казок «Абу-Касимові капці» та «Коваль Бассім» (казки поеми).

Осібне місце в дитячій творчості письменника посідають дитячі оповідання (автобіографічні), які увійшли до збірки «Малий Мирон та інші оповідання»: «Малий Мирон», «Грицева шкільна наука», « Олівець», «Schonschreiben», «Отець гуморист», «Гірчичне зерно» та «Борис Граб», «У кузні » «Міні злочин». У цих творах розкриваються дитячі проблеми й переживання дитини крізь призму часу, соціальні питання, проблеми освіти, які не могли не впливати на життя сучасних І. Франкові дітей.

Отже, літературний процес ХІХ століття характеризується активним розвитком творчості для дітей. Саме в цей період ми можемо говорити про зародження й становлення дитячої літератури.

Лекція 4

ЄВРОПЕЙСЬКА ЛІТЕРАТУРНА КАЗКА ХVІІ – ХІХ СТОЛІТЬ

Мета: ознайомити студентів з особливостями зарубіжної літературної казки ХVІІ – ХІХ століть; проаналізувати творчість відомих казкарів означеного періоду, визначити специфіку їхньої творчості; розвивати мислення, творчу уяву, аналітичні та синтетичні вміння; виховувати повагу до інших культур.

Література

3. Андерсен Г. К. Сказка моей жизни / Пер. Анні Ганзен. – 2015. – Режим доступу: http://az.lib.ru/a/andersen_g_h/text_1855_skazka_moej_zhizni.shtml.

4. Дитяча література: Теорія. Історія. Практика : навчально-методичний посібник для студентів філологів спеціальності “Педагогіка і методика середньої освіти” / Автор-укладач Л.О.Бондар – Миколаїв. – 234 с.
5. Качак Т. Українська література для дітей та юнацтва [Текст] : підручник / Т. Качак. – К. : Академія, 2016. – 352 с. – (Альма-матер).
6. Качак Т. Б. Зарубіжна дитяча література [Текст] : підручник для студентів вищих навчальних закладів / Т. Б. Качак, Л. М. Круль. – К. : Академвидав, 2014. – 416 с. – (Альма-матер).
7. Літературознавча енциклопедія: у двох томах / Авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. – К.: ВЦ «Академія», 2007. – Т.1. – 608 с.

План

- 1.Поняття про літературну казку.
- 2.Творчість Шарля Перро.
- 3.Творчий доробок братів Грімм.
- 4.Особливості казок Ганса-Крістіана Андерсена.

1. Поняття про літературну казку. *Літературна казка* – художній твір письменника, який модифікуючи жанрово-стильові особливості фольклорної казки, формує новий за якістю авторський текст із різними інтертекстуальними елементами (цитатами, ремінісценціями, алюзіями тощо). Чудесне в літературній казці використовується, як і в народних оповідних джерелах, задля витворення реального казкового світу, де перемагають правда, благородство, доброта, розум [5, 568]. Проте літературна казка відрізняється інтенсивнішою психологізацією персонажів, докладнішою мотивацією їхніх вчинків і сюжетних колізій, більшою діалогізацією оповіді й виразнішою моралізаторською домінантою. Автори літературної казки створюють такі образи, які краще виявляють себе не в традиційних, а оригінальних сюжетах сучасного змісту. Серед літературних казок розрізняють художній переказ народного сюжету (казки братів Грімм, В.Гауфа), казку за народними мотивами (А.Ліндгрєн) і власне авторську казку, в якій використано лише основні закони жанру, фольклорні мотиви та образи незапозичені [2, 40].

2. Творчість Шарля Перро. Одним з найвідоміших європейський казкарів і досі залишається *Шарль Перро (1628-1703)* – французький письменник і теоретик літератури, з 1671 року – член Французької академії, борець проти класицизму в літературі: прагнув до висвітлення реальної дійсності. Свої літературознавчі погляди письменник виклав у працях: «Вік Людовіка Великого», «Паралелі між стародавніми й сучасниками».

У 1697 році Ш. Перро видав збірку «Казки моєї матінки Гусині», в яку увійшло 11 казок (8 прозових і 3 віршовані). Сюжети народних казок точно передають «Червона шапочка» та «Кіт у чоботях», а казки «Зачарована красуня», «Хлопчик-Мізинчик», «Попелюшка» складніші за змістом і формою та стоять ближче до французької літератури XVII століття. У своїх творах Ш. Перро висловив власні естетичні принципи. **Особливості казок письменника:**

- уведено в літературу образи, які раніше вважалися низькими, письменник робить їх позитивними (Червона Шапочка, Хлопчик-Мізинчик, Попелюшка);
- мірилом цінності людини у казках є не її походження, а високі моральні якості («Кіт у чоботях»);
- сюжет казок цікавий, герої яскраві, проста, наївна, часом іронічна й глузлива манера розповіді;
- кожна казка починається віршем повчального змісту;
- казки є чарівними, але у «Червоні Шапочці» та «Синій Бороді» фантастика мало помітна;
- у казках реально змальована дійсність, наявні іронічні зауваження й жарти автора.

Шарль Перро добре розумів вплив казок на дитячу психіку, тому писав: «Важко уявити собі, з якою жадобою ці невинні душі, які ще не втратили природної чистоти, сприймають сховані у казках повчання. Вони сумні й пригнічені, коли герой чи героїня казки в біді, і скрикують від радощів, коли приходить до них щастя... Усе це насіння, яке западає в душу і спочатку викликає в ній лише радість або смуток, але з чого незабаром виростуть добрі нахили».

Казки Ш. Перро перекладено на різні мови світу й мала вплив на творчість братів Грімм, В. Гауфа, Г.-К. Андерсена.

3. Творчий доробок братів Грімм. Брати Грімм (Якоб Грімм(1785-1863), Вільгельм Грімм (1786-1859) – перші вчені, які досліджували зразки народної поезії народних творів для дітей, друкували казки, легенди та пісні для дитячого читання, біли відомими фольклористами, хоч і були юристами за освітою. 1812-1814 рр. вийшли два томи казкових творів «Дитячі й сімейні казки». Казки у збірці згруповано за загальноприйнятою класифікацією. Казки про тварин просякнуті дотепом і гумором («Кішка й Мишка в дружбі», «Бременські вуличні музиканти», «Вовк і семеро козенят», «Заєць і їжак»); у чарівних герої стають нещасними й досягають щастя за допомогою чарівництва («Попелюшка», «Шість лебедів», «Гензель і Гретель»); побутові казки гумористичні й сатиричні, у них висміюються ченці й попи («Чернець у

тернику»), відкриваються загальнолюдські вади, такі як лінощі («Три ледарі»), дурості («Розумна Ельза», «Дурень Ганс»), боягузтва («Семеро хоробрих»), неповаги до старших («Старий дід і онучок», «Невдячний син»), а також прославляють розум простих людей («Розумна дочка селянська»). У казках братів Грімм на особливе співчуття заслуговують люди праці («Білосніжка й Червона Квіточка», «Хлопчик з пальчик», «Лісова хатинка»), бідняки, а королі й принци, пани й багатії зображуються злими й жорстокими.

4. Особливості казок Ганса Крістіана Андерсена. Особливе місце серед дитячих творів посідають казки *Ганса Крістіана Андерсена (1805-1875)* – відомого данського письменника.

Народився майбутній письменник 2 квітня 1805 року в місті Оденсе. Був єдиною дитиною бідного шевця, який був грамотним, любив книги й захопився театром, тому створив свій власний ляльковий театр; гарно декламував і співав, тому був бажаним гостем в заможних жителів Оденсе. Навчався у школі «для бідних», а в 14 років відправився підкорювати Копенгаген (1919).

У столиці Данії Андерсен співає в хорі, працює в театрі, а в 16 років вступає до 2 класу гімназії в м. Слягельзе за допомогою клопотання директора столичного театру Колліна (1822-1826). У 1928 році письменник стає студентом копенгагенського університету.

Перші твори Андерсен пише 1830 року, це була збірка поезій. У 30-х роках він багато подорожує Данією, Італією, Німеччиною, Англією, Францією, близько знайомиться з братами Грімм, Гейне, Гюго, Бальзаком, Дюма, Лістом тощо. У Римі збирає матеріал для свого роману «Імпровізатор» (1835).

Але справжню славу письменникові принесли його казки. Казка «Кресало» мала надзвичайний успіх, а перші дві збірки «Казки, розказані дітям» були надруковані 1835 року. 1843 року вони були перевидані й доповнені під назвою «Нові казки». Серед них найвідоміші: «Соловей», «Свинопас», «Принцеса на горошині», «Дюймовочка», «Снігова королева», «Гидке каченя», «П'ятеро з одного стручка», «Ромашка», «Дикі лебеді».

Казки Андерсена мають певні *визначальні особливості*:

- казки письменника мають глибокий підтекст, зрозуміти який можна лише детально проаналізувавши казку. Андерсен писав: «У кожній дитячій казці друга, яку в повній мірі можуть зрозуміти лише дорослі».

- реальні уявлення у казках Андерсена надзвичайно поетично набувають фантастичного характеру. Товариш письменника поет Інґеман так писав у листі до казкаря: «Ви маєте дорогоцінну здатність знаходити й бачити перлини в канаві. Дивіться, не втрачайте цієї здатності. У цьому Ваше призначення, може

бути». І справді, речі звичайного побуту перетворюються на чарівних казкових персонажів («Перо й Чорнильниця», «Циганська Голка» тощо);

- відсутня повчальна кінцівка, або мораль;
- серйозність думки втілена у простодушну форму;
- у кожній казці спостерігається любов до людей, знання життя народу, його проблем, гуманізм, віра у краще майбутнє людства, ствердження рівності прав на щасливе життя усіх;

- глибокий християнський підтекст («Русалонька», «Снігова королева», «Дикі лебеді»);

- наявність описів яскравих природи й данської архітектури;

- присутність автора в казках. Серед казок Андерсена є і твори написані на фольклорній основі («Нове вбрання короля», «Дикі лебеді», «Великий Клаус і маленький Клаус», «Снігова королева»), і цілком оригінальні («Гидке каченя» (автобіографічна), «Ялинка», «Стійкий олов'яний солдатик», «Льон»).

Протягом 1846-1865 року Андерсен писав автобіографію «Казка мого життя», в якій зробив наступний висновок: «моє життя – прекрасна розкішна казка. Якби тоді, коли я вступив у світ маленьким бідним самотнім хлопчиком, до мене з'явилася б усемогутня чарівниця й сказала: «Обери собі мету й напрямок, а я буду тебе направляти й захищати!» – моя доля не могла б бути щасливішою, розумнішою й кращою».

Помер письменник 4 серпня 1875 року.

Казки Г. К. Андерсена перекладені багатьма мовами світу. Українською мовою їх переклали М.Старицький, Ганна Барвінок, Павло Грабовський, Марія Загірна, Агатангел Кримський, Олена Пчілка, Оксана Іваненко та інші.

Отже казки зарубіжних письменників XVII – XIX століть дали значний поштовх для подальшого розвитку жанру казки й мали вплив на творчий доробок письменників XX – XXI століть.

ЗАВДАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Кредит 1. Поняття про дитячу літературу. Дитячий фольклор

Практичне заняття №1 Український дитячий фольклор Теоретичні питання

1. Особливості дитячого фольклору, його жанрове різноманіття.
2. Дитяча пареміографія:
3. Українська народна казка: специфіка жанру.

Завдання

1. Скласти 3 загадки за різною тематикою.
2. Літературний аналіз казок “Мудра дівчина”, “Про дідову та бабину дочку”, “Пан Коцький”.
3. Підготуватися переказувати казку за власним вибором.

Практичне заняття №2 Міфологія як джерело дитячої літератури

1. Визначити поняття “міф”, “міфологія”. Розкрити особливості міфів, їхню класифікацію за змістом.
2. Ознайомитись з пантеоном слов’янських і давньогрецьких богів.
3. Підготувати один з міфів для переказу.

Завдання для самостійного опрацювання

Підготувати порівняльний аналіз міфів про створення світу у давньогрецькій і слов’янській міфології, знайти спільні та відмінні риси.

Кредит 2. Українська дитяча література Практичне заняття №3 Байка у творчому доробку Леоніда Глібова

Завдання

1. Підготувати повідомлення про письменника. Особливо
2. Дайте визначення поняттю байка та розкрийте специфіку жанру.
3. Прочитайте байки Леоніда Глібова “Коник-стрибунець”, “Фіалка і бур’ян”, «Синиця». Проаналізуйте їх за планом.
4. Вивчіть напам’ять улюблену байку.
5. Зробіть порівняльну характеристику алегоричної казки про тварин з байкою за підручником *Філоненко С.О. Усна народна творчість: Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – С.121-122.*

Орієнтовний план аналізу байки

1. Опис події.
2. Дійові особи байки.
3. Образотворчі засоби.
4. Авторська позиція.
5. Мораль.
6. Жанр.

Практичне заняття №4

Творчість І.Франка для дітей

Завдання

1. Дати визначення поняттю літературна казка. З'ясувати різницю між народною та літературною казкою за підручником
2. Прочитати казки І.Франка “Заєць і їжак”, “Ріпка” з його збірки «Коли ще звірі говорили». Зробити їхній аналіз.
3. Вивчити напам'ять казку “Ріпка”.
4. Підготувати для переказу будь-яке дитяче оповідання І.Франка. Визначити його тему й головну думку.

Практичне заняття №5

Специфіка творчості Лесі Українки

Завдання

1. Складіть коротке повідомлення на тему «Леся Українка і її творчість для дітей».
2. Прочитати казку Лесі Українки “Лілея”.
3. Зробіть її ідейно-художній аналіз.
4. Прочитати й проаналізувати вірш “Мамо, іде вже зима”.
5. Вивчити напам'ять вірші за вибором “Літо краснее минуло”, “Вишеньки”.

Орієнтовний план аналізу прозових творів

1. Загальні враження від твору.
2. Особливості сюжету й композиції.
3. Головні герої та їхня характеристика.
4. Встановлення зв'язків між героями та подіями в творі.
5. Визначення теми та ідеї (головної думки)
6. Жанр твору.

Практичне заняття №6
Особливості творів В.Симоненка для дітей
Завдання

1. Дати загальну характеристику творчості Василя Симоненка. Підготувати коротке повідомлення про життєвий шлях поета.
2. Прочитати казку В. Симоненка “Подорож у країну навпаки” та зробити її ідейно-художній аналіз.
3. Прочитати казку В. Симоненка “Цар Плаксіє та Лоскотон” і зробити її ідейно-художній аналіз.

Практичне заняття №7
Творчий доробок В.Нестайка

Підготуйте повідомлення про життєвий і творчий шлях В.Нестайка у вигляді презентації.

Прочитайте оповідання «Ябеда». Зробіть його ідейно-художній аналіз. Складіть 5 питань до нього.

Проаналізуйте оповідання «Злочин» Жори Горобейка». Які проблеми у ньому порушені?

Практичне заняття №9
Прозова спадщина Є.Гуцала

1. Складіть розповідь для дітей про Євгена Гуцала – лауреата національної премії України імені Т.Г.Шевченка за твори для дітей.
2. Зробіть ідейно-художній аналіз оповідання Є.Гуцала «Олень Август». Розкрийте проблеми обдарованої дитини, складності взаємин дорослих із дітьми, порушені в творі.
3. Прочитайте оповідання «Лось» та «Сім’я дикої качки». Проаналізуйте їх, зробіть проблемний аналіз творів.

Кредит 3. Зарубіжна література для дітей

Заняття № 9
Казки Г.К.Андерсена
План

1. Прочитати казку Ганса Крістіана Андерсена «Снігова королева».
2. Дати характеристику образам Герди, Кая, Снігової королеви.
3. Схарактеризувати інші образи і визначити їхнє місце в казці Андерсена.

4. Проаналізуйте особливості сюжету й композиції.
5. Визначити тему і головну думку казки «Снігова королева».

Додаткове завдання

Перегляньте фільм «Таємниця снігової королеви». Чи вдалося режисерові правильно інтерпретувати ідею казки Г.К.Андерсена? Якщо так, то яким чином?

Заняття № 10

Творчість О.С.Пушкіна для дітей

План

1. Зробити ідейно-художній аналіз поезії О.С.Пушкіна «Зимний вечер».
2. Вивчити напам'ять вступ до поеми «Руслан и Людмила», «У Лукоморья дуб зелёный» і вірш «Зимний вечер».
3. Прочитати казку О.С.Пушкіна “Сказка о царе Салтане, о сыне его князе Гвидоне Салтановиче и о прекрасной царевне Лебеди”. Зробити її ідейно-художній аналіз за орієнтовним планом.
 1. Загальна характеристика казки, історія її створення.
 2. Фольклорна й літературна основа.
 3. Особливості сюжету й композиції.
 4. Головні герої, їхня характеристика
 5. Мова твору.
 6. Тема та ідея казки.
4. Складіть 7 питань до казки, які б дали можливість учням початкових класів зрозуміти її зміст та ідею.

Заняття № 11

Поетична спадщина російських дитячих письменників ХХ століття

Завдання

Підготувати презентації (представлення) творчості наступних дитячих письменників:

Корній Чуковський (1 група);

Самуїл Маршак (2 група);

Сергій Міхалков (3 група);

Агнія Барто (4 група).

Кожна група має підготувати презентацію про життя і творчість письменника (відповідно до групи) та представлення його творів (виразне читання напам'ять, читання за ролями, інсценування тощо).

Література до практичних занять

1. Брауде Л.Ю. Ханс Кристиан Андерсен: кн. для учащихся / Л.Ю.Брауде; изд. 3-е, дораб. М.: Просвещение, 1987. — С.88-98.
2. Гладышев В.В. Символ добродетельной красоты и духовной любви. Об одной художественной детали в сказке Х.К. Андерсена «Снежная королева» / В.В.Гладышев // Русская словесность. — №5. — 2013. — С.21-23.
3. Детская литература: Учебное пособие для уч-ся пед. училищ / В. Аникин и др. под ред. Е.Зубаревой. — 3-е изд., дораб. — М.: Просвещение, 1989. — 399 с.
4. Дитяча література. Хрестоматія. Маловідомі твори українських письменників II половини XIX – першої половини XX століття. Навчальний посібник / Упорядник Н.І.Богданець-Білоskalенко. — К.: Видавничий Дім “Слово”, 2006. — 256 с.
5. Дитяча література: навчальний посібник / Д.М.Білецький та ін. — К.: Радянська школа, 1967 — 543 с.
6. Дитяча література: Теорія. Історія. Практика : навчально-методичний посібник для студентів філологів спеціальності “Педагогіка і методика середньої освіти” / Автор-укладач Л.О.Бондар – Миколаїв. — 234 с.
7. Качак Т.Б. Зарубіжна література для дітей : підручник / Т.Б.Качак, Л.М.Круль. — К.: Академвидав, 2014. — 416с.
8. Качак Т.Б. Зарубіжна література для дітей: підручник / Т.Б.Качак, Л.М.Круль. — К.: Академвидав, 2014. — 416 с.
9. Пивнюк Н.А. «Сказки, рассказанные для детей», но не только... / Н.А.Пивнюк // Русская словесность — №2. — 2005. — С.51-56.
10. Рідне слово. Українська дитяча література: хрестоматія: у 2-х кн: навч. Посібник для студ. педагог. вищих закл. осв. I-II рівнів акредитац. / Упоряд.: З.Д.Варавкіна, А.І.Мовчун, М.Ф.Черній. — К.: Либідь, 1999. — Кн.2. — 551с.
11. Рідне слово. Українська дитяча література: хрестоматія: у 2-х кн: навч. Посібник для студ. педагог. вищих закл. осв. I-II рівнів акредитац. / Упоряд.: З.Д.Варавкіна, А.І.Мовчун, М.Ф.Черній. — К.: Либідь, 1999. — Кн.1. — 551с.
12. Українська дитяча література : Хрестоматія / Вступна ст. та упор. Л.П. Козачок . — 2-ге вид. стер. — К.: Вища школа, 2006. — 519 с.
13. Українська дитяча література. Хрестоматія: У 2ч.: навч. посібник / Упоряд.: І.А.Луценко, А.М.Подолинний, Б.Й.Чайковський. — К.: Вища школа, 1992. — Ч. 1 — 382 с.
14. Українська дитяча література. Хрестоматія: У 2ч.: навч. посібник / Упоряд.: І.А.Луценко, А.М.Подолинний, Б.Й.Чайковський. — К.: Вища школа, 1992. — Ч. 2 — 286 с.

15. Філатова О.С. Українська література 20-30-х років ХХ століття: основні тенденції розвитку й естетична стратегія: навчальний посібник / О.С.Філатова, О.В.Казанжи. – Миколаїв: Іліон. 2013. – 235 с.
16. Кіліченко Л.М. Українська дитяча література: Навчальний посібник. – К.: Головне видавництво видавничого об'єднання “Вища школа”, 1979. – 334 с.
17. Лановик М.Б., Лановик З.Б. Українська усна народна творчість: Підручник. – К.: Знання-Прес, 2001 . – 591 с.
18. Українська дитяча література. Хрестоматія: У 2 ч.: навчальний посібник / Упоряд.: І.А.Луценко, А.М.Подолінський, Б.Й.Чайковський. – К.: Вища школа, 1992. – Ч.1. – 382 с.
19. Філоненко С.О. Усна народна творчість: Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 416 с.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Студент повинен знати:

- особливості літературного процесу в Україні і за кордоном періоду, що вивчається (історичні обставини, стан розвитку культури, провідні великі стилі та їх взаємовпливи, літературні дискусії);
- біографії українських та зарубіжних дитячих письменників, їхнє місце в літературному процесі, участь в педагогічній діяльності, естетичні позиції;
- зміст та особливості художньої форми визначних творів для дітей (тему, проблему, ідею, мотиви, жанр, композицію — сюжет і позасюжетні елементи, характеристику образів дітей і дорослих, особливості мовлення автора і героїв, у поетичних творах - версифікаційні характеристики);
- відповідність твору віковим особливостям дитини-читача;
- пізнавальну, виховну й естетичну цінність твору для дітей;
- художні прийоми, використані автором на всіх рівнях поезики;
- риси індивідуальних стилів видатних майстрів слова;
- оцінку творчості письменника літературознавчою наукою;
- зв'язки періоду дитячої літератури, що вивчається, з попередніми та наступними етапами розвитку української і світової літератури для дітей;
- студент має читати напам'ять визначні віршовані твори.

Студент повинен вміти:

- емоційно, усвідомлено, естетично, особисто прочитувати художні тексти;
- знаходити і опрацьовувати відповідну наукову літературу;
- оперувати сучасним науковим апаратом – методологічними засадами, методами аналізу, термінами, інтерпретаційними концепціями;
- аналізувати художній текст у єдності змісту й форми;
- визначати ідейну спрямованість художнього твору для дітей, а також його пізнавальне й виховне значення, його місце в творчому доробку письменника;
- знаходити й аналізувати прийоми поезики творів, враховуючи невеликий життєвий досвід дитини-читача й особливості її світосприймання;
- спостерігати за, мовою художнього твору, робити висновки щодо її доступності й водночас здатності "підтягувати дитину до рівня дорослих";

- пов'язувати зміст художнього твору з історичними подіями та світоглядом автора;
- зіставляти, порівнювати, протиставляти, конкретизувати та узагальнювати естетичні явища в українській літературі для дітей та зарубіжній, в українській літературі для дітей та в інших видах мистецтва – вітчизняного і зарубіжного
- на основі самостійного ідейно-естетичного аналізу творів для дітей відбирати найдосконаліші з них для майбутньої педагогічної роботи,
- анотувати та складати тематичні списки кращих творів;
- читати напам'ять творів, внесених до відповідного переліку.

Щоб виконати ці вимоги, рекомендується:

- Передусім, уважно прочитати художній текст твору для дітей, водночас роблячи закладки на сторінках, пов'язаних з поставленим викладачем питанням.
- Прочитати конспект лекції, скласти загальне уявлення про творчу особистість письменника, його місце в літературному процесі, його зв'язки з педагогічною діяльністю, знання вікової психології, а також з'ясувати підходи до аналізу його творів у сучасній літературознавчій науці.
- Законспектувати наукові статті, названі в завданнях до практичних занять та самостійної роботи студента – так Ви дізнаєтесь про сучасне наукове тлумачення даного твору і про вчених, які його досліджують.
- Опрацювати рекомендовану літературу (монографії, підручники, статті в наукових збірниках і періодиці), роблячи виписки, що розкривають тему заняття.
- У підсумку, підготувати до кожного питання: тези і посилання на науковців, цитати з художнього твору як доведення думки, висловленої в тезах.

Не забувайте:

- треба точно документувати всі виписки з наукових праць.
- якщо Вам траплятимуться виразно різні, а то й протилежні погляди науковців на одну і ту саму проблему, занотуйте суть цих позицій і визначте свою, суголосну з однією з дискусійних або оригінальну.

- специфіка літератури для дітей полягає в поєднанні мистецтва слова, педагогіки й вікової психології.

Форми самостійної роботи студентів

- робота з відповідними підручниками, довідковою літературою для самостійного вивчення окремих тем, питань із розробкою конспекту;
- написання рефератів, доповідей та повідомлень;
- творчі завдання (проекти, огляди, твори (казки, есе, нариси, оповідання тощо);
- підготовка письмових відповідей на проблемні питання;
- виготовлення наочності.

Теми для самостійного опрацювання з дитячої літератури

Кредит 1. Поняття про дитячу літературу.

1. Календарна обрядовість і дитяча література.
2. Біблія як джерело дитячої літератури.
3. Дитяча пареміографія.
4. Загадки.
5. Жанр притчі в дитячій літературі.
6. Міфологія як джерело дитячої літератури. Класифікація міфів.

Кредит 2. Українська дитяча література.

1. Байкарська творчість Г.Сковороди
2. Поетична й байкарська спадщина Є.Гребінки та П.Гулака
3. Дитячі твори Марка Вовчка.
4. Творчість Олени Пчілки
5. Твори для дітей М.Коцюбинського «П'ять казочок», «Ялинка», «Харитя»
6. Творчість В.Винниченка для дітей.
7. Оповідання Б.Грінченка для дітей. Аналіз оповідання «Украла».
8. Творчість М.Вінграновського. Оповідання «Гусенятко».
9. У світі казок Катрі Гриневичевої.
10. Байкарська творчість Павла Глазового.
11. Поетичний світ Н.Забіли.
12. Казки О.Іваненко.
13. Василь Сухомлинський як дитячий письменник.

14. Дитяча творчість М.П.Трублаїні та Віктора Близнеця.
15. Поетична творчість для дітей Д.Білоуса.
16. Збірка дитячих поезій Ліни Костенко «Бузиновий цар».
17. Загальний огляд сучасної української дитячої літератури. Теми, ідеї, жанри, автори. Особливості творчості Івана Андрусяка, Зірки Мензатюк, Лесі Воронини, Марини Павленко, Володимира Рутківського.
18. Сучасна дитяча періодика.
19. Літературні сайти для маленького читача.

Кредит 3. Зарубіжна література для дітей

1. Брати Грімм “Маленькі помічники”. Зробити їхній ідейно-художній аналіз.
2. Шарля Перро “Химерні бажання”, “Хлопчик-мізинчик”.
3. Л.М. Толстой та його оповідання та казки.
4. Редьярда Кіплінг “Як у Леопарда з’явилися плями”, “Як було написано першого листа”.
5. Божена Немцова “Мудрий золотар”.
6. Віктор Гюго “Козетта”.
7. Оповідання К.Д.Ушинського.
8. П.Єршов «Конёк-Горбунок»
9. Творчість Янка Купала для дітей.
10. Творчість Закариаса Топелиуса.
11. А.А.Ліндгрєн та її казка-повість «Малюк і Карлсон, який живе на даху».
12. Ідейний зміст казок Л.Керролла «Аліса в Країна чудес» та «Задзеркалля».
13. Творчість М.Носова.

МАТЕРІАЛИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

Тема 1

Дитячий фольклор

План

1. Поняття про фольклор.
2. Народна пареміографія.
3. Малі жанри дитячого фольклору.
4. Загадки як особливий жанр дитячого фольклору.
5. Календарно-обрядові пісні.

1. Поняття про фольклор

Фольклор (англ. folk-lore, букв. – народна мудрість; народне знання)[1], або усна народна творчість – колективна художня літературна і музична творча діяльність народу, яка засобами мови зберегла знання про життя і природу, давні культури і вірування, а також відбиток світу думок, уявлень, почуттів і переживань, народно-поетичної фантазії.

Сюди належать різножанрові твори, що виникають в певному середовищі, передаються усно з давніх-давен, зазнаючи певних змін, мають ритуально-магічне, обрядове, естетичне, розважальне або/і виховне значення. Термін «фольклор» вперше використав 1846 року англійський археолог Вільям Томс[en].

Основні літературні жанри фольклору – перекази, пісні, казки, епос; музичні – пісні, інструментальні наспіви і п'єси; театральні – драми, сатиричні п'єси, театр ляльок; а також танці. Фольклор є історичною основою світової художньої культури, джерелом національних художніх традицій, а також виразником народної свідомості та ідентичності.

2. Народна пареміографія.

«Пареміографія» — це частина фольклору, яка об'єднує найкоротші жанри, що в образній формі відтворюють найістотніші явища і реалії дійсності: прислів'я, приказки (приповідки) та їх жанрові різновиди — вітання, побажання, прокльони, порівняння, прикмети, каламбури, тости. Це— словесні мініатюри, що в процесі формування закріпились як своєрідні усталені формули, образні кліше» (Мар'яна Лановик, Зоряна Лановик).

«...В сучасній науці паралельно із термінами «прислів'я» і «приказка» на означення жанру вживається термін «паремія» (від гр. *paroimia* — притча). Від цього слова утворились назви **«пареміографія»** — записування, збирання прислів'їв та **«пареміологія»** — наука про прислів'я, їх дослідження, пояснення.

Проте обидва терміни часто вживаються паралельно чи взаємозамінюють один одного.

Прислів'я і приказки — це стійкі афористичні вислови, що у стислій, точній формі висловлюють думку про певні життєві явища, реалії дійсності, людські риси, вчинки і т.п. у їх характерних і специфічних ознаках. Узяті з різних джерел народної словесності на основі безпосередніх спостережень над навколишнім життям, вони відзначаються влучністю вислову і загущеністю думки; увібравши світогляд народу і його багатовіковий досвід, становлять невід'ємний пласт народної філософії – скарбницю мудрості» (Мар'яна Лановик, Зоряна Лановик).

«Відносячись до одного жанру, прислів'я і приказки відрізняються певними структурними особливостями. **Прислів'я** — довершений за змістом вислів, який становить граматично й інтонаційно оформлене судження, як правило, у формі складного речення, що має двочленну структуру: «Поженешся за двома зайцями — жодного не здоженеш». За визначенням В. Даля, прислів'я — це коротка притча, в якій висловлено судження, присуд, повчання. Приказка, за Далем, — це простий вислів без притчі, без судження, без висновку. **Приказка** — це образний вислів чи мовний зворот, який влучно характеризує людину, її вчинки, явища життя і т. ін., і є елементом ширшого судження: «Гнатися за двома зайцями». Прислів'ям властиве повне вираження думки, приказка висловлює думку неповно, часто є частиною прислів'я» (Мар'яна Лановик, Зоряна Лановик).

3. Малі жанри дитячого фольклору.

Лічилки – невеликі віршовані твори, якими визначаються роль і місце у грі кожного з її учасників.

Скоромовки – короткі віршики чи окремі вислови. Суть яких полягає не у змістовому навантаженні, а в такому розміщенні слів та звуків, що їхня вимова вимагає певних зусиль артикуляції:

- *Бабин біб розцвів у дощ,
Буде бабі біб у борщ.*
- *На дворі трава, на траві дрова,
Не рубай дрова на траві двора.*

4. Загадки як особливий жанр фольклору.

Загадки – це короткі твори, в основі яких лежить дотепне метафоричне запитання, що передбачає відповідь на нього. Щоб знайти відповідь — відгадку, потрібно вміти зіставляти життєві явища на основі їх

спорідненості чи подібності за певними ознаками, рисами, характеристиками. Звідси й назва «загадка» від «гадка» — думка, «гадати» — думати, мислити.

Специфіка загадок полягає в тому, що *в них у завуальованій алегоричній формі зашифровано якийсь предмет чи явище і треба відшукати його первісне значення*. Тому деякі учені [Іван Березовський], аналізуючи художню форму загадок, твердять, що «кожна загадка композиційно— одночленний паралелізм, другим членом якого є відгадка» (Мар'яна Лановик, Зоряна Лановик).

«Загадка – це короткий афористичний фольклорний твір, побудований на інакомовності, метафорі, алегорії, описові предметів, явищ, живих істот у хитромудрій запитальній чи ствер-джувально-констатуючій формі (де це питання відчувається) і потребує відгадки, відповіді, розшифрування зумисне закодованої символічної інформації з метою:

- активізації пізнавальної діяльності;
- формування навичок логічного, абстрактного мислення;
- розвитку кмітливості, спостережливості;
- естетичної насолоди;
- розваги, гри

і опосередкованого виховання чи випробування розумових здібностей людини за певних обставин» (Микола Дмитренко).

«Створити загадку — значить дуже стисло описати за допомогою певних яскравих метафоричних образів кілька найхарактерніших для предмета чи явища ознак (матеріал, форму, звук, колір, кількість, дію, призначення, застосування, оточення)... Відгадати її можна лише шляхом логічної заміни зображених метафоричних образів реальними.

Загадки-метафори складають основу жанру» (Лідія Дунаєвська).

Класифікація загадок за І.Франком («Останки первісного світогляду в руських і польських загадках народних»):

анімістичні (в яких неживі предмети, сили і явища природи представлені як живі істоти, тобто персоніфіковані або одухотворені);

зооморфічні (загадки, де сили природи зображені у вигляді звірів);

антропоморфічні (такі, де явища природи і реалії дійсності порівнюються з людьми і людськими взаєминами);

четверта група (в яких явища чи предмети порівнюються з іншими явищами чи предметами).

Класифікація загадок за тематичними рубриками (за Іваном Березовським): природа, людина, трудова діяльність, різні.

«Російська дослідниця М. О. Рибникова цілком справедливо зауважувала, що **загадки позначають видові, а не родові поняття**, тобто в них описуються

морква, буряк, цибуля, а не овочі; вівця. Баран, корова, кінь, кіт, а не домашні тварини» (Лідія Ду-наєвська). «Найголовнішими ознаками художньої специфіки жанру **загадок** є конкретність теми, лаконізм, кондентованість думки, надзвичайна стійкість традиції та велика усталеність образності. «Основними рисами художньої форми **загадок** є стислість, лаконічність, скондентованість думки й вислову. Характер образності в загадках максимально конкретний, пов'язаний з реальним навколишнім життям і побутом народу...

Будучи багатими на мальовничі, пластичні елементи, загадки відзначаються різноманітністю ритму, рим, багатством асонансів і алітерацій. Своїм оформленням загадки, як і прислів'я, займають проміжне місце між поезією і прозою, однак ближчі до поезії» (П. Попов).

«**Загадкам** надавали на ранньому етапі їх розвитку *магічного значення*, тобто приписували їм певний вплив на стан господарства, родини, на розквіт або занепад життя. Вдале одгадування загадок вважалося ознакою розуму і щастя людини. Навпаки, невміння одгадувати загадки вело, за народними уявленнями, до невдач, нещастя, навіть до загибелі людини» (П. Попов).

5. Календарно-обрядова поезія.

«**Обрядова поезія** — це твори фольклору, які виникли й виконувалися під час здійснення обрядів — встановлених традицією дій, що мають для виконавців магічне, юридично-побутове й ритуально-ігрове значення» (Юрій Круглов).

«**Календарно-обрядова поезія** — цикл фольклорних пісенних творів, зміст і виконання яких з доісторичної давнини пов'язані з річним народним відліком часу — народним обрядовим календарем ... Святкові обряди і ритуали супроводжували пісенні твори відповідного змісту, які й складають цикл календарно-обрядової поезії. До нього належать: колядки, щедрівки, посівання (новорічні віншування), ринд зівки (рогульки), веснянки (гаївки), руса-льні (троїцькі, петрівчані, царинні), купальські (собіткові), обжинкові пісні».

«Календарна обрядова поезія — один з найдавніших видів народної поетичної творчості, який виник і розвивався у тісному зв'язку з виробничою діяльністю людського суспільства. Ця поезія поділялася на певні художньо-поетичні цикли, що відповідали циклам робіт протягом господарського року хліборобів. Звідси походить і її найменування — **календарна поезія**» (В. Бобкова).

«В українському фольклорі існує два види новорічних пісень — колядки та щедрівки. Назва *щедрівка* походить від *щедрого вечора* — як здавна називали вечір під новий рік. *Колядка*, як припускають, — видозміна

латинського *calendae* (так у стародавньому Римі називалися перші дні місяця) або *kalandai* — від назви нового року у Візантії. Цей вплив позначився також на назвах новорічних свят у інших народів: у болгар *коленде*, у румун *колінда*, у абхазців *коланда*. Але самі пісні— колядки і щедрівки ...набагато давніші за ці назви» (Анатолій Іваницький). У змісті колядок і щедрівок виразно виділяються дві групи образів: *землеробство і сім 'я*» (Анатолій Іваницький).

«**Колядки** — жанр величальних календарно-обрядових пісень, які в дохристиянську епоху були пов'язані із зимовим святковим циклом, а з утвердженням християнства— з різдвяним (від Різдва 7 до Богоявлення 19 січня за н. ст.)».

«Характерною ознакою **колядок і щедрівок** треба вважати правильне вживання приспівок-рефренів, що часто дорівнюють колядковому віршові, а навіть переростають його довжиною. Це показує, що ці пісні виконувано завжди хором. Притім вірші в колядках не сполучаються у строфи: кожний вірш разом із рефреном творить сам по собі ритмічну й мелодичну цілість, неначе строфу; тому й рима в колядках слабо розвинена: її заступають у більшій частині асонанси. Ознаки глибокої старовини знаходимо також у музичній формі колядок і щедрівок» (Філарет Колес-са).

«**Щедрівки** — жанр народних величальних обрядових пісень, якими зустрічали початок нового хліборобського року, початок весняної рільницької праці, що починалася наприкінці березня... Під впливом християнського календаря пісенно-обрядовий цикл хліборобського весняного новоріччя праукраїнців перенесено до Різдва та календарного Нового року (за юліанським календарем, ст. стилем у XX ст. — напередодні 14 січня), а також другого Святвечора».

«Провідна... мета новорічної пісенності — звеличити трудову людину, піднести її на крилах поетичного слова над буденними складними умовами життя, висловити їй найкращі побажання та зичення... Контрастуючи зі справжнім станом речей, щедрівки та колядки, по суті, були своєрідним засобом відображення бажаного в житті. Тим-то вони глибоко імпонували їх виконавцям та слухачам... Своєю *граційною поетичністю* колядки й щедрівки якнайкраще відповідали святковій атмосфері новорічної урочистості» (Олексій Дей).

«В **колядках і щедрівках** на повну силу буває народна фантазія, бажане видається за дійсне; яскріє казковий світ, де навіть звичайні побутові речі світяться золотом і сріблом, де панують розважливість, розум, добро і злагода, де всі заможні й веселі — господар такий ясний і красний, як місяць, його жона — як сонце, діти — як зірки» (Наталя Шумада).

«Від інших народних пісень **виконання новорічних пісень відрізняється рядом особливостей.**

1. Колядки і щедрівки співаються конкретному адресатові, а після виконання співаки отримують якусь винагороду...

2. Особливістю виконання колядок та щедрівок є й організований характер колядних гуртів...

3. Виконання новорічних пісень впливає з вікового і статевого поділу колядних гуртів. Існує п'ять видів об'єднань: дитячі (хлопчики, рідше хлопчики і дівчатка) віком 7—12 років; хлопчачі («підпарубчаки», 14—16 років), парубочі гурти, мішані гурти (парубки та дівчата шлюбного віку), а також гурти із сімейних пар старших людей» (Анатолій Іваницький).

«Є місцевості, де **колядки і щедрівки** не розрізняються співаками. Там, де їх розрізняють, це відбувається на підставі приурочення: колядки співають від Різдва до 31 грудня (ст. стиль), а щедрівки — на Новий рік та на Водохрестя. Це, однак, пізній розклад в народі пісень дуже давнього, язичницького походження.

Тема 2

Міфологія як джерело дитячої літератури

План

1. Міфологія як світоглядне явище.
2. Класифікація міфів.
3. Специфіка праслов'янської міфології.
4. Міфологія і сучасність.

1. Міфологія як світоглядне явище

Міфологія (від грец. *mythos* "сказання, оповідь, розрада" і *logos* "слово, поняття, вчення") — це універсальний спосіб мислення, характерний для первісного суспільства і заснований не на логіці, а на фантазії. Міф являє собою ототожнення реального та ідеального. Характерна особливість первісної міфології полягає в тому, що вона існує в органічній єдності із ритуальними формами поведінки, які диктуються традиціями роду, етносу.

Первісна міфологія була засобом пізнання і пояснення світу, шляхом до пізнання законів буття. Вона є не жанром словесності, а фактом особливого світосприйняття, якому надається словесна форма – пісенна, ритуально-обрядова, сюжетно-розповідна. В цій формі природне або суспільне явище, яке сприймається емоційно, подається як дія або стан божества чи легендарного героя, і бачать в ньому не художній фіктивний образ, а реальний, тілесний феномен.

Найбільш припустимим для науковців визначенням міфу є наступне. **Міф** – це розповідь про сакральні, священні події, яка відбулася у віддалені часи. Міф розповідає про те, як реальність завдяки подвигам надприродних істот досягла свого втілення і здійснення (як виникли космос, або острів, рослинний світ, людська поведінка чи державна настанова). Персонажі міфу – надприродні істоти, вони загальновідомі, існують і діють у легендарні часи. В цілому міф описує різні, іноді драматичні, могутні прояви священного (або надприродного) у цьому світі. Міфічне минуле – не просто попередній час, а особлива епоха першотворення, міфічний час, який передує початкові нашого емпіричного часу.

Міфічна епоха – епоха першопредметів і першоподій: перший вогонь, перший спис, перший сміх, перший вчинок тощо.

Тому зазвичай міф об'єднує в собі два аспекти:

- розповідь про минуле (діахронічний аспект);
- засіб пояснення сучасного, а іноді і майбутнього (синхронічний аспект).

Зміст міфу осягається первісною свідомістю як реальність, більше того, як "вища реальність". Колективний практичний досвід накопичується багатьма поколіннями, тому він розглядається як достатньо "надійний". Для первісного суспільства цей досвід складався з мудрості предків, традицій, тому осмислення фактів зовнішнього світу ґрунтувалася на вірі, яка не підлягала перевірці і не вимагала її.

Міф має свій особливий "хронотоп" – міфологічний простір-час.

Час міфу позбавлений тривалості – це вічна епоха першотворення, тобто період, коли емпіричного часу не було; час міфічних героїв не змінюється (вічна юність, вічна старість). За міфологічного сприйняття реального часу виникає уявлення про щасливі та нещасливі періоди. Так, священні, щасливі епохи або дні – це час контакту з надприродним світом.

Міфічний простір втілює уявлення про "свій" світ як про центр, який з усіх боків оточений ворожим іншим світом. Необхідність захисту від "чужого" світу породжує міфічний образ "світової огорожі" (гори, ріки) як втілення сил Ладу (Космосу) у протигагу іншосвітньому Хаосові. Інколи "світовою огорожею" виступають "світові води" – нескінченні запаси прісної води і дощу. Божество – хранитель цих вод (Енкі, Океан, варуна), він бог-мудрець і помічник людям, він є втіленням сил Космосу, які протистоять Хаосові.

2. Класифікація міфів.

1. Героїчні — найдревніші міфи. Герої в них — космічна категорія і втілюють в собі весь видимий світ. Він є втіленням різних стихій або проходить

їх, має зв'язок із небом і підземеллям; є частиною природи, розуміє мову птахів, звірів, риб. Нерідко герой постає божеством чи має божественну природу.

2. Космогонічні — про створення світу, елементів Всесвіту та виникнення життя. Одним з найархаїчніших міфів цієї групи є «Міф про перший вік творіння» із «Записок о Южной Руси» П. Куліша, де, за словами М. Сумцова, збереглися «уламки давньослов'янського міфу про участь у створенні світу миші і горобця і про походження світу з яйця». Інший міф побутує не тільки в оповідній, а і в пісенній формі: серед моря ріс явір (дерево світу), на якому три голуби радилися, як світ «сновати». Вони створили землю з піску, небо — з золотого каменю.

Є ще один міф — про Білобога (уособлення добра, світла) та Чорнобога (уособлення зла, мороку) і про їхню боротьбу при створенні світу, а також міфи про те, як цар Вогонь і цариця Вода світ сотворили. До цієї ж групи належать міфи про створення небесних світил та природних явищ. В одному з них Сонце постає як красива панна в золотих шатах, Місяць — як парубок, що хоче з нею одружитись, але згодом закохується в Зорю. За це Сонце своїм мечем розрубє Місяця навпіл, і з того часу він стає щербатим. У міфах Місяць часто постає як цап, що басує з цапенятами (зорями), або як голова вужа, що ховається у Чумацькому Шляху. **Теогонічні** — про походження богів. Це — міфи про народження Місяця в сузір'ї Перуна, про народження Коляди, Дани, інших божеств, а також міф про Зорю, яка сповіщає про появу на світ богів та різдво Всесвіту.

3. Антропogонічні та антропogогічні — про створення людини та її життя. В одному з них оповідається, що людина при народженні отримує свою зірку-рожаницю. Прамати при появі на світ дитини починає прясти нитку її життя, прив'язавши її початок до зірки, а коли людина вмирає, — перерізує нитку, і зірка падає.

4. Тотемічні — про тотемних предків різних, племен. Сюди відносимо міфи про чоловіка та вужа (знак Дани), якого чоловік годує молоком, і який потім за це віддячується (насправді вужі не їдять молока, його, очевидно, приносили в жертву вужам або богині Дани); а також — про козу, козла (цапа), які є символом Перуна. **6. Анімістичні** — про духів, що наповнюють світовий простір. Сюди відносяться численні оповіді про водяників, лісовиків, домовиків, перелесників, русалок і таке інше. Так, перелесник уявлявся крилатим змієм, який влітав уночі в хату і, вдарившись об підлогу, ставав красивим парубком, а водяник — володарем підводного царства.

7. Календарні — про річні цикли природи та обряди, пов'язані зі зміною пір року та господарською діяльністю. Ось, як в одному з них пояснюється зміна пір року: Живе золота Жар-Птиця (сонце), що може одним своїм пером

освітити сад. Зимовий Холод її викрадає, але вона встигає знести золоте яйце, з якого навесні знову народжується джерело світла і тепла. Коли нова Жар-Птиця виростає, настає літо. Міф «Зоря, ключі, роса і мед» оповідає про те, що Зоря на світанку відмикає ключами небесні ворота і випускає сонце на небо. Сонце (Полель) женеться за Зорею (Ладою), але вона останньої миті стає росою і падає на землю. Бджоли п'ють «святую росу» і приносять мед, народжується життя. До цього циклу належать також міфи про богів. Наприклад, міф про боротьбу Велеса з Перуном, в якому говориться, що Велес викрадає череду худоби (в інших варіантах — людей або дружину Перуна), за що Перун періщить стрілами небо і землю. Велес ховається за каміння, під деревами, перетворюється в різних істот. Дощ, який іде із «прорваного неба», поїть землю, що дає життя тваринам і рослинам.

8. Культуробіографічні, історичні — про події, випробування та вчинки окремих персонажів (богів, героїв) — об'єктів культів. Серед них — міф про Василіска — Дракона-царя, в якого голова півня (символ сонця, вогню), а тулуб і хвіст — жаби й змії (символ води). Поширеним був міф, який у різних формах зберігся до цього часу, про культ Золотого Плуга за царя Тарчитая і царевича Колокса, а також міф про морську пані, в яку закохане сонце, і яка бризкає на нього водою. До цього циклу належать міфи про походження Дніпра та Дунаю з крові богатирів-богів та інші про виникнення річок, озер, гір тощо.

9. Есхатологічні — про кінець світу та потойбіччя.

3. Специфіка праслов'янської міфології. Міфи існували на всіх територіях, причому міфи народів світу мають багато спільних рис і мотивів. Г. Булашев вважає, що в основу давньоукраїнської міфології «без сумніву покладено загальноарійський міф, що знайшов собі ясне відлуння навіть у космогонічних переказах американських індіанців чи певаї»⁸⁰. М. Костомаров виділяв три джерела витоків міфологічного мислення пранародів: 1) перенесення язичницьких ознак на природу, що оточувала людину; 2) уявлення про загробне життя і вшанування покійників; 3) вбачання таємничої сили у речах чи явищах та волхвування⁸¹.

Давній праслов'янський міф — це не стільки оповідь про створення світу, як сукупність поглядів, на основі яких пояснювали природні та суспільні явища, здійснювали ритуали та обряди, — тобто своєрідна система уявлень людини про Всесвіт. Труднощі дослідження української міфології полягають у тому, що вона майже не зафіксована у писемній формі, а існуючі згадки про стародавні вірування надто фрагментарні. Окрім того, побутуючи усно, міфи з часом видозмінювались, підпадаючи під різноманітні впливи. З уривків прадавніх міфів, які дійшли до нас, важко вибудувати єдину систему.

Говорячи про світоглядний пласт праслов'янських племен, О. Знойко виокремлює в ньому міфи різного етнокультурного походження. Принаймні чітко виділяються два періоди: перший — до часу трипільської культури, коли основним заняттям давніх племен було скотарство та полювання; другий — трипільської культури, пов'язується з переорієнтацією праслов'ян на землеробство. У сучасній системі фольклору міфічні елементи побутують і в епічній, і в ліричній (передусім пісенній) формі. З огляду на давність їхнього походження, важко сказати, яка з цих форм була первинною. Вірогідно й те, що міфи могли виникати паралельно у різних формах.

4. Міфологія і сучасність.

Міф є не тільки історичною, релігійною, літературною, але й соціально-політичною реалією, яка в основному відображена в політиці і рекламі. В цьому випадку поняття "міф" має значення "штучно створене уявлення про реальні суспільні процеси". Звичка ототожнювати міф тільки з архаїчним пережитком минулого походить з невірною розуміння суті міфу, яка полягає у створенні ряду настанов у соціальній, культурній, ритуальній сферах життя з метою збереження Гармонії суспільства, нації, племені. Саме на прикладі історії та ідеології останніх років видно, що міф продовжує воскресати на кожному новому витку історії, і дуже часто з подачі владних структур.

Політичний міф – це форма колективної психіки, яка пояснює політичну реальність цілісними чуттєво-образними засобами. Міф згуртовує людей у суспільні групи навколо героя, події, ідеї. Міф може відігравати як конструктивну, так і деструктивну роль у суспільстві. Скажімо, міф про те, що національна незалежність автоматично підвищить добробут народу, сприяє консолідації народу довкола національної ідеї. Однак міф про те, що держава повинна захищати всі верстви населення, є гальмівним чинником реформ.

Міф або стає архетипом (первинним глибоким пластом колективного безсвідомого), або виявляє себе як активний чинник масової свідомості. Міфологізація масової свідомості є міцним підґрунтям політичного шарлатанства.

У політичні міфи люди вірять, бо це дає змогу зрозуміти невідоме або віддалене минуле. Їх використовують і з метою мобілізації значної кількості людей на певні дії, скажімо, на підтримку непопулярних політичних рішень політичних діячів і навіть антинародних політичних режимів.

Головні типи політичних міфів – провідні; за структурою "ми і вони"; героїчні; псевдоміфи.

Провідні міфи дають змогу у той чи інший спосіб формувати, спрямовувати колективну, загальнонародну свідомість. До них належать міфи

про окремі нації, держави, політичні устрої, режими, форми правління. Так, є чимало міфів про унікальність окремих політиків чи форм правління.

Міфи за **структурою "ми і вони"** створюють і використовують виключно з метою виокремлення окремих структур, їх протиставлення. Наприклад, політичні партії часто використовують подібні міфи під час референдумів, виборів, досліджень громадської думки з єдиною метою – подати себе у виграшному вигляді, кращій итуації, ніж супротивники.

Героїчні міфи пов'язані насамперед із конкретними людьми – політичними, державними діячами, лідерами, непересічними особистостями, що подаються загалові взірцями для наслідування.

Псевдоміфи – це міфи сучасної, тимчасової, короткотривалої дії. Скажімо, у період виборів деякі політики формують і поширюють думку, що "лише вони й тільки вони спроможні вивести країну з кризи", "покінчити з казнокрадством, корупцією і тіньовою економікою", "вирішити проблему безробіття" та ін.

Конструюють міфи суб'єкти політичного процесу, а поширюються вони фактично всіма засобами інформації з урахуванням того, що міфи є надто сприйнятливими для людей і потребують чимало зусиль для спростування, деміфологізації.

Широкого розповсюдження в суспільстві міфи набувають в умовах інформаційного дефіциту, зумовленого об'єктивними (низький рівень культури і освіти і тенденційність ЗМІ) або суб'єктивними факторами. В цьому випадку люди будуть вбачати причини негативних явищ виключно у "підступах ворогів", у діях "поганих" етнічних чи соціальних груп. Причому вибір цих груп може здійснюватися як на основі стереотипів, поширених в даному суспільстві або ж засвоєних із ЗМІ, так і виходячи з якихось особистих уявлень, ізольованих елементів особистого досвіду. Так виникає міфологічний тип соціально-політичних уявлень, для якого особливо характерний пошук "козлів відпущення", схильність до концепції заколоту в розв'язанні соціально-політичних питань. Першопричиною всього позитивного, що виникає чи може виникнути в суспільстві, також виявляється наділенням міфічними рисами персонаж: богом данний монарх, харизматичний вождь чи герой.

Міфологічний тип соціально-політичних уявлень співвідноситься із **ідеологіями**, ключовим моментом яких є поняття ворога, якого треба ліквідувати. Ця риса характерна як для ультраконсервативних, так і для революційних ідеологій. Ультраконсервативним ідеологіям "образ ворога" необхідний, щоб звинуватити дії "підривних сил" об'єктивні процеси, які розмивають підвалини існуючих порядків. Революційній ідеології образ ворога

потрібен тому, що без нього неможливо мобілізувати маси на повалення існуючої влади. Образ ворога, природно, є органічним компонентом всіх національних ідеологій.

Соціально-психологічну базу міфологічних уявлень не завжди створюють групи і люди, які відчують різноманітні інформаційні дефіцити. Найчастіше це трапляється на ґрунті гострого відчуття соціальної чи особистої обділеності. Соціальний чи матеріальний статус, який розглядається як незаслужено. Ненормально низький, може привести до пошуку конкретних сил і людей, які винні в цій несправедливості. Хоча в даному випадку не створюється "індивідуальний" міф для кожної конкретної ситуації, а до узагальненого ідеологічного міфу лише пристосовують дані реального довіду.

Якщо торкнутися реклами, то **структура створення рекламних міфів** подібна до тієї, за якою складають міфи героїчні: береться реально існуючий товар, вихваляються його достоїнства. Замовчуються недоліки, популярно пояснюються покупцеві, чому саме цей товар йому потрібен. Із розвитком ЗМІ система створення міфів стає все більш спрощеною. Бачачи рекламу якогось товару по телевізору, на плакатах у місті, чуючи її постійно по радіо, наштовхуючись на неї в газетах, людина вже інстинктивно почне віддавати перевагу розкрученому бренду.

Ті, яким належала влада, за всіх часів обов'язково підтримували різні міфологічні системи. Конфуціанство було державною релігією Китаю, сінтоїзм – Японії, брахманізм – Індії, зороастризм – Ірану. Рим і Греція стали зразками віротерпимості і мирного співіснування найрізноманітніших міфологічних систем. У сучасному західному світі державними міфологемами є Гуманізм і Права Людини, не дивлячись на те, що дефакто вони залишаються країнами християнськими.

Отже, в основі дії тих, кому належить влада, лежать цілком прагматичні і прості судження:

- Міфологічні системи дають вихід для підсвідомого прагнення кожної людини до ірраціонального. Це знижує внутрішнє напруження людей, дає велику мотивацію і при зводить до підвищення продуктивності праці кожного окремого члена суспільства. В недалекому минулому в нашій країні віра в комунізм творила чудеса. І такі приклади знайдуться в будь-якій цивілізації – релігійний екстаз і натхнення дійсно фантастично піднімають продуктивність праці.
- Міфи знімають страх смерті і дають можливість продуктивно працювати і жити людям старшого покоління, для яких смерть стає одним із суттєвих питань буття. А також допомагають ефективно воювати солдатам, жертвувати собою.

- Міфологічні системи є підґрунтям фантазії поетів, художників і музикантів. А без останніх неможливі свята – засоби зняття напруги в суспільстві і контрольованого виходу стихійних народних сил. Чим більше радощів і сміху під час свят (і буднів теж). Тим продуктивніше працюють люди потім. Люди, які побували в Бразилії на знаменитому карнавалі, можуть підтвердити, що контрольоване язичницьке буйство первісної сексуальної стихії – це добрі ліки проти сірих буднів, сімейних проблем і різних молодіжних бунтів. Язичники задовго до Фрейда з'ясували, що придушена сексуальна енергія – зло, яке заважає продуктивно працювати кожній людині і створює масу проблем для тих, хто має владу.
- Міфи дають опору моральним системам цінностей. Обов'язкових для кожного цивілізованого суспільства, а значить – для нормального функціонування законів.
- Міфи і легенди про героїв – добрий засіб виховання дітей.
- Міфи дають опору для дій тих, хто має владу. Посилання на богів – прекрасний спосіб маніпулювання масовою свідомістю. Не випадково компартійні чиновники радянських часів за будь-якої нагоди цитували "класиків марксизму-ленінізму". В масовій свідомості ці персонажі були близькими до міфічних богів.

Отже, міф – це певний фізичний і культурно-соціальний простір і одночасно певний ультрафіолет, в котрому невидиме стає видимим і зрозумілим. Міф – це таке досвідне поле, де ми можемо істинно і вільно розмірковувати про те, що таке людина, що її оточує – про речі, матерію, час і простір.

Тема 3

Біблія як важлива складова дитячої літератури

План

1. Поняття про Біблію.
2. Склад та структура Біблії.
3. Переклади Біблії та їхнє поширення.
4. Біблійні легенди в дитячій літературі.

1. **Святе Письмо**, Священне Писання або Біблія, збірник книг, що утворюють Біблію (грец. фь вйвйЛяб, вйвЛяб, «біблія» тобто «збірка книг») — книги релігійного (історично-повчального) змісту. Вважаються богонатхненними (Бог через писарів дав), на які опирається юдейське та християнське віровчення. Святе Письмо поділяється на:

Старий Завіт (іврито-арамейські писання) — 39 книг (у т. зв. Олександрійському описку — каноні — грецького перекладу Сімдесятох з 3 — II ст. до н. е.) і

Новий Завіт (писання на давньо-грецькій мові діалекту «койне») — 27 книг, написаних апостолами про життя й вчення Ісуса Христа та поширенням раннього християнства впродовж другої половини I ст..

Окрім канонічних книг, існують і неканонічні книги (навколо-канонічні), апокрифи. Що мають важливе значення для істориків, філологів тощо. Католики та православні мають канон Святого Письма (Біблії) 77 книжок, а протестанти - 66.

Роль, аналогічну Священному Писанню християн, в ісламі відіграє Коран, в індуїзмі — Веди, у зороастризмі — Авеста. В юдаїзмі лише Старий Завіт (Танаха) розглядається, як священна книга.

1.Склад та структура Біблії. Сама книга, яку називають «Біблія», складається із двох основних частин — це Старий Заповіт і Новий Заповіт. В основі назви «Заповіт» (від івр. бшйъэ — угода, договір, союз, заповіт) лежить ідея угоди Бога з усім людством: у Старому Заповіті розповідається про союз Бога із народом; у Новому Заповіті — про союз Бога з людством через Ісуса Христа.

Для християн священними є обидві частини Біблії. Проте для євреїв, прихильників іудаїзму, — священною лише перша частина і тому вони взагалі не користуються терміном «Старий Заповіт». Натомість виділяють три частини Святого Письма:

Тора (івр. ьещдэ) — «Вчення» або «П'ятикнижжя Мойсееве»;

Невіім (івр. рбйайнэ) — «Пророки»; та

Кетувім (івр. лъебйнэ) — «Писання».

Поєднання початкових літер цих назв творить акронім (івр. ьр"кэ), який читається як «ТаНаХ». «ТаНаХ» — і є назвою єврейського (іудейського) Священного Тексту.

Залежно від згрупування біблейських текстів, іудейська Біблія налічує у своєму складі 22, 24 або 27 книг.

Старий Заповіт. Старий Заповіт або Старий Завіт — перша частина Біблії, що за обсягом становить близько трьох четвертих усієї Біблії. Старий Заповіт нараховує 50 книг у православних, 45 у католиків, та 39 у протестантів, написаних переважно староеврейською мовою. У них розповідається про створення світу, гріхопадіння, взаємини Бога з вибраним ним народом Ізраїлю. Через увесь Старий Заповіт простежується обіцянка Бога відновити посередництвом Месії (спасителя) зруйновані гріхом відносини із Богом.

Головна ідея Старого Завіту — договір Бога Ягве з обраним єврейським народом. Умови договору зводяться до двох основних положень:

«Я — Бог Ягве: нехай не буде для тебе інших богів, окрім мене»

«Не рідніться з іншими (язичницькими) народами»

Структура Старого Завіту, яка складається з чотирьох головних груп:

Доісторичні книги

Історичні книги

Навчальні (поетичні) книги

Пророчі книги

Новий Заповіт. Новий Заповіт — друга частина Біблії, що містить у собі 27 книг. У Новому Заповіті розповідається про прихід на землю Месії (Христа) від Бога, Сина Божого, щоби він помер за людей і таким чином відкупив їх від успадкованого ними від першого чоловіка Адама, та його дружини, Єви гріха (про що розповідається і у Старому Заповіті). Будучи на землі, і проповідуючи про Небесне Царство Боже, Ісус (Месія) вибрав дванадцять апостолів (один з яких зрадив його) і доручив їм поширювати його вчення по цілому (зананому в той час) світі.

Євангеліє або Благовіість, Благовііщення (від грец. εβγγέλιον — добра звістка, добра новина) —

1) Ранньохристиянські твори, що оповідають про земне життя засновника християнства Ісуса Христа. Частина Біблії.

2) Переносно — книги, в яких укладено основні принципи, правила чогось.

У своєму первинному значенні «Євангеліє» означає «добру новину» для усього людства, пов'язану зі спасінням через розп'яття та воскресіння Ісуса Христа, котрий відкупив людей від рабства гріха та вічної смерті. Спочатку вважалося, що існує лише одне справжнє «Євангеліє» про життя Ісуса, котре лише доповідалось різними авторами. Багато критиків вважають, що Сам Ісус, не давав вказівок щодо письмового фіксування свого життя та діянь, але якщо взяти до уваги Єв. від Матвія гл. 23 ряд. 34, де говориться: «І ось тому посилаю до вас Я пророків, і мудрих, і книжників...» (у грецькому оригіналі слово книжники має значення переписувачі) стає очевидним, що Він уповноважив апостолів йти та проповідувати про «радісну звістку» щодо спасіння своїм співгромадянам з Ізраїлю та усім іншим народам, при цьому записавши усе бачене.

Євангеліє у християнстві — головна частина Нового Заповіту, який, в свою чергу, є частиною Біблії. Євангеліє містить розповіді про Ісуса Христа, його життя, вчення, смерть і воскресіння. Християнською церквою

канонізовано (оголошено священними і включено до Нового заповіту) чотири Євангелії:

Євангелія від Матвія

Євангелія від Марка

Євангелія від Луки

Євангелія від Івана

З точки зору багатьох спеціалістів, канонічні Євангелія, котрі було визнано дуже рано, відрізняються від апокрифів по-перше, своєю простотою та правдивістю, по-друге, мають найдавніше походження, по-третє, містять догматичну й моральну чистоту віровчення, по-четверте, підкріплені авторитетом апостолів або їхніх безпосередніх учнів.

Євангелії від Матвія, Марка та Луки мають багато паралельних місць та з XVIII століття називаються синоптичними від грецького слова «синопсис» (огляд), коли їх було видано паралельними стовпцями. Євангелія від Івана відрізняється від інших за композицією та змістом, бо вона була створена пізніше для доповнення вже існуючих розповідей. Апостол Іван у своєму теологічному творі представляє Ісуса Христа вічним Словом та унікальним Спасителем людства.

Крім канонічних, існують також 57 апокрифічних Євангелій, які писались задовго після смерті Ісуса, стосовно яких християнська церква не має впевненості в їх істинності. Сучасна наука вважає, що перші Євангелія були записані в 2 ст., після цього їх багато разів переробляли і редагували різні проповідники християнства. У зв'язку з цим у Євангеліях багато розходжень і суперечностей. Євангелія є описом подій і діянь Христа. Велике місце в Євангеліє приділено проповіді покори і терпіння.

Відомі Євангелія: Остромирове євангеліє, Пересопницьке євангеліє, Євангеліє Юди, Євангеліє від Томи, Євангеліє правди

Окрім самої Євангелії у Новому Заповіті, є і інші книги, де розповідається і стає відомо про виникнення та існування перших общини християнства. Апостоли у своїх посланнях (листах) до церков навчають томму, щом саме необхідно для спасіння, а також надають поради для повсякденного життя.

Остання книга Нового Заповіту: Об'явлення — символічною мовою розповідає про другий прихід Христа на землю в якості Царя Божого Небесного Царства; про кару для тих, хто не повірив у Христа і не виконував його волю; про вибір співцарів у його царстві, правлячих над підданими на землі; про небесне місто збудоване Богом; про знищення розпустниці, названою «Вавилон Великий», символічним звіром; про війну Бога з земними царями — Армагеддон, що провокується Божим ворогом — Дияволом.

Апокрифи (грец. ἀποκρυφισμὸς — таємний, прихований) — релігійно-легендарні твори, які не визнавалися церквою канонічними й заборонялися, виникли на межі нашої ери в елліністичному давньоєврейському і давньосирійському середовищі, а також на християнському Сході. Твори про персонажів і події Священної історії, що не ввійшли до офіційних юдейських і християнських церковних канонів.

Ця релігійно-легендарна література спочатку призначалася для посвячених, знаючих книжників. Згодом апокрифи одержали назву «відкинутих» і вносилися до спеціальних переліків-індексів «відкинутих книг», що не дозволялися церковною владою до читання і поширення в середовищі правовірних юдеїв і християн. Пізніше в число цих творів проникли критичні вчення опозиційних антицерковних груп. За часів Середньовіччя апокрифи були досить поширені в європейських країнах, зокрема на території України.

У переносному значенні «апокрифічний» — це вигаданий, несправжній, сумнівний

3. Переклади Біблії та поширення їх. Книжки Старого Заповіту були перекладені вперше на грецьку мову за єгипетського Птолемея Філадельфа (283–247 до Різдва Христового) 72 єврейськими мудрецами, і тому цей переклад носить назву Септуагінти — Семидесятки (Переклад семидесяти). Новий Заповіт був написаний давньогрецькою мовою. У IV столітті все Писання було перекладено на латинську (382–405) Святим Єронімом. Цей латинський переклад відомий під назвою Вульгати (найстарший друк — 1462 р. в Майнці). Сама назва Біблії означає з грецького власне — «книги» і почала прикладатися до Святого Писання тільки десь з кінця III — початку IV століть.

До України Святе Письмо прийшло у X столітті у так зв. церковно-слов'янській мові, але то не була вся Біблія, а тільки Новий Заповіт, а з нього Євангелія (найстарший текст з 1092 р. переховується в Рум'янцівському музеї в Москві, далі — Бучацьке з XIV ст., переховувалася в монастирі оо. Василіян у Львові), та окремі твори Старого Заповіту (головно Псалтиря).

Першою друкованою книгою зі Святого Письма був у нас Апостол, видання Івана Федорова (Львів, 1574 р.), а першим виданням всього Святого Письма була Острозька Біблія 1581 року.

У XVI ст. реформаційні впливи з Заходу підсилили в українському народі прагнення читати Св. Письмо живою зрозумілою мовою. Тоді й появились перші переклади Євангелія на живу народну мову. З того часу маємо три переклади святої Євангелії — ченця Григорія, Архімандрита Пересопницького монастиря на Волині, далі Василя Тяпинського, і Валентина Нагалецького. З них найцінніша пам'ятка «Пересопницьке Євангеліє» зі 1561 р. Перекладач

чернець Григорій так і зазначив, що переклад з болгарської мови на українську зроблено «для ліпшого вирозуміння люду християнського посполитого.»

У XVII ст. процес ународовлення текстів Святого Письма до деякої міри був загальмований в Україні внаслідок панування в тодішній школі латинської схоластики.

І не зважаючи на те, в катехізисі митрополита Петра Могили тексти Святого Письма наводяться українською мовою. Дуже видатна праця XIX-го ст. — переклад Євангелії й Діянъ Апостольських, що його зробив Пилип Морачевський, інспектор ліцею на Чернігівщині. Морачевський переслав свій переклад Священному Синодові російської Церкви і російській Академії Наук. Академія Наук прихильно поставилася до пропозиції дати цей переклад до друку для добра українського народу. Але розглядали цей переклад і шеф канцелярії князь Долгоруков та Київський генерал-губернатор Анненков. І перемогли політичні мотиви: Синод заборонив друкувати переклад Євангелії українською мовою. Тільки під тиском революційних подувів 1905 року, себто 45 років після закінчення перекладу, коли вже не жив Морачевський, його переклад святої Євангелії побачив світ у 1906 році. Текст перекладу зредагував єпископ Подільський Парфеній.

У 1936 році Святий Синод Православної Церкви Польщі видав Євангелію, в тій же редакції, як велику Напрестольну.

4. Біблійні легенди в дитячій літературі:

Дитячими бібліями називаються перекази основних тем Священного Писання, зроблені спеціально для дітей. Біблія одна, а ось переказів її існує чимала кількість, тому іноді буває важко зорієнтуватися, яку ж з дитячих Біблій треба купувати в кожному конкретному випадку. Очевидно одне: ідеальної дитячої Біблії не існує, однак якщо чітко знати, кому і навіщо адресована книга, цілком можна підібрати оптимальний варіант, або навіть кілька.

Розрізняються дитячі Біблії, по-перше, за віком дітей, яким адресовано - адже розповідаючи про одні й ті самі події п'ятирічної дитини і п'ятнадцятирічному підлітку, ми будемо враховувати особливості їх сприйняття, і в результаті розповімо по-різному. По-друге, перекази можуть бути короткими або докладними, і підбірка «основних тем», обраних для цієї дитячої Біблії, може дещо відрізнитися від вибору, зробленого автором іншої дитячої Біблії. По-третє, дитячі Біблії нерідко доповнюються поясненнями, коментарями чи довідковими матеріалом, що може значно полегшити розуміння тексту.

Дитячі біблії з'явилися досить пізно - у другій половині дев'ятнадцятого століття. Оскільки за радянських часів дитячих Біблій практично не писалося,

всі наявні сьогодні видання ми можемо умовно розділити на дореволюційні (вони перевидаються або репринтні, тобто зі збереженням тогочасної орфографії, і в цьому випадку при читанні доведеться продиратися крізь «яті», тверді знаки і точки над і, або в перекладі (повному або скороченому) на сучасну російську мову - у цьому разі читати значно простіше), перекладні й сучасні.

Якщо вам вже доводилося читати переказ Священного Писання, то, швидше за все, це була одна з тих трьох книг, про які піде мова нижче - просто тому, що це найбільш часто зустрічаються в публічних і приватних бібліотеках дитячі Біблії. Якраз одна з них дореволюційна, друга - перекладна, а третя - пост-радянська.

«Священна історія в простих розповідях для читання в школі і вдома. Старий і Новий заповіти », упорядник протоієрей Олександр Соколов

Однією з найбільш популярних і перевидаються в Росії була і залишається книга " Священна історія в простих розповідях для читання в школі і вдома ", складена протоієреєм А. Соколовим у Наприкінці 19 століття. Репринтне видання ілюстроване чорно-білими малюнками за оригіналами Доре і Плокгорста і становить 480 сторінок (переказ досить докладний!). У старозавітній частині присутній переказ неканонічних книг Біблії, наприклад, книги Товита і книг Макавеїв. Крім того, в переказі Нового Завіту зустрічаються епізоди, відсутні в оригіналі і належать церковному Переданню: сюжет про введення в храм Пресвятої Богородиці в трирічному віці, заснування міста Києва апостолом Андрієм Первозванним, успіння Богородиці. Оповідання ведеться від імені автора, що звертається до дітей, по ходу тексту вставлені повчання і повчання - як би деякі проміжні висновки з розказаного.

Звичайно, дитяча Біблія протоієрея Олександра Соколова - це безумовна класика жанру . Біблійні сюжети в обробці саме цього автора включені в підручник-хрестоматію для п'ятого класу загальноосвітньої школи «У світі літератури» під редакцією А.Г.Кутузова. Однак, навіть в адаптованому варіанті цієї Біблії мова для сучасного читача трохи важкуватий («дуже вже відзначена стилем минулого століття» - говорив про цю книгу о.Андрей Кураєв), а вставки-коментарі в ряді випадків звучать дещо нарочито, хоча іноді дійсно виконують пояснює функцію.

Книга орієнтована на середній і старший шкільний вік, також цілком годиться і дорослим для попереднього знайомства з біблійними сюжетами.

«Закон Божий для сім'ї і школи» протоієрея Серафима Слобідського

Перекази Біблії, як неважко здогадатися, є третя частина («Священна історія Старого і Нового Заповіту»). Переказ містить велику кількість

тлумачень і пояснень. У ряді випадків автор не просто викладає біблійну історію, але приводить як підтвердження дані науки того часу (середини минулого століття) - наприклад в розділах про створення світу або всесвітній потоп. У кінці кожного розділу даються посилання на вірші і глави оригіналу. Заповіді і притчі розбираються і пояснюються в ході переказу, хоча в розділі «Про віру і життя християнської» десять заповідей Мойсея і заповіді блаженств обговорюються окремо і більш детально.

Найпопулярніша дитяча біблія початку 90-х років минулого століття: була видана 30 мовами загальним накладом близько восьми мільйонів екземплярів. У публікаціях і розмовах часто згадується як «стокгольмська дитяча Біблія» (за місцем видавництва) або «блакитна дитяча Біблія» (за кольором обкладинки). У книзі 545 сторінок, кожна розповідь займає не більше сторінки і являє собою не стільки переказ біблійних подій, скільки їх конспект: пряме цитування великих фрагментів тексту супроводжується невеликими коментарями та поясненнями укладачів. Врешті кожного розділу наведені посилання на переказує і цитовані вірші і глави Біблії. До безперечних плюсів видання можна віднести хороше передмову про історію створення Біблії і розміщені в кінці географічні карти та фотографії біблійних місць.

З якого ж віку пора читати дитині дитячу Біблію? Звичайно, все це індивідуально і вирішується батьками, але в більшості церковно-парафіяльних шкіл уроки Закону Божого, на яких діти знайомляться з сюжетами Священного Писання, розраховані на учнів п'яти-шести років. Цього ж року читачів розраховані ті перевірені часом дитячі Біблії, які по праву вважаються сьогодні класикою жанру.

«Моя перша священна історія в розповідях для дітей» священника П. Воздвиженського

Книга священника П. Н. Воздвиженського "Моя перша священна історія ", видана в 1899 році і що витримала кілька перевидань в дореволюційній Росії, була визнана кращим переказом Біблії для дітей того часу.

Ця дитяча Біблія за обсягом не велика - всього близько ста сторінок. Більш докладно представлені події Нового Завіту: з усіх двадцяти п'яти розділів старозавітним сюжетів присвячені тільки три («Створення світу», «Вигнання з раю» і «Потоп »).

Переказ зроблений дуже поетично, і при цьому є. У передмові до першого видання йдеться, що книга «просто і цікаво розповідає про всі найважливіші події Старого та Нового заповітів - так, щоб діти могли зрозуміти написане, не потребуючи поясненнях дорослих», що, погодьтеся, важливо!

У постперебудовну епоху дитяча Біблія в переказі П. Воздвиженського охоче і багато разів перевидавалася (і перевидається дотепер) у самих різних варіаціях: різні обкладинки, різні картинки, навіть різні назви, від репринт з ятиями, точками над і і незвичними дореволюційними ілюстраціями до цілком «осучаснених» версій. Однак, мова, якою написана книга П. Воздвиженського, настільки характерний, що «ми дізнаємося її з тисячі» під будь-яким назвою і в будь-якій редакції:

«Найголовніші події Нового Завіту в картинках з коротким пояснювальним текстом для самих маленьких дітей » С. М. Горбовий

Книга С. М. Горбовий з такою назвою була видана в 1900 році. Вона теж може бути віднесена до дитячої Біблія, хоча являє собою переказ не всієї Біблії, а лише її частини - Нового Завіту. Сьогодні ця книга відредагована, і перевидана за назвою « Євангеліє для самих маленьких». Розповідь починається з народження діви Марії, закінчується розділом про Вознесіння. Глави не довгі, читаються легко, текст не перевантажений незнайомими для дитини словами, тому цілком годиться і для діточок молодше п'яти років, якщо раптом у них виникне інтерес до євангельських сюжетів .. По ходу переказу зустрічаються пояснення.

У 2009 році у приміщенні Спілки письменників України сталася якщо не унікальна, то справді важлива подія — видавництво «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА» презентувало «Дитячу Євангелію. Оповіді про Ісуса». (Вибір оповідей та літературне опрацювання Івана Малковича у співпраці з владиками та отцями найбільших традиційних християнських Церков в Україні.). Унікальність цієї книги в тому, що вперше видання Євангелії благословили предстоятелі усіх найбільших традиційних церков в Україні: Української православної церкви Київського та Московського патріархатів, Української греко-католицької церкви та ще в 1992 році перше (значно скромніше з поліграфічного та художнього погляду) видання книги благословив Патріарх Української автокефальної православної церкви Мстислав.

Тема 4

Українська дитяча література кінця ХХ – початку ХХІ століття

План

1. Особливості дитячої літератури кінця ХХ століття.
2. Сучасні дитячі твори.

1. Особливості дитячої літератури кінця ХХ століття.

Друга половина ХХ століття позначена певним занепадом літератури для дітей, і літературного процесу взагалі.

У кінці 60-х - на початку 70-х років складається ситуація, коли мі і більш-менш вартісні твори для дітей з'являються з-під пера недитячих письменників - Петро Панч, Анатолій Шиян, Іван Сенченко та інші „дорослі” письменники звертаються до дитячої тематики.

У цей час до літературного процесу в галузі літератури для дітей долучаються такі талановиті митці: поети - Ірина Жиленко, Дмитро Білоус, Андрій Мясковський, Дмитро Череднеченко, Ірина Чубач, Олекса Лупій та інші, популярними стають оповідання Євгена Гуцала, повісті Андрія Дімарова та Ніни Бічуї; казки, оповідання та повісті Григора Тютюнника („Климко”, „Вогник далекого степу”, вірші Андрія Малишка (окремі з яких стали хрестоматійними - „Помагай”, „Чому чапля стоїть на одній нозі”, „Ніколи не хвались” та ін.), Івана Драча, Ліни Костенко, Дмитра Павличка, Василя Симоненка („Цар Плаксіє та Лоскотун”), також твори Михайла Стельмах („Гуси-лебеді летять”). Твори цих письменників підносяться над сухими приписами й регламентаціями, що існували на той час в літературі.

Окремо варто сказати про доробок Миколи Вінграновського (повісті „Первінка”, „Сіроманець”, оповідання, казки, численні вірші. Твори М.Вінграновського звернені не лише до дітей. Втім є автори, які працюють винятково для дитячої аудиторії. Так у жанрі літературної казки для дітей працює Юрій Ярмиш. Постійно для дітей працюють Наталя Забіла, Марія Пригара, Марія Познанська та ін. У кінці 70-х років стає популярною трилогія Всеволода Нестайка „Теодори з Васюківки”.

Наприкінці 70-х років - впродовж 80-х років творчість окремих письменників свіжим струменем вливається до літератури - це і поет-пейзажист, творець-мариніст для дітей Анатолій Качан, талановита перекладачка і цікава письменниця Марина Слов'янова, запальний гуморист Грицько Бойко, поетеса з тонким чуттям гармонії Ганна Чубач, поет-народознавець Дмитро Білоус, поети і прозаїки Михайло Слабошпицький, Василь Рутківський, Анатолій Камінчук, Петро Перебийніс. На цьому фоні вигідно вирізняються твори авторів, що звертаються до дітей розвинених і розумних (Микола Вінграновський, Євген Гуцало, Григор Тютюнник та ін.)

Творчість **Анатолія Костецького** надзвичайно багата - це ігрова політика оптимізму, динаміки, лукавства і невимушеності. Багато названих позицій є як у поезії, так і у прозі автора. А з повістю „Суперклеї Христора Тюлькіна, або Вас викрито здавайтеся!” до літератури для дітей входить новий жанр - дитячий детектив.

Творчість **Анатолія Качана** надзвичайно продуктивна, хоча на сьогодні він автор лише тринадцяти книжок. Поезія автора через гру слів і образів

ознайомлює маленького читача з епітетом, метафорою, фразеологізмом, омонімом тощо. Зі здобуттям державності до української літератури повертається заборонена раніше спадщина. Виходять друком твори Миколи Вороного, Богдана-Ігора Антонича, Олександра Олеся, Анатолія Кащенко, Володимира Винниченка, Олени Пчілки та інших класиків української літератури. Видається антологія поезії і прози 20 - 30-х років, що, безумовно, є фактом позитивним.

Та суспільні зміни 80-90-х років принесли з собою перерозподіл влади, а також перерозподіл інтелектуальної та майнової власності імперії. Регіональні бібліотеки збідніли і заради виживання почали скорочувати свої площі, передаючи вивільнені приміщення комерційним структурам. Настала загрозлива літературна мовчанка. Книжковий ринок України захлюпнув паводок зарубіжної книги.

2. Сучасна література для дітей.

Розповсюдженою є думка, що сьогодні пишуть мало дитячих книг. Безумовно це стосується художніх творів для дошкільними - найменшої читацької аудиторії. Проте і для них з'являються мові книжки (щоправда, їх значно менше, ніж для більш старших читачів). Варто назвати „Звірячу абетку“, „М'яке й пухнасте“, „Хто поїть зайчиків“ Івана Андрусяка „Тьотя Бегемотя“ Юрія Бедри-кд, „Історія одного поросяти“ Івана Малковича, „Кумедну читанію у“ Марії Чумарної та серію творів Олександра Ільченка, виданих видавництвом „Грані-Т“: „Мандрівка дощинки“, „Як Коник співати навчився“, „Як крокодилу зуби лікували“ та ін. Приємне враження і справляють вірші Івана Андрусяка „Звіряча абетка“. Це досягнений як автора віршів, так і художника Ольги Гаврилової, яка оформила книжку дуже симпатичними звірятами. Поєднання літер і ієтки з тваринами дуже поширене, проте поет не лише починає ножний вірш із відповідної літери, але й вдається до суто дитячих хитрощів запам'ятовування - добирає риму до назви в першому ж рядку: „Іхтіозавр прийшов на базар“. Адже діти запам'ятовують римовані рядки-приповідки краще, ніж слова.

За допомогою коротеньких оповідей і яскравих малюнків відкриває малюкам довколишній світ відомий поет і прозаїк Олесь Ільченко з художниками Костем Лавро, Олесею Трофименко, Максимом Німенко. Діти із задоволенням послухають маму, тата або бабусю, які почитають їм вголос, подивляться малюнки про те, як мандрувала дощинка, як крокодилові лікували зуби, як автомобілі будували дорогу. Кожна історія Олеся Ільченка - це веселі пригоди дітей, тварин, іграшок, і, водночас, - відкривання дітям різноманітних явищ, відповідь малим „чомучкам“ на їхні нескінченні запитання. Цілком природно,

що на Парнасі дитячої літератури завжди займала почесне місце казка, і сучасне красне письмо для дітей - не виняток. Дітям пропонують казки на різний смак: сучасна казка (Зірка Мензатюк „Казочки-куцехвостики“, „Київські казки“), казкове фентезі (Олександр Дерманський „Король буків, або Таємниця Смарагдової книги“, Ніна Воскресенська „Руда Ворона“, „Останнє бажання короля“), казкові пригоди (Лєся Воронина „Прибулець із Країни Нямликів“, Іван Андрусяк „Стефа та її Чакалка“), казка з історичним антуражем (Зірка Мензатюк „Таємниця козацької шаблі“), стилізація під народну казку (Марина Павленко „Півтора бажання, або Казки з Ялосоветиної скрині“). Чарівних країн, які відкривають сучасні письменники для дітей, стільки, що можна з повним правом видавати так званий український казковий атлас, де будуть зазначені і казкова країна на городі під повіткою із книжок Олександра Дерманського, і пурпурова планета Лєсі Воронини, і відкрита нею же у стіні старого будинку Країна Нямликів, і королівства Ніни Воскресенської, і навіть цілком реальний сучасний Київ, свідченням чого стали „Київські казки“ Зірки Мензатюк. Твори цієї письменниці з промовистим ім'ям дозволяють побачити диво повсюди, знайти казку скрізь: і у бабусиній скрині („Катрусині скарби“), і у народних святах („Макове князювання“), і у зміні пори року або днів тижня („Казочки-куцехвостики“), і у природі, яка нас оточує („Як до жабок говорити“). Фантастичне і реальне переплітаються у її творах так природно, що навіть не дивуєшся, коли у день Києва можна зустріти князя Кия з братами і сестрою Либіддю („Київські казки“), патріотично настроєний привид спонукає подружжя Руснаків знайти старовинну козацьку реліквію („Таємниця козацької шаблі“), а хлопчик Іванко не лише вірить у дива, але й творить їх сам („Чарівний Іванко“). „Дитина... сприймає світ як диво, не тримає зла. Цього потрібно повчитися і нам, дорослим. Дитячий письменник повинен більше бути дитиною, аніж пересічний дорослий. Ні, не треба розповідати вигадки. Слід говорити про важливі речі... Але високі цінності слід заховати глибоко та ретельно. Так, щоб маленький читач зміг сам їх усвідомити“, - вважає письменниця. За повість „Таємниця козацької шаблі“ Зірка Мензатюк у 2008 році отримала Премію Кабінету Міністрів України імені Лєсі Українки за літературно-мистецькі твори для дітей та юнацтва.

Не втрачає дитячої щирості і молодий київський письменник Олександр Дерманський. Дилогію про вужа Ониська та його друзів можна вважати книжкою на виріст: якщо перша частина „Володаря макухи“ „На городі“ - це ряд оповідань, які діти залюбки послухають з маминих або татових вуст на ніч, то друга - „Подорож до бабусі“ - невеличка за обсягом, захоплююча пригодницька «юність», яку дитина, навчившись читати, цілком в змозі подолати, і, нарешті,

друга книжка діалогії „Бабуся оголошує війну” - чималій за обсягом твір з багатьма пригодами та глибокими думками, ті здатен зрозуміти і малий читач. Та й інші твори письменника не розчарують ні дітей, ні дорослих, адже їх вирізняє напружений сюжет, яскраво виписані характери, добірна українська мова і щедрий гумор. Про що б не йшлося - про порятунок казкового Міста від Питьми („Король буків, або Таємниця Смарагдової книги”), про дружбу дівчинки Соні та симпатичного чудовиська („Чудове чудовисько”, „Чудове чудовисько в країні жаховиськ”), про незвичайні пригоди Лільки, Васька та Іванка під час канікул у карпатському лісі („Танок Чугайстра”), - автор непомітно вчить малих читачів найголовнішому: дружити і творити добро. На думку письменниці, дітям не вистачає тепла й доброти, а дитяча книжка має гріти душу, бути світлою, веселою й цікавою.

Дитинство - світ особливий: дерева у ньому величезні, незнайомі будинки - загадкові, а таємничі істоти можуть з'явитися будь-де, будь-якої миті. Так вважає Марина Павленко, яка успішно працює на ниві як дорослої, так і дитячої літератури. „Не відокремлюю дитячий світ від дорослого, - мовила письменниця в одному з інтерв'ю. - Дитиною зображала з ляльками маму, зараз и о-дитячому прагну якогось вигаданого і захищеного світу, - де та лінія, яка визнає межу між дитинством і дорослістю? В моїй першій книжці поезій дуже багато „дитячого”, але ніхто не називав «Бузкових зошитів” літературою для дітей. І навпаки, в „Домовичкові з палітрою” та казках „Півтора бажання” не лише немає „дитячого сюсюкання”, а й багато прагматизму, іронії, інших симптомів дорослого буття. Мені дуже дорога одна з рецензій „Березоля”, Н' було сказано, що мої казки „п'ють каву, як дорослі, і люблять солодке, як діти...пліткують, як дорослі, і бавляться, як діти”. Об-р.ізом Дитинства став для Марини Павленко патлатий шепелявий Домовичок, якого можна поставити в один ряд із Вінні-Пухом, к.ірлсоном, героєм Сергія Дзюби Кракатунчиком та російським побратимом Кузькою. Адже збідненим буде дитинство без казкового друга, схильного до вигадок, бешкетництва, вихвалянь, а її) й філософських роздумів. Домовичок Марини Павленко сипле приказками, як горохом, ненавидить телевізор-„чашок рад” і полюбляє сімейні читання, виховує вже два покоління дітей і прагне змінити долю відомих казкових героїв, малює і пише мемуари, дресирує кроликів і заробляє гроші, куючи зозулю. Проте всі його пригоди перерахувати важко, краще читати казкові повісті „Домовичок з палітрою” та „Домовинок повертається”. Не меншої уваги заслуговують „Півтора бажання, або Казки з Ялосоветиної скрині” - мудра і тонка стилізація під народну казку, а також твори для читачів середнього

шкільного віку - трилогія про Софійку-Русалоньку і нова книга письменниці „Миколчині історії”.

До добрих друзів дитинства треба віднести і героїв Лесі Воронини, що здобули заслужену любов малих читачів: суперагента Гриця Мамає, який однією лівою перемагає світове зло, дівчинку Олю та її kota Гарбузика, Олянку і Буцика з чарівної країни Нямликів, яка знаходиться у стіні сучасного будинку. Авторка „Суперагента 000”, „Таємниці Пурпурової планети”, „Прибульця з країни Нямликів” впевнена, що дітей не потрібно ані розважати, ані виховувати. „Мій універсальний рецепт — їх треба любити! І якщо дітей любити, то вони будуть читати і розважатися, сприймати книжки і грати у розумні ігри, при цьому не перетворюючись на ігроманів”. На думку письменниці, злочинцями стають ті люди, які в дитинстві не нагналися досхочу. Граючись, Олянка та її чарівний друг, кмітливий і відважний Буцик, можуть перетворюватися на звичайних людей, оживляти іграшки, ставати невидимками. Разом вони мандрують в часі та просторі, захищають добро, допомагають слабшим та відновлюють справедливість там, де її порушено. Поруч з ігровими перипетіями є й досить серйозні. Наприклад, гість з Австралії Дмитрик, опинившись в Україні, прагне пізнати землю своїх предків. Динамічним сюжетом казки авторка постійно тримає читача в напрузі, у неї легка і органічна мова, що добре сприймається дітьми. Через гру, пригоди вони не лише вчаться оцінювати довкілля, але й будують свій власний світ.

Щирий дитячий погляд на речі і тонку дорослу іронію поєднує у своїх творах для дітей Іван Андрусак, який, на власну думку, розпочавши писати для дітей, геть здитинів. У першому прозовому дебюті - казковій повісті „Стефа та її Чакалка”, автор вигадав Чакалку - казкову істоту, якою на Слобожанщині батьки лякають своїх неслухняних дітей: мовляв, вона прийде вночі, забере дитину в мішок і понесе в темний ліс. Саме так і відбувається з героями повісті, які потрапляють до казкової „школи чакалок і бабаїв”, де їм дозволено робити все, що заманеться. Письменник описує ці сцени з гумором, проте головну увагу концентрує на дитячій психології, наголошуючи на тому, що добро й любов перемагають неодмінно, і завдяки їм дитина може навіть „перевиховати” і .і жове страшидло. Дошкільнятам адресовані „Звіряча абетка” і «Зайчикова книжечка” - вірші й віршовані казки; а також повість-гра „Хто боїться Зайчиків”, дітям молодшого шкільного віку - великі пригодницькі повісті „Сорокопуди, або Як Ліза і Стефа втекли і дому” і „Кабан дикий - хвіст великий”. Проте сам письменник головним своїм твором для дітей вважає невеличку повість «Дядько Барбатко сміється”, в якій у поетичній формі розповідається про

тонкощі людських взаємин, неповторність кожної людини у світі, любов і біль, глибинний зв'язок людини і природи, и расу і складність життя.

Чарівні країни з цілком реальними проблемами створює у і моїх казкових повістях і Ніна Воскресенська. В її Країні Мрій перемішані усі казкові перепитії: дракониця не вміє літати, школа чарівників - то суцільне шахрайство, а у лихої відьми час від часу пропадає пам'ять („Володар Країни Мрій“), у казковому королівстві не вщухають політичні пристрасті на виборах („Останнє н.іжання короля“), героям, які потрапили у Країну Часу, дається шанс щось змінити у своєму житті („Дивовижні пригоди Наталки V Країні Часу“), одвічна боротьба світла і темряви відбувається у казковому просторі „Рудої Ворони“. Населені величезною кількістю казкових істот, розбавлені специфічним гумором оповіді не дадуть занудьгувати.

Органічне переплетіння казкових образів та реальних історичних подій властиве творчості Євгена Білоусова, книги якого заслужили не лише всеукраїнське, а й міжнародне визнання. У і моїх останніх творах („Тарасове перо“, „Чарівна голка Віри Роїк“, Лесина пісня“) письменник залишається вірним як обраній темі, і.ІК і манері письма. Можна сказати, що він популяризує історію України для читачів-учнів молодших класів за допомогою казки. Поруч із реальними персонажами у них діють вигадані, казкові, міфологічні, як-то, Колядки, Щедрівки, Писанки, Вишиванки у „Лесиній пісні“. Образно розповідаючи про дитячі та юні роки великої української поетеси, автор вдало використовує уривки з її віршів, народні пісні, казки та перекази, повчання старших - все це сіє у душі дитини зерна любові до рідної мови та Батьківщини. „... Євген Білоусов пише для малюків, не просто оповідає якісь

байки, а намагається пов'язати бувальщину із сьогоденням і про-стим словом торкнутися отієї невидимої струни в дитячій душі, від якої озивається серйозна мелодія громадянської свідомості“. Говорячи про жанри дитячої літератури для читачів-учнів молодших класів, яка широко представлена казкою, але є досить бідною в інших жанрах, не слід оминати увагою досить помітне явище останніх років: серію „Життя видатних дітей“, яку видає видавництво „Грані-Т“, залучаючи популярних сучасних письменників, серед яких Олександр (Сашко) Дерманський, Іван Андрусак, Ірен Роздобудько, Любка Дереш, Лариса Денисенко, Олесь Ільченко та ін. Важко переоцінити виховне і пізнавальне значення книг цієї серії, які з цікавістю читають і діти, і дорослі. Педагоги і бібліотекарі знайдуть для себе безліч цікавих фактів та подій, які можна буде використати під час підготовки уроків та різноманітних заходів, батьки зможуть пильніше придивитися до своїх дітей, їхніх здібностей та уподобань, а дітям знайомство з історіями про дитинство великих людей усіх

часів і народів допоможе краще пізнати світ і себе у цьому світі, розвинути впевненість у своїх силах, цілеспрямованість, наполегливість у подоланні перешкод. Продовженням розмови про сучасну українську літературу для дітей буде огляд творів для дітей середнього шкільного віку історичної тематики. Приємно відзначити, що історичний жанр займає в літературі сьогодення гідне місце, і дитяча література не є винятком. А пригодницько-фантастично-детективні елементи, які зустрічаються в історичних книжках, роблять цей жанр для дітей ще привабливішим. При цьому репертуар історичної прози для юних досить різноманітний: історична трилогія (Володимир Рутківський „Джури козака Швайки“, „Джури-характерники“, „Джури та підводний човен“), висунута на здобуття Шевченківської премії, роман-жарт (Вадим Карпенко „Марко і Харко“, „Перші синці“), пригодницькі романи (Олександр Гаврош „Неймовірні пригоди Івана Сили, найдужчої людини світу“, „Пригоди тричі славного розбійника Пинті“. Ці твори стали помітним явищем в українській дитячій літературі останніх років, заслужили любов читачів та схвальну оцінку критики.

До історичної тематики звертається у своїх останніх творах і класик української дитячої літератури Володимир Рутківський. Його повісті і романи („Сторожова застава“, „Сині Води“, трилогія „Джури козака Швайки“, „Джури і підводний човен“ і „Джури-характерники“) охоплюють значний період історії України – від часів Київської Русі до козаччини. Письменник звертається до маловідомих, а то й зовсім невідомих її сторінок, небезпідставно вважаючи, що українська історія нічим не гірша за російську або європейську.

Історичні романи Володимира Рутківського - це історична ілюстрація для дітей. Тому головними героями є не історичні постаті, а підлітки (Вітько Бубненко - Мирко із „Сторожової застави“, Саш-г її, Тимко і Зейнулла із „Синіх Вод“, Санько, Грицик, Демко Маню-ял, Телесик із „Джур“), які опиняються у центрі бурхливих подій і разом із читачами вчаться найголовнішому: приходити друзям і допомогти у важку хвилину, творити добро, любити і захищати квітну землю. „Неймовірність його характерників - не у химерності ми дивовижності їхніх вчинків і можливостей, а в надлюдській ідентичності любити людей і віддавати їм себе всього до крихти“.

Від легенд сивої давнини письменник ненав'язливо перейшов її) спогадів з власного дитинства, яке припало на воєнні роки. Друга Світова війна є трагічною сторінкою історії нашого народу - це аксіома, яку не треба доводити. Але погляд на неї, як на історичну подію, неможливий - надто важко навіть після шістдесяти п'яти років гояться рани на тілі і в душі нашого народу. Свідченням цього є повість Володимира Рутківського „Потерчата“. „Дитяча сповідь перед

дорослими, які так нічому і не навчилися" - такий красномовний підзаголовок дав автор своїм Потерчатам". „Я, мабуть, письменником став тільки для того, щоб написати цю сповідь. З висоти свого віку вдивляюся в себе, малого, вдивляюся в мільйони таких же, як я, потерчат, і не можу збагнути, як нам вдалося проскочити по лезу між смертю і життям, між любов'ю та ненавистю, вірою і безнадією. А найдивніше для мене те, що ми не лише проскочили, а й не збожеволіли. Втім, хто його знає. Інакше чому людство робить все можливе для того, пні знищити себе самого". Воєнне дитинство - тема в сучасній дитячій літературі дещо призабута. За внутрішньою напругою, драматизмом „Потерчат" можна поставити в один ряд з повістями і Григора Тютюнника „Климко", „Облога", „Вогник далеко в степу". Повість по своїй суті різномасштабна, багатовимірна, різночасова, «водночас трагічна, романтично-лірична, і подекуди, навіть гумористична. І це природно, адже дитяча жадоба в пізнанні світу не має меж. От тільки що робити, коли цей світ перевертає з ніг на голову війна? Жах перед поліцаєм - і грудка цукру від німецького вартового (а згодом - така ж сама від червоноармійця), відданість малого песика, що віддав за господаря життя - і ворожість колишніх товаришів до „краснопузого" Володьки, смертельні «іграшки» в руках ровесників - і вигадані розповіді братиків про батька, який прийде весь в золоті і перестріляє всіх ворогів. А хто ж такі потерчата? Діти, що померли нехрещеними - не лише від куль та під бомбами, але в страшні роки геноциду. Істотну роль в повісті відіграє мудра доросла людина - непоступливий в своїх переконаннях дід малого Володьки, який веде хлопчика в минуле, тим самим відкриваючи йому шлях в майбутнє.

Думка Володимира Рутківського про унікальність нашої історії, певно, дуже близька ужгородському письменнику Олександру Гаврошу, книжки якого вийшли у серії „Українська сила". Назва серії досить прозоро натякає: досить плачів над нашою нещасною долею, ми - сильні. Саме такими є герої повістей письменника: спортсмен Іван Фріцак та розбійник Пинтя. Звертаючись до історії, автор відкриває в своїх творах тих героїв, яких не знають навіть дорослі читачі. Справді, багатьом відомі імена Івана Піддубного, або Івана Заїкіна, а хто знає найсильнішу людину світу, чемпіона з боротьби, одного із засновників культуризму Івана Фріцака, красномовно прозваного в народі Силою? Імена Карме-люка, Олекси Довбуша або Робін Гуда відомі всім, а хто такий ватажок опришок, тричі славний розбійник Пинтя? Певно, пригоди і велета Івана Сили, і славнозвісного Пинті захоплять не одного читача динамічним сюжетом, яскравими характерами, щедрим гумором, і ствердять в них думку про українців, як про націю по-справжньому сильних людей. Також варто згадати серію книжок Олександра Гавроша про Закарпатські замки.

Жанр романів Вадима Карпенка про славні пригоди юних козаків Марка та Харка визначити доволі важко - це і історично-пригодницький роман, і казка, і пародія. Герої твору ніби прийшли з українських пісень, а в основі їх пригод розгортається образність українських прислів'їв. І якщо дітям будуть цікавими їх мандри та подвиги, то на дорослого читача чекає іронічне обігрування журналістських і політичних штампів та деякі міркування автора про український менталітет. „Саме ця легка, проте наскрізна самоіронія не дозволяє твору Вадима Карпенка перетворитися на горезвісну шароварщину". Написані на історичному матеріалі оповіді про Марка і Харка не тільки знайомлять читача з українською історією, що важливіше, всі пригоди козаків можуть бути спроектовані на сучасність. У героях читачі впізнають себе, де в чому покепкують, а здебільшого — замисляться, чому в світі все «\к, а не інакше, і чи може звичайна людина щось змінити.

Прогалиною в сучасній літературі для дітей є брак книг про «їхніх ровесників. Тому слід лише вітати такі книги, де б героями були звичайні хлопці і дівчата - ті, з якими читачам хотілося б дружити, які б допомогли їм у складних життєвих ситуаціях, несучи в дитячі душі світло добра, милосердя, співчуття. Такими є книги Марини Павленко „Миколчині історії" та трилогія „Русалонька із 7-В, або Прокляття роду Кулаківських", „Русалонька із 7-В та Загублений у часі", „Русалонька із 7-В проти русалоньки із білокрилівського лісу".

Жанр повістей Марини Павленко про Русалоньку визначити носить важко. Шкільна повість? Історія про перше кохання? Твір її історичної тематики? Книга жахів, детектив чи фантастичні при-і оди? У ній немає жодних казкових або міфологічних персонажів (винятком останньої повісті, та й то русалка з'являється там як звичайна школярка-семикласниця). А є звичайне собі життя М вчинки Софійки та її родини [тата, мами, братика і тітоньки), перше кохання до красеня і хулігана Вадима, перша поїздка до літнього табору, хвилювання перед першим новорічним балом, Влюблені книжки і ненависна математика, сварка з мамою і малий братик. Але ж раптом виявляється, що на родині Вадима висить родове прокляття, стара шафа прабабусі може (коли в неї є настрій) виконувати роль машини часу, у старовинному замку поблизу табору блукає загублена в просторі і часі дитина-привид, а на камені білокрилівського лісу можна побачити русалку (яка потім буде однокласницею і суперницею). І все це повинна розплутувати саме Софійка та її вірний лицар Сашко навіть тоді, коли шансів на розгадку таємниці майже немає.

Зазвичай, якщо в тексті багато всього намішано: пригод, таємниць, інтриг, то нічого доброго з того не виходить, бо у читача читається присмак хаосу. Такі твори легко читаються і легко забуваються. Повісті Марини

Павленко - приємний випадок. Окрім майстерної побудови сюжету, варто відзначити і соковиту мову і нору, і великий пласт краєзнавчого матеріалу, вдало вплетено-11) у сюжетні колізії, і майстерно виписаний буденний побут та її психологізм, заснований на гуморі та легкій самоіронії героїні. В яскраву пригодницьку обгортку, за висловом письменниці, можна загорнути і глибокі думки. Читач разом із Софійкою та її друзями відкриває для себе світ. Так, виправити помилки минулого неможливо, але слід пам'ятати, що вони відіб'ються і на наступних поколіннях: що посієш, те і пожнеш. Не стане привидом дитина, яку ніхто не любить, але її страждання не можуть нікого залишити байдужими - чи мало таких дітей в реальному житті? А чи не з заздрості, неприязні та ненависті одне до одного починаються всі війни? Отже, захоплює книга не тільки карколомним сюжетом, але й тим стилем, що тонко відбиває мрії та сподівання дванадцяти-тринадцятирічних читачів.

Одна із проблем нашого сьогодення - безпритульні діти. Кому вони потрібні, хто їх порятує, взагалі, якими вони є, ті, що в свої дитячі роки опинилися, так би мовити, на самому дні життя. Про них розповідає „Повістинка про Потворка" Віктора Терена, „Злочинці з паралельного світу" Галини Малик. Не є щедрою доля і до героїв повісті „Миколчині історії" Марини Павленко хлопчика Миколки та його єдиного друга собаки Найди. Саме відданими очима волохатого друга показане Миколчине життя, щирість, доброта і самовідданість його душі. Для чого і потрібні такі книжки, щоб не робити світ хоч трошки кращим? Щоб поруч з тобою завжди був друг, і надії на подарунок від Святого Миколая справджувалися для будь-якої, щасливої і нещасливої, дитини? Повість викликала жваве обговорення на КЛЮЧІ.

На ниві популярних зараз детективу і фентезі, а також цілком серйозної науково-популярної літератури продовжує працювати Олесь Ільченко. Його твори, які сам автор визначає як класичний детектив („Смертельний круїз"), роман жахів („Мед госпіталь"), комп'ютерна історія („Пастка для геймера")] любовний роман („Чорне озеро кохання") користуються неабиякою популярністю у дітей. „Вони (читачі) хочуть правди...", - впевнений письменник. - Навіть у найфантастичнішій історії все одно повинні бути живі люди, бо, як казав Шкловський, у Гоголя входить у двері чорт -вірю, а у іншого письменника входить людина - не вірю. Так і тут: треба знаходити баланс достовірності й вигадки, бо практика показала, якщо просто зафіксувати реальну історію, вона здається неймовірною. Парадоксально, але вигадка надає історії правдивості... Потрібно абсолютно серйозно, спокійно розмовляти, треба бути другом цього підлітка, а не ментором-всезнайкою, який каже, що треба зробити тільки так і не інакше". Окремо у творчості

письменника стоять науково-популярні книжки, героями яких є, так звані, знайомі незнайомці: дерева, птахи, риби, комахи. Цінність „Дерев", „Наших птахів", „Бджолиних родичів" полягає не тільки у цікавому пізнавальному матеріалі, скільки у ставленні їй гора до того, про що він пише: любов до всього живого, прагнен-її її вслухатися у навколишній світ, сприймати його серцем та глибші' пізнати. Також виходять цікаві детективи (Андрій Кокотюха І Іюлювання на Золотий кубок", „Мисливці за привидами", Євгенії Іижоненко „Бабусі також були дівчатками", Наталі та Олександра Шевченків „Привид у Домі Гукала") у серії „Дивний детектив" видавництва „Грані-Т".

Вже було сказано вище, що помітною прогалиною в сучасній (п'ятій літературі є брак книг для підлітків. Для цієї категорії читачів (певно, найвибагливішої) широко представлена лише фантастика, яка розквітає в Україні буйним цвітом. Це твори Галини Пагутяк „Королівство", „Втеча звірів", Марини та Сергія Дяченків „Відьомська доба", „Ключ від Королівства", „Дика енергія. 'Лана" тощо.

Окреме місце в сучасній українській фантастиці займають і нори подружжя Дяченків. Вже перші їх книги були тепло зустрінуті критикою і вдячно - читачами. Марина та Сергій Дяченки є лауреатами майже всіх премій в галузі фантастики, їх аудиторія різноманітна - від малюків, яким адресовані казки „Габріель" та „Пригоди Маринки Михайлової", до дорослих. Підлітки займають серед шанувальників творчості Дяченків не останнє місце, насамперед - завдяки поєднанню захоплюючого сюжету з тонким психологізмом. Адже у підлітковому віці світ перевертається догори ногами, і знайти в ньому себе не так вже й просто. А головним для всіх героїв письменників є не фантастичні пригоди, а моральні проблеми: проблема ненависті, що поступово переростає в розуміння і любов („Ритуал", „Шрам"), проблема вибору в неоднозначній ситуації („Скрут"), проблема насилля, витoki якого лежать в людській природі („Печера"), проблема совісті („Долина Совісті"). Соціально-фантастичним романом є „Відьомська доба", де світ, і схожий на сучасну Україну, населений персонажами українського фольклору (відьми, нявки, чугайстри), а переживання героїв, що живуть в передчутті кінця світу, нагадують наші жахи та надії. Проблемі людини в світі, що також живе передчуттям Апокаліп-(ісу, присвячений роман „Армагеддом". Як антиутопія виступає цей світ у романі „Пандем". Вічні питання добра і зла, що неоднозначно подаються у книгах Дяченків, не можуть залишити байдужими підлітків з їхнім загостреним почуттям справедливості та прагненням пізнати цей світ.

Сучасні підлітки у фантастичному світі, який, проте, не завжди відрізняється від реального своїми проблемами, - це тема І роману Галини

Пагутяк „Королівство". За стилем її твори скидаються на своєрідні казки для дорослих, де химерна вигадка переплітається із сучасною реальністю. Їх герої намагаються якщо не повернути, то хоча б нагадати нам про ті важливі речі, які втрачає нібито химерний і вигаданий, але насправді реальний світ. Головні героїні роману - п'ятнадцять років, доки її мама була у відрядженні, дівчинка вскочила у халепу, з якої і розпочинаються всі пригоди. Частиною страшної казки став Львів, де відбувається початок роману, у структурі твору є Серединний Світ - світ вибору, тобто наша Земля, є Імперія, де панує диктатор і його посіпаки в чорних шкірянках, а люди не вміють посміхатися, є Королівство - осередок мудрості всіх світів. Проте воно в небезпеці, бо король і помер, королева зникла, принц загубився, а уряд підписав коаліційну угоду із сусідами. А ще в цій історії дуже багато нечисті і котів, кілька різнокольорових мишей, трохи ліричної поезії, і жменька соціальної сатири, багато дружби, перше кохання. Головним символом роману є книжки - з ними борються, їх спляють і захищають. Тому ненав'язливо впливає і головний висновок - І читай добрі книги, не давай Імперії вкрасти твою душу. Саме до і цього прагнуть працівники дитячих бібліотек, долучаючи дитину до книжкової скарбниці

Тема 5

Сучасна зарубіжна дитяча література (загальний огляд)

План

1. Особливості дитячої літератури кінця ХХ століття.
2. Сучасні дитячі твори.

Тривалий час вважалося, що книга для дітей має повчати, передавати досвід поколінь, виховувати. Дорослі ніби стояли над дітьми, намагаючись донести до їхньої свідомості вічні істини та відомості про буття. Згодом, приблизно із середини минулого століття, ситуація змінилася: діти на повний голос заявили про те, що вони нічим не гірші за дорослих, а може, кращі й розумніші. У вічному конфлікті батьків і дітей дитяча література стала на бік останніх. Про це свідчать хоча б герої Астрід Ліндгрен або Крістіни Нестлінгер. І тоді вже дорослі відчули, що діти їх не розуміють.

Але дитяча книга — не лише засіб виховання, її місія — не лише виховувати і розважати. Це — унікальна можливість спілкування між людьми. Передаючи не лише знання, а й емоційний заряд любові, який рівною мірою необхідний кожному у будь-якому віці, звертаючись як до дитини, так і до

дорослого зарубіжна дитяча література останніх двох десятиліть ніби стерла невидимі грані між дитинством і дорослістю. Про це свідчать книги Філіпа Пулмана, Девіда Амонда, Жаклін Уілсон (Англія), Ульфа Старка і Марії Гріпе (Швеція), Йона Колфера (Ірландія) і Клауса Гагерупа (Норвегія), Корнелії Функе і Пауля Маара (Німеччина), Юти Трайберг (Австрія) і Енн Брашерес (США). При усьому різноманітті жанрів сучасної дитячої літератури зарубіжжя досить важко визначити ту вікову категорію, до якої звертаються ці автори, адже вони однаково цікаві і дітям, і дорослим. Ці книги краще за все можна визначити англійським висловом — «for young adults» — «книги для юних дорослих», «книги для тих, хто дорослішає». До таких належать твори Філіпа Пулмана, Жаклін Уілсон, Йона Колфера, Корнелії Функе, Марії Гріпе, Ульфа Старка.

Найбільш популярною книгою сучасних дітей і підлітків є «Гаррі Поттер». Незважаючи на полярність думок (від обожнювання до різкого неприйняття), які викликав герой Джоани Ролінг, мусимо визнати, що маємо дякувати малому чарівнику, кумиру сучасних дітей. По-перше, він знову привернув дитячу увагу, розбещену телебаченням, комп'ютерними іграми та Інтернетом, до книги. По-друге, врешті-решт з'явився герой, який, попри всі свої чаклунські здібності, виявився близьким та зрозумілим дітям своїми переживаннями, страхами, проблемами, допомігши їм краще зрозуміти себе і світ, в якому вони живуть. А якщо для цього жанр реалізму — затісний, то чому б не покликати на допомогу магію і чаклунство, вдало перемішавши жанри фентезі і соціальну сатиру, детектив і психологічну прозу, захоплюючий з першої до останньої сторінки сюжет і серйозні філософські роздуми про вічні цінності і проблеми буття.

Усе сказане стосується і всесвітньо відомих книг англійського сучасного письменника Філіпа Пулмана, лауреата премії Астрід Ліндгрєн 2005 року, чий твори, зокрема тетралогія «Темні початки» та «Саллі Локхарт» («Салли Локхарт», рос. пер.), посідають почесне місце серед сучасної фентезі. Створюючи власні фантастичні світи, Пулман надає їм риси реальних історичних епох, примушуючи читача замислюватися про реальні проблеми. «Книги Філіпа Пулмана — у всякому разі, кращі з них і, перш за все, трилогія «Темні початки», — чимось невловимо нагадують братів Стругацьких. Ця схожість лежить не в площині сюжету чи стилю і, звісно, не в декларованому письменниками «атеїзму». Ця схожість в їх постійному настроюванні на діалог, готовності до полеміки, до суперечки, одним словом, до того, що нібито ненароком, поволі змушує читача думати, або погоджуватись з доказами своїх опонентів, або висуваючи аргументи проти».

Посперечатися із Гаррі Поттером здібностями і популярністю може і Артемід Фаул — дванадцятирічний вундеркінд, герой серії романів сучасного ірландського письменника Йона Колфера. Назвати його позитивним взірцем для підлітків важко, адже саме у ньому письменник, за власним визнанням, втілює риси найвидатніших злочинців. Він ніби знущується над прагненням до успіху будь-якою ціною. Ах, ви захоплюєтеся всякими там Рокфеллерами та Морганамі, що розбагатіли шляхом махінацій або навіть прямого криміналу? То ось вам юний цинічний, але до біса розумний злочинець, що плює на суспільну мораль, зате виходить переможцем! Проте не так вже й просто плюнути на мораль без наслідків, адже кожен наш вчинок — це крихти, які зважуються на терезах добра і зла? Яка з них переважить? У таку ситуацію потрапляє Мег Фін — героїня твору Йона Колфера «Список бажань», малолітня злочинниця, яка гине вже на перших сторінках роману, але не може втрапити ні до раю, ні до пекла — шанси однаково рівні. Отже, Мег знову відправляють на землю, щоб допомогти старому Лоурі, якого вони пограбували із приятелем Ригачкою, виконати чотири найзаповітніші бажання. Без нудного моралізаторства, проте з добрим гумором (чого лише варті осучаснені картини потойбічного життя!) автор роздумує про сенс життя, проблеми батьків і дітей, необхідність прощати і робити добро, відповідальність за свої вчинки... Чи зацікавить дітей ця книга? Безперечно, особливо якщо бібліотекарі поводитимуться так, як їхня ірландська колега місіс Мерфі — героїня повісті Йона Колфера «Дуже страшна місіс Мерфі» («Очень страшная миссис Мерфи», рос. пер.), яка знайшла найефективніший спосіб долучання дітей до читання і перетворення їх із книгоненависників на завзятих книголюбів. В її бібліотеці не можна ні посміхатися, ні бешкетувати, ні навіть кроку ступити з килима, а лише сидіти поруч з книжковими стелажми кілька годин поспіль. Хіба не потягнеться малий бешкетник у таких нестерпних умовах за «Томом Соєром» чи «Хоббітом», а прочитавши одну-дві сторінки, не захоче читати ще.

Як бачимо, проблема дитячого читання вирішується дорослими, причетними до дитячої книги, по-різному. Також різні причини примушують вчителя, соціального працівника чи художника взятися за перо або пензель (або сісти за клавіатуру комп'ютера), щоб спробувати свої сили у царині красного письма. Одна з найвидатніших німецьких письменниць сучасності Корнелія Функе, яка багато років працювала з дітьми-інвалідами, стала письменницею для того, щоб розфарбувати яскравими барвами фантазії світ для тих, хто з дитинства обділений радістю повноцінного життя і спілкування. Героями її книг «Король злодіїв» («Король воров», рос. пер.), «Мисливці за привидами» («Охотники за привидениями», рос. пер.), трилогії «Чорнильне серце»,

«Чорнильна кров», «Чорнильна смерть» стали діти і підлітки, а реальний світ переплітається із химерним та фантастичним. Так трапилося із героїнею «Чорнильного серця», дванадцятирічною Мегі, батько якої, палітурник Мо, володіє чарівною властивістю оживляти героїв тих книжок, які він читає вголос. Але ж у книгах існують не лише позитивні персонажі, а такі, як жорстокий владололюбний Капрікорн та його підлеглі. У наш час, коли читання замінюється споживанням інформації, книги — павутиною Інтернету, а співчуття книжковим героям — спостеріганням за захоплюючими сюжетними колізіями, Корнелія Функе розглядає книжки як рівноправну частину нашого життя, об'єкт любові, турботи і захисту. Серед інших фентезі-історій це фактично єдине зізнання любові до книжки, до паперу, і до чорнила, яке літерами вимальовує казкові образи, здатні втручатися у реальне життя.

Вдумливим читачам адресовані книги відомої сучасної шведської письменниці Марії Гріпе, яку небезпідставно називають спадкоємицею Астрід Ліндгрен. Написані ще у 70-х роках минулого століття, вони стали відомими українському і російському читачеві не так давно, адже містична проза Марії Гріпе не вкладалася у рамки соціалістичного реалізму радянських часів. Та й взагалі її твори — філософська казка «Діти складува», психологічна повість «Елвіс Карлсон», таємничо-містичні книги «Сесилія Агнес — дивна історія» («Сесилія Агнес — странная история», рос.пер.) або тетралогія про Кароліну («Тень на каменной скамейке», «Дети теней», «... И белые тени в лесу», «Тайник теней»), детектив «Гнойовий жук літає у сутінках» («Навозный жук летает в сумерках», рос. пер.) — важко вкладаються у певний жанр. Проте є у них спільні риси, за якими легко впізнати твори Марії Гріпе серед інших книг: самотність і неприкаяність героїв, заплутані лабіринти людських стосунків, тривога, недосказаність, імпульсивність, баланс між реальністю і вигадкою, містикою і філософією.

Загальновідома істина: книга — джерело знань, за її допомогою дитина пізнає світ. Сучасний англійський письменник Девід Амонд, лауреат премії Андерсена 2010 року вважає, що дорослі, даючи дітям лише механістичне уявлення про навколишній світ, тим самим підрізають крила їхній фантазії. Його книгу «Скелліг» («Скеллиг», рос. пер.) також зараховують до жанру фантастики, але сам письменник впевнений, що працює у жанрі магічного реалізму, а дива у його книгах — буденними. Хто такий Скелліг? Про це не знає навіть герой книги, хлопчик Майкл, який знаходить невідому нещасну істоту у старому гаражі. Але ні йому, ні його дивній подружці, чорноокій Міні, не так вже важливо, хто він і звідки: вони у міру сил допомагають Скеллігу, годують його, лікують. Добра справа змінює світ: врятований дітьми Скелліг

допомагає маленькій сестричці Майкла, яка народилася із важкою хворобою серця. А сам зникає безслідно, лишаючи дітям питання: «Навіщо людині лопатки?.. Невже колись ми вмiли літати і звідти у нас росли крила? Ті крила, які у жодному випадку не можна підрізати».

Дитина повинна пізнавати цей світ у всіх його барвах, навіть найпохмуріших, вона повинна знати про те, що існують горе, хвороби, смерть — такі думки червоними нитками проходять на різних сторінках книжок сучасних дитячих письменників. Хворий на лейкемію Мемет із однойменного оповідання сучасного німецького письменника Пауля Маара не впевнений, чи зможе він колись одужати. Але у лікарні дідусь Менцель, в якого шансів вижити ще менше, аніж у Мемета, радить своєму малому товаришу по нещастю: «Немає нічого страшнішого за самий страх! Є один перевірений спосіб позбутися страху. Постарайся чітко уявити, що з тобою буде через десять чи двадцять років. Чим ти займатимешся. Ким станеш. А якщо в це щиро повірити, то воно обов'язково станеться!». І коли збувається заповітне бажання старого Менцеля — зустріч зі шкільним товаришем, — це стає найкращими ліками для хлопчика: Мемет яскраво уявляє, чого він прагне у житті: «Коли я виросту, то матиму багато-пребагато друзів. І ми будемо гуляти собі на сонечку і йти поруч — нога в ногу».

Схожу ситуацію описує і сучасний французький письменник Ерік-Емануель Шмітт у повісті «Оскар і Рожева Дама» («Оскар и Розовая Дама», рос. пер.). Допомогти десятирічному Оскару, змученому хворобою, жахом, розпукою, вже не може ніхто — ні лікарі, ні батьки. І єдина людина, яка його розуміє і розумно розраджує — це нянечка з лікарні, Рожева Дама, у минулому, за її словами — чемпіонка з боротьби. Саме за її порадою Оскар пише листи до Бога і проживає свої останні дні, які випадають перед святом Різдва так, ніби один день йде за десять років. Ні, різдвяного дива у цій історії не відбувається: Оскар помирає. Але помирає, не лише виростаючи духовно за кілька днів, але й допомагаючи іншим людям по-новому подивитися на життя. Саме це не дозволяє перетворитися його трагічній історії ні на сентиментальну, ні на жорстоку безнадійну розповідь.

Для того, щоб жити, малій або великій людині потрібна любов. Глибоко нещасні ті, які позбавлені її змалечку — саме звідти виток дитячої жорстокості, цинізму, душевної черствості та егоїзму. «... Я пишу про знедолених дітей, які не мають свого місця у житті, я пишу про дітей, які тужать за любов'ю, розумінням, визнанням...», — зізнається сучасна американська письменниця Кетрін Патерсон, лауреатка премії імені Г. Андерсена 1998 року.³ Її одинадцятирічна героїня повісті «Прекрасна Гіллі

Хопкінс» («Великолепная Гилли Хопкинс», рос. пер.) рано засвоїла урок: щоб вижити, потрібно бути жорстокою. Злою, мстивою, такою, яка не вміє любити і не знає, що це таке, коли тебе люблять — Гіллі потрапляє у родину жінки Троттер. Вона сприймає дівчинку такою, як вона є, розуміє її, відповідає на всі витівки безмежним терпінням. Не виправдовуючи вади своєї героїні, автор переконливо показує той шлях духовного розвитку, що проходить Гіллі завдяки цій непримітній жінці. «Не можна чекати від життя тільки хорошого. Не буває так. Ніхто тобі нічого не винен», — впевнена Троттер. — «Але якщо життя таке погане, чому ж ти така щаслива?» — «Хіба я сказала «погане»? Я сказала «нелегке». Та коли добре зробиш нелегку справу, тоді й зрадієш».4

Темні сторони цього життя мало не від самого народження пізнають і героїні сучасної англійської письменниці Жаклін Уілсон: мати покидає у притулку малу Трейсі Бікер («Щоденник Трейсі Бікер», «Дневник Трейси Бікер», рос. пер.), новонароджену Ейпріл викидають на смітник («Дівчина-знахідка», рос. пер. «Девочка-находка»), сестри Стар і Долфін живуть із психічно хворою матір'ю-алкоголічкою («Розмальвована мама», рос. пер. «Разрисованная мама»), родину Пруденс і Грейс тиранить батько-деспот («Уроки кохання», рос. пер. «Уроки любви»), над дівчинкою Дарлінг знущається вітчим, і захистити від нього не може навіть любляча бабуся («Секрети», рос. пер. «Секрети»). Проте, на думку письменниці, вихід можна знайти навіть із найбезнадійнішої ситуації, головне — не втрачати здатності до співчуття і почуття гумору, навіть коли невесело. Тому попри усе, повісті Жаклін Уілсон життєствердні, сповнені оптимізму, гумору, а її героїні — дівчата із сильним характером: вони можуть помилятися, діяти необачно, але, врешті-решт правильно оцінюють і себе, і оточуючих. Взагалі повісті письменниці — це типова література для дівчат-підлітків. Особливо це стосується її книг «Дівчата у пошуках кохання» («Девчонки в поисках любви», рос. пер.), «Дівчата женуться за модою», («Девчонки в погоне за модой», рос. пер.), «Дівчата гуляють допізна» («Девчонки гуляют допоздна», рос. пер.), «Дівчата в сльозах» («Девчонки в слезах», рос. пер.). Проблеми і комплекси підліткового віку, перше кохання, конфлікти із батьками та вчителями є зрозумілими будь-якій тринадцяти-п'ятнадцятирічній дівчині, яка вважає себе дорослою, але, по суті, лишається ще впертою неслухняною дитиною, як подруги Еллі, Магда і Надін. Проте за впертістю і неслухняністю — бажання, щоб тебе зрозуміли і бажання зрозуміти саму себе. Саме це бажання і задовольняє письменниця із хитрим розрахунком: якщо дівчата-читачки не слухають дуже розумних і нудних дорослих, то нехай прислухаються до своїх ровесниць. Звертаючись до творчості Жаклін Уілсон, для читачок-учениць 7-9

класів радимо провести літературне шоу «Дівчача тусовка, або Жаклін Уілсон — це круто!», у ході якого використати елементи диспуту, інсценівки уривків з творів, «зустрічі» із героїнями письменниці, а також численні конкурси (Додаток 3). Вважаємо, що проведення такого заходу не лише популяризуватиме творчість Жаклін Уілсон, але й спонукатиме підлітків до невимушеного живого спілкування, у ході якого вони можуть висловлювати свої думки про те, що їх тривожить.

Життя сучасних зарубіжних підлітків мало чим відрізняється від українських, якщо мати на увазі розваги, комп'ютеризацію і раннє статеве дозрівання. У них вирують ті ж самі пристрасті, наслідком яких в одну мить стають «дорослі» проблеми випадкової вагітності і невчасного материнства-батьківства. У непросту, хоча, на жаль, типову для нашого часу ситуацію потрапляє і Гізела, героїня роману сучасної австрійської письменниці Юти Трайберг «Синє озеро сьогодні зелене». Гізела вагітна, мати наполягає, щоб вона закінчила навчання, батько зовсім безпорадний, а її хлопець Георг пропонує їй жити разом. Роман зображує нам класичну проблему батьків і дітей. Гізела вчиться бути матір'ю, але вже не хоче бути слухняною донькою. Її не покидає відчуття, що у боротьбі за любов маленької Ірени, вона має за суперницю рідну матір. Сама автор не стає ні на чий бік, а «підштовхує» обох жінок до порозуміння, хоча розводить їх по обидва боки барикад у бойових діях за новонароджену дитину. Ким є насправді її матір — спрутом, що придушує будь-яку надію дівчини на власне життя, чи дбайливою, занадто дбайливою, матусею? Ким є Георг — жалюгідним глетьяком із поглядом зацькованого пса чи порядним, до безтяти закоханим хлопцем? Чи є справді Гізела творцем свого життя? Чиїми очима вона дивиться на світ? У цих роздумах Гізела знову йде до свого улюбленого лісового озера. До озера кольору свого настрою...

Світовим бестселером став перший роман американської письменниці Енн Брашарес «Товариство Чарівних Джинсів» та його продовження («Дівчата у Джинсах шукають кохання (Друге літо Товариства)», «Доросле життя дівчат у Джинсах»). Описуючи віддану дружбу чотирьох дівчат, об'єднаних у Товариство Мандрівних Джинсів завдяки чарівному талісману — джинсам із секонд-хенду, які підходять усім чотирьом подругам із різними фігурами, — авторка підіймає питання, з якими зустрічається тією чи іншою мірою кожна людина: вічна проблема стосунків батьків і дітей, пошук власного коріння і свого місця у житті, впевненість у собі і самореалізація у творчості, кохання і дружба. Вміємо ми відпускати минуле, чи живемо із тягарем колишніх переживань? Чи варто відкрити серце коханню, коли серце вже розбите? Чи розуміємо ми оточуючих нас людей, насамперед — найближчих? Не даючи

прямої відповіді на запитання, авторка примушує читача переживати разом з Кармен батькове одруження, а потім материне заміжжя і появу братика-суперника, смерть дванадцятирічної Бейлі разом із Тіббі, пошуки кохання і власного коріння разом з Ліною і Бріджит. І разом з героїнями шукати відповідь на питання: як можна подолати перешкоди із високо піднятою головою?

Без найменшого нудного моралізаторства, але з добрим гумором та ніжністю до своїх героїв описує пригоди невдахи-страхополоха Маркуса та його практичного розумного друга Сігмунда сучасний норвезький письменник Клаус Гагеруп у циклі повістей про тринадцятирічного Маркуса (українською мовою перекладені «Маркус і Діана. Світло Сіріуса» і «Маркус і дівчата»). Маркус Сімонсен, прозваний Мавпусом, лякається дівчат і водночас закохується по черзі в однокласниць, збирає автографи відомих людей і зустрічається із кінозіркою Діаною Робертс, переживає за власне боягузтво і постійно потрапляє у кумедні історії, зрежисовані другом. Він — типовий невпевнений у собі, але добрий і чуйний хлопець із багатою фантазією. Юним читачам він допоможе із гумором ставитися до самого себе і складних ситуацій у житті, дорослим — згадати власний підлітковий вік і краще зрозуміти своїх дітей, усім уважніше придивитися до тих людей, найчастіше невдах, яких називають диваками, тому що саме без них цей світ був би нудним і безбарвним.

«Диваки і зануди» («Чудаки и зануды», рос. пер.) — так називається одна із повістей сучасного шведського письменника Ульфа Старка, яку можна назвати візитною карткою письменника. Звісно, майже усі герої письменника — диваки, і не просто диваки, а ті, які впевнено втілюють у життя дивацтва і примушують дуже дорослих і правильних читачів по-іншому подивитися на ту або іншу ситуацію. Так, Сікстен («Сікстен», рос. пер.) одружує власного батька, щоб звільнитися від його надмірного опікування. Берра, в якого немає дідуся, вибирає його для себе у будинку для людей похилого віку («Чи вмієш ти свистіти, Йоханна?», «Умеєш ли ты свистеть, Йоханна», рос. пер.). Малий Ульф перевдягається дівчинкою для того, щоб його сестричка, яка померла ще до народження, змогла подивитися на цей світ його очима («Моя сестричка — янгол», «Моя сестренка — ангел», рос. пер.), а дванадцятирічна Сімона, яку в новій школі прийняли за хлопця, впевнено грає цю роль протягом кількох днів, що призводить до низки кумедних подій («Диваки і зануди»). Письменник вважає, що сьогодні головною місією дитячої книги є та надія, яку вона дарує читачеві, адже нестача оптимізму у дитинстві призводить до тероризму у дорослому житті. З цим висновком важко не погодитися.

Протягом багатьох років вважалося, що дитяча література повинна вчити жити і давала правильні відповіді на ті питання, які хвилюють дітей. Що першочергове у книзі для дітей — виховний момент чи художня майстерність — є ще однією нерозривною суперечністю. Бо дитяча література — це і одне, і друге. Зближуючи дорослих і дітей, вона долає загрозу тотального роз'єднання і вчить, що розуміти і прощати важливіше, ніж засуджувати. І разом з тим книга для дітей прочитується на різних рівнях і сприймається у кожному віці по-своєму, поєднуючи безпосередньо-щирий погляд дитини і життєвий досвід дорослого. Можливо, тому їх варто читати разом, привносячи ідеї розуміння і поваги один до одного із книжкової реальності у наше життя.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

КР № 1

Дитяча література як невід’ємна складова всієї літератури. Фольклор. Українська дитяча література

Варіант 1

I частина

1. Дитяча література – це...
2. Казки про тварин поділяються: а) на повчально-розважальні та чарівні; б) на алегоричні і повчально-розважальні; в) на соціально-побутові та сатиричні.
3. Міфологія – це...
4. Дитяча як об’єкт вивчення поділяється на...
5. Пареміографія – це...
6. Літературна казка – це...
7. Назвіть основні дитячі твори давньої української літератури та їхніх авторів.
8. Дайте стисло характеристику українській дитячій літературі ХІХ століття.
9. Назвіть основні твори таких представників української літератури ХХІ століття, як Зірка Мензатюк, Іван Андрусяк.

II частина

Проаналізуйте оповідання М. Коцюбинського “Ялинка” за наступним планом:

1. Тема.
2. Особливості сюжету й композиції.
3. Жанр твору.
4. Головні герої та їхня характеристика.
5. Встановлення зв’язків між героями та подіями в творі.
6. Визначення ідеї (головної думки).

Варіант 2

I частина

1. Назвіть функції дитячої літератури.
2. Казки про тварин поділяються: а) на повчально-розважальні та чарівні; б) на алегоричні і повчально-розважальні; в) на соціально-побутові та сатиричні.

3. Дитяча література як об'єкт вивчення поділяється на...
4. Загадка – це...
5. Казки поділяються: а) на чарівні, соціально-побутові, про тварин; б) на алегоричні, повчально-розважальні, героїчні в) на сімейні, про тварин, чарівні.
6. Міф – це...
7. Назвіть основні дитячі твори давньої української літератури та їхніх авторів.
8. Дайте стисло характеристику українській дитячій літературі ХХ століття.
9. Назвіть основні твори таких представників української літератури ХХІ століття, як Марини Павленко, Лесі Воронини.

II частина

Проаналізуйте казку Лесі Українки “Лілея” за наступним планом:

1. Тема.
2. Особливості сюжету й композиції.
3. Жанр твору.
4. Головні герої та їхня характеристика.
5. Встановлення зв'язків між героями та подіями в творі.
6. Визначення ідеї (головної думки).

КР 2

Зарубіжна дитяча література

Варіант 1

I частина

1. Хто є автором казки “Зачарована красуня”:

а) брати Грімм; б) Г.-К.Андерсен; в) Ш.Перро; г) Е.Т.А.Гофман

2. Які з казок належать Г.-К.Андерсену:

- а) “Гидке каченя”, “Попелюшка”;
- б) “Соловей”; “Свинопас”;
- в) “Червона Шапочка”, “Снігова королева”;
- г) “Хлопчик-Мізинчик”, “Подарунки феї”.

3. Назвіть усі відомі вам казки О.С.Пушкіна.

4. Хто з російських дитячих письменників відкрив школу для сільських дітей у Ясній Полянї і які дитячі твори він написав?

5. Назвіть оповідання і його автора, користуючись наведеним уривком.

“Больше всего на свете Алик боялся милиционеров. Его всегда дома милиционером пугали. Не слушается – ему говорят:

– Вот сейчас милиционер придёт!

Нашалит – снова говорят:

– Придётся тебя в милицию отправить!

Один раз Алик заблудился...”

6. Хто з російських дитячих поетів ХХ століття є автором казки “Айболит”, “Федорино горе”, “Мойдодыр”?

а) С.Маршак, б) С.Михалков, в) К.Чуковский, г) А.Барто.

7. Хто з російських дитячих письменників ХХ століття писав байки?

а) С.Маршак, б) С.Михалков, в) К.Чуковский, г) А.Барто.

8. У яких жанрах працював дитячий італійський письменник Джанні Родарі? Наведіть приклади.

9. Назвіть справжнє ім'я автора казки “Аліса в Країні чудес”

10. Назвіть представників дитячої зарубіжної літератури ХХІ століття і їхні основні твори.

II частина

Зробіть ідейно-художній аналіз казки Божена Немцова “Мудрий золотар”.

варіант 2

I частина

1. Хто є автором казки “Зачарована красуня”:

а) брати Грімм; б) Г.-К.Андерсен; в) Ш.Перро; г) Е.Т.А.Гофман

2. Які з казок належать Г.-К.Андерсену:

а) “Гидке каченя”, “Попелюшка”;

б) “Соловей”; “Свинопас”;

в) “Червона Шапочка”, “Снігова королева”;

г) “Хлопчик-Мізинчик”, “Подарунки феї”.

3. Назвіть усі відомі вам казки О.С.Пушкіна.

4. *Хто з російських дитячих письменників відкрив школу для сільських дітей у Ясній Полянї і які дитячі твори він написав?*

5. *Назвіть оповідання і його автора, користуючись наведеним уривком.*

“Больше всего на свете Алик боялся милиционеров. Его всегда дома милиционером пугали. Не слушается – ему говорят:

– Вот сейчас милиционер придёт!

Нашалит – снова говорят:

– Придётся тебя в милицию отправить!

Один раз Алик заблудился...”

6. *Хто з російських дитячих поетів ХХ століття є автором казки “Айболит”, “Федорино горе”, “Мойдодыр”?*

а) С.Маршак, б) С.Михалков, в) К.Чуковский, г) А.Барто.

7. *Хто з російських дитячих письменників ХХ століття писав байки?*

а) С.Маршак, б) С.Михалков, в) К.Чуковский, г) А.Барто.

8. *У яких жанрах працював дитячий італійський письменник Джанні Родарі? Наведіть приклади.*

9. Назвіть справжнє ім'я автора казки “Аліса в Країні чудес”

10. Назвіть представників дитячої зарубіжної літератури ХХІ століття і їхні основні твори.

II частина

Зробіть ідейно-художній аналіз оповідання Костянтина Ушинського “Слепая лошадь”.

ТЕСТИ
для самоперевірки
з курсу «Дитяча література»

Варіант 1

1. Частина художньої літератури, що відповідає віковим особливостям дитини, враховує її особливості свідомості, сприймає і формує основні риси суспільства – це...

- а) література створена власне дітьми; б) дитяча література;
- в) пареміографія; г) фольклор.

2. Довершений за змістом вислів, який становить граматично й інтонаційно оформлене судження, як правило, у формі складного речення, що має двочленну структуру – це...

- а) загадка; б) приказка; в) скоромовка г) прислів'я.

3. Казки про тварин поділяються...

- а) на повчально-розважальні та чарівні;
- б) на алегоричні і повчально-розважальні;
- в) на соціально-побутові та сатиричні.
- г) на алегоричні та чарівні.

4. Розповідь про сакральні, священні події, яка відбулася у віддалені часи називається...

- а) казкою; б) легендою; в) міфом; г) притчею.

5. Релігійно-легендарні твори, які не визнавались церквою канонічними й заборонялися – це

- а) апокрифи; б) притчі; в) міфи; г) біблійні легенди.

6. Один з перших творів, призначених для дітей:

- а) «Енеїда»; б) «Байки харківські»;
- в) «Повість минулих літ»; г) «Повчання Володимира Мономаха».

7. Автором байки «Пан та собака» є...

- а) Г.Сковорода; б) Л.Глібов; в) П.Гулак-Артемівський; г) Є.Гребінка.

8. Загадки і відгадки до них складав...

- а) Г.Сковорода; б) Л.Глібов; в) П.Гулак-Артемівський; г) Є.Гребінка.

9. Кому з письменників належать ці слова:

*Ти знов защебетала
У мене під вікном,
Із вирію вернувшись,
Клопочешся з гніздом.
А там же вічне літо*

*Цвіте як божий рай, —
Чого ж вернулась знову
Ти в мій журливий край?*

а) Т.Шевченку; б) Олені Пчілці; в) П.Грабовському; г) Є.Гребінці.

10. Головним героєм оповідання М.Коцюбинського «Ялинка» є...

а) Василь; б) Павлусь; в) Грицько; г) Мирон.

11. Леся Українка є автором наступних дитячих творів:

а) «Украла», «Лілея»; б) «Як швидко літо промайнуло», «Вишеньки»;
в) «Біда навчить», «Лілея»; г) «Маленький грішник», «Мій злочин».

12. Визначте головну думку казки «Лілея».

а) необхідно берегти природу й цінувати її красу;
б) треба бути працьовитим;
в) справжнє багатство – це дарунки природи;
г) тільки людина праці може мати добре серце, ніжність почувань і розуміння істинної краси.

13. Українська дитяча поезія середини ХХ століття представлена творчістю...

а) Лесі Українки, В.Близнеця, Н.Забіли;
б) П.Тичини, В.Нестайка, О.Іваненко;
в) М.Рильського, П.Воронька, Н.Забіли;
г) Л.Костенко, В.Симоненка, Є.Гуцала.

14. До історичної тематики серед письменників початку ХХІ століття у своїх творах звертається...

а) В.Рутківський; б) Зірка Мезантюк; в) І.Андрусак; г) В.Нестайко.

15. Збірка дитячих поезій Ліни Костенко має назву...

а) «М'яке й пухнасте»; б) «Бузиновий цар»;
в) «Над берегами вічної ріки»; г) «Неповторність».

16. Які з казок належать Г.-К.Андерсену:

а) «Гидке каченя», «Попелюшка»; б) «Соловей»; «Свинопас»;
в) «Червона Шапочка», «Снігова королева»; г) «Хлопчик-Мізинчик»,
«Подарунки феї».

17. Яка з казок не належить О.Пушкіну?

а) «Сказка о рыбаке и рыбке»; б) «Сказка о золотом петушке»;
в) «Сказка о попе и работнике его Балде»; г) «Конёк-Горбунок».

18 Хто з російських дитячих письменників ХХ століття писав байки?

а) С.Маршак, б) С.Михалков, в) К.Чуковский, г) А.Барто.

19. Автором казки «Малюк і Карлсон, який живе на даху» є...

а) А.Мілн; б) А.Ліндгрєн; в) Дж.К.Роулінг; г) Е.Успєський.

20. Оповідання «Козетта» є частиною роману В.Гюго...

а) «Мартін Іден»; б) «Гаврош»;

в) «Знедолені»; г) «Собор Паризької Богоматері».

Варіант 2

1. Визначте головні жанрові ознаки казки :

- а) традиційні формули початку і закінчення , настанова на вигадку і розважальність, повчальна мета, гіперболізація фізичних і духовних якостей персонажів;
- б) розлогий епічний сюжет, що переповідає події з багатьма деталями, велика кількість персонажів;
- в) повчальність, якій підпорядковані сюжет, система персонажів, художні засоби;
- г) відсутність традиційних образів і персонажів, динамічний і змінний сюжет, спрямована на реалістичне розкриття подій.

2. Біблія в перекладі означає:

- а) слово; б) книги; в) пісня; г) молитва.

3. Укажіть одну з основних філософських ідей Г.Сковороди

- а) ідея „сродної праці”; б) ідея рівності для всіх;
- в) ідея „чистого мистецтва”; г) ідея відданості християнству

4. Вкажіть пейзажно-ліричні твори Т.Шевченка для дітей :

- а) «Гайдамаки»; б) «Тополя»; в) «Гече вода з-під явора»; г) «Причинна».

5. Виберіть два види календарно-обрядових пісень:

- а) весільні, б) стрілецькі, в) купальські, в) колискові.

6. М. Коцюбинський дебютував у літературі твором:

- а) «Наша хатка»; б) «Ялинка»; в) «Харитя»; г) «Маленький грішник».

7. Що украла дівчинка з однойменного оповідання Б.Грінченка «Украла»:

- а) зошит; б) олівець; в) хліб; г) гроші.

8. Назвати твір Т.Шевченка на тему дитинства :

- а) «Катерина»; б) «На Великдень, на соломі...»; в) «Наймичка»;
- г) «По діброві вітер віє».

9. Назвіть автора цього уривку: «Між очеретом за лугами при озимині з прощального низького сонця вилетів з дітьми гусак — летів-летів і прилетів. Діти стали чиститись. Їхні набиті вола ходили під молодими жовтими дзьобами, наче діти цю ніч нікуди не збирались».

- а) М.Вінграновський; б) Б.Грінченко; в) М.Коцюбинський; г) В.Нестайко

10. До дитячих оповідань І.Франка автобіографічного характеру належать:

- а) «Лис Микита»; б) «Малий Мирон»; в) «Біда навчить»; г) «Маленький грішник».

11. Великий Невмивака є героєм твору:

- а) «В країні Сонячних Зайчиків»; б) «Володар Країни Мрій»;

в) «Цар Плаксій та Лоскотон»; г) «Подорож у країну Навпаки»

12. Назвіть найстаріший український дитячий журнал ХХ століття, який продовжує виходити й у наш час:

а) «Дзвінок»; б) «Ластівка»;

в) «Барвінок»; г) «Малютко»

13. Хто з героїв казки Лесі Українки розмовляв віршованою мовою?

а) штучні квіти; б) Павлусь; в) лелії; г) Мар'янка.

14. Образ Чакалки придумав:

а) І. Андрусак; б) О. Дерманський; в) В. Симоненко; г) А. Малишко.

15. Хто з російських письменників навчав дітей у своєму помісті Ясна Поляна:

а) К. Ушинський; б) П. Єршов; в) Л. Толстой; г) М. Некрасов.

16. Назвіть автора оповідання «Огірки»:

а) С. Маршак; б) Н. Носов; в) С. Міхалков; г) К. Ушинський.

17. Назвіть справжнє ім'я Корнія Чуковського.

а) Корній Чуковський; б) Микола Чуковський;

в) Корній Корнійчуков; г) Микола Корнійчуков

18. З якої казки Г.К.Андерсена цей уривок: «Їй дали і чобітки, і муфту, і чудове платтячко, а коли вона попрощалася з усіма, до воріт під'їхала карета з чистого золота. Герб принцеси і принца блищав на ній, як зірка, кучери, лакеї, фореитори,- їй дали і фореиторів,- усі були в маленьких золотих коронах. Принц і принцеса посадили її в карету і побажали щасливої дороги».

а) «Кресало»; б) «Снігова королева»; в) «Русалонька»; г) «Свинопас».

19. Хто з російських дитячих письменників ХХ століття писав про тварин:

а) О. Волков; б) М. Пришвін; в) П. Бажов; г) Е. Успенський.

20. Назвіть автора казки «Вінні-Пух та всі, всі, всі» є:

а) А. Мілн; б) А. Ліндгрєн; в) Д. Ролінг; г) Б. Заходєр

Варіант 3

1. Назвіть специфічні ознаки дитячої літератури:

- а) ліризм розповіді; динамічність розвитку сюжету; фантастичні елементи; деталізовані описи;
- б) наявність у творі предметного, конкретно-життєвого художнього образу; ліризм розповіді; динамічність розвитку сюжету; багатство, точність та емоційність мови;
- в) віршована мова; відсутність конкретної сюжетної лінії; наявність вигаданих образів;
- г) динамічний сюжет; абстрактні образи; фантастичні елементи; деталізовані описи.

2. Визначте жанр твору:

А між нами, хлопчиками,
Хтось не слухається мами.
Раз, два, три,
Це, напевне, будеш ти.

- а) лічилка; б) мирилка; в) загадка; г) веснянка.

3. Першим повним друкованим виданням усіх книг Біблії старослов'янською мовою, здійсненим в Україні у 16 ст. є:

- а) Пересопницьке Євангеліє; б) Острозька Біблія;
- в) Кхетівський Апостол; г) Волинське Євангеліє.

4. Міфи про створення світу, елементів Всесвіту та виникнення життя називаються...

- а) есхатологічними; б) антропологічними;
- в) тотемічними; г) космогонічними.

5. Казки-забавлянки, які мають форму діалогу, що становить ланцюг питань та відповідей і витриманий у межах одного логічного ряду називаються...

- а) надокучливими; б) алегоричними;
- в) кумулятивними; г) гумористичними.

6. Визначте жанр твору П.Гулака-Артемівського «Пан та собака».

- а) байка; б) байка-казка; в) сатиричний вірш; г) казка.

7. Серед названих творів І.Франка не є казкою...

- а) «Ріпка»; б) «Киця»; в) «Медвідь»; г) «Олівець».

8. Назвіть оповідання М. Коцюбинського для молодшого віку:

- а) «На вітру»; б) «Про двох цапів»;
- в) «Подарунок на іменини»; г) «Шевченкова могила».

9. Назвіть автора вірша:

Посередині в таночку,
У зеленому віночку,
Танцює будяк.
Кругом свашки, і сусідки,
І фасолі, і нагідки,
І між ними мак

а) Т.Шевченко; б) Леся Українка; в) Леонід Глібов; г) Павло Грабовський.

10. Поетичний цикл Лесі Українки для дітей мав назву:

а) «У дитячому крузі»; б) «У дитячому колі»;
в) «У дитячому світі»; г) «П'ять казочок».

11. Автором вірша «Хор лісових дзвіночків» є:

а) М.Рильський; б) А.Малишко; в) П.Тичина; г) Н.Забіла.

12. Автором збірки «Бузиновий цар» є:

а) В.Симоненко; б) Л.Костенко; в) П.Воронько; г) Н.Забіла.

13. Назвіть перший український детектив для дітей:

а) «Суперклея Христофора Тюлькіна, або Вас викрито, здавайтеся!»;
б) «Смертельний Круїз»; в) «Пастка для геймера»;
г) «Мисливці за привидами».

14. Автором творів «Гусенятко», «Первінка», «Сіроманець» є:

а) В.Нестайко; б) А.Костецький; в) М.Вінграновський; г) Б.Харчук.

15. Кому з літературних героїв належать ці слова:

«Ты, волна моя, волна!
Ты гульлива и вольна;
Плещешь ты, куда захочешь,
Ты морские камни точишь,
Топишь берег ты земли,
Подымаешь корабли —
Не губи ты нашу душу:
Выплесни ты нас на сушу!»

а) царю Салтану; б) царевне Лебеди; в) царице; г) Гвидону.

16. Назвіть справжнє ім'я Льюїса Керролла:

а) Чарлз Латвідж Доджсон; б) Джон Гріфіт;
в) Алан Александр Мілн; г) Джон Рональд Руел Толкін.

17. Автором казки «Дванадцять місяців» є:

а) К.Чуковський; б) С.Маршак; в) С.Міхалков; г) А.Барто.

18. Назвіть автора твору за поданим уривком: «Брошу их тут, в канаву, а скажу, что отнес, - решил Котька и стал оглядываться вокруг. - Нет, отнесу: еще кто-нибудь увидит и дедушке из-за меня попадет».

а) С.Міхалков; б) С.Маршак; в) В.Біанкі; г) М.Носов.

19. С.Міхалкову належить твір:

а) «Три поросяти»; б) «Дванадцять місяців»;

в) «Незнайка і його друзі»; г) «Малахітова шкатулка».

20. Визначте головну думку оповідання К.Ушинського «Слепая лошадь»:

а) треба поважати старість;

б) найстрашніше в житті – байдужість;

в) ми відповідаємо за тих, кого приручили;

г) необхідно берегти природу.

Варіант 4

1. Фольклор - слово іношомовного походження, що означає:

- а) з англійської – народні звичаї, народну мудрість;
- б) з грецької – жити;
- в) з латинської – героїчне минуле народу;
- г) зі старослов'янської – особливий спосіб велемовної оповіді про історію.

2. Євангеліє у перекладі означає:

- а) Новий Заповіт; б) добра звістка; в) житіє; г) Святе Письмо.

3. Хто з письменників першої половини ХІХ століття писав байки:

- а) І.Котляревський; б) Г.Квітка-Основ'яненко;
- в) Є.Гребінка; г) Г.Сковорода.

4. Чому в оповіданні М.Коцюбинського «Ялинка» події відбуваються у святковий вечір:

- а) щоб підсилити значення ялинка для Василька;
- б) щоб підсилити трагізм ситуації, яка склалася у бідній родині Якіма ;
- в) це просто випадковість;
- г) тому що ялинка важливий атрибут Різдва.

5. Про любов до батьківщини ідеться у поезії:

- а) «Садок вишневий коло хати»; б) «Як швидко літо промайнуло»;
- в) «Ластівка»; г) «Щоглик».

6. Справжнє ім'я Олени Пчілки:

- а) Лариса Косач-Квітка; б) Марія Вілінська;
- в) Ольга Косач; г) Олеся Зірка.

7. Хто з письменників дисидентів писав твори для дітей?

- а) Л. Костенко; б) В.Стус;
- в) А.Малишко; г) Д.Павличко.

8. Збірка казок для дітей Марка Вовчка має назву:

- а) «Коли ще звірі говорили»; б) «П'ять казочок»;
- в) «Звіряча абетка»; г) «Народні оповідання».

9. Збірка байок Г.Сковороди має назву:

- а) «Байки і прибаютки»; б) «Байки харківські»;
- в) «Приказки»; г) «Сад божественних пісень».

10. Засновницею якого дитячого журналу була Олена Пчілка:

- а) «Дзвінок»; б) «Ластівка»;
- в) «Молода Україна»; г) «Барвінок».

11. Автором якого оповідання є Б.Грінченко?

- а) «Украла»; б) «Олівець»;
- в) «Біда навчить»; г) «Волошки».

12. Назвіть оповідання М.Коцюбинського для дітей.

- а) «Харитя», «Ялинка»;
- б) «Маленький грішник», «Подарунок на іменини»;
- в) «Волошки», «Дощ»;
- г) «Про двох цапків», «Малий Мирон».

13. Яка з казок зазнала літературної обробки І.Франка?

- а) «Мудра дівчина»; б) «Рукавичка»;
- в) «Ріпка»; г) «Котигорошко».

14. Чим закінчилося оповідання М.Носова «Огірки»:

- а) Котька з мамою вирішили залишити огірки собі;
- б) Котька відніс огірки на город і швиденько втік, щоб його не помітив дідусь-охоронець;
- в) Котька повернув огірки й вибачився перед дідусем-охоронцем за свій вчинок;
- г) Котька викинув огірки в канаву й повернувся додому.

15. До якого твору є вступом вірш О.Пушкіна «У Лукоморья дуб зелёный»?

- а) «Сказка о мёртвой царевне и о семи богатырях»;
- б) «Сказка о царе Салтане...»;
- в) «Сказка о рыбаке и рыбке»;
- г) «Руслан и Людмила».

16. Яка з казок Г.К.Андерсена є автобіографічною?

- а) «Снігова королева»; б) «Гидке каченя»;
- в) «Соловей»; г) «Свинопас».

17. Автором казки «Дванадцять місяців» є:

- а) С.Маршак; б) К.Чуковський;
- в) М.Носов; г) Е.Успенський.

18. Які твори належать Л.Толстому:

- а) «Три медведя», «Буратино»;
- б) «Котёнок», «Четыре желания»;
- в) «Лев и собачка», «Слепая лошадь»;
- г) «Девочка и грибы», «Филиппок».

19. Кому з героїв оповідання «Козетта» належать ці слова: «Видите ли, я не могу взять дочурку с собой на родину. Работа не позволяет. С ребенком не найдешь места. Это сам бог направил меня к вашему трактиру. Когда я увидела ваших малюток, таких хорошеньких, чистеньких, таких довольных,

сердце во мне перевернулось. Я подумала: «Вот хорошая мать» Да, да, пусть они будут как три сестры. Да ведь я скоро вернусь за нею».

а) Генардьє; б) Козетта; в) Фантина; г) Эпонина.

20. Вкажіть твори Марка Вовчка, що відносяться до жанру казки :

а) «Маша»; б) «Дев'ять братів і десята сестриця Галя»;

в) «Горпина»; г) «Два сина».

Варіант 5

1. Частина художньої літератури, що відповідає віковим особливостям дитини, враховує її особливості свідомості, сприймає і формує основні риси суспільства – це...

- а) література створена власне дітьми; б) дитяча література;
- в) пареміографія; г) фольклор.

2. Довершений за змістом вислів, який становить граматично й інтонаційно оформлене судження, як правило, у формі складного речення, що має двочленну структуру – це...

- а) загадка; б) приказка; в) скоромовка г) прислів'я.

3. Казки про тварин поділяються...

- а) на повчально-розважальні та чарівні;
- б) на алегоричні і повчально-розважальні;
- в) на соціально-побутові та сатиричні.
- г) на алегоричні та чарівні.

4. Вкажіть пейзажно-ліричні твори Т.Шевченка для дітей :

- а) «Гайдамаки»; б) «Тополя»; в) «Гече вода з-під явора»; г) «Причинна».

5. Виберіть два види календарно-обрядових пісень:

- а) весільні, б) стрілецькі, в) купальські, в) колискові.

6. М. Коцюбинський дебютував у літературі твором:

- а) «Наша хатка»; б) «Ялинка»; в) «Харитя»; г) «Маленький грішник».

7. Серед названих творів І.Франка не є казкою...

- а) «Ріпка»; б) «Киця»; в) «Медвідь»; г) «Олівець».

8. Назвіть оповідання М. Коцюбинського для молодшого віку:

- а) «На вітру»; б) «Про двох цапів»;
- в) «Подарунок на іменини»; г) «Шевченкова могила».

9. Назвіть автора вірша:

Посередині в таночку,
У зеленому віночку,
Танцює будяк.
Кругом свашки, і сусідки,
І фасолі, і нагідки,
І між ними мак

- а) Т.Шевченко; б) Леся Українка; в) Леонід Глібов; г) Павло Грабовський.

10. Поетичний цикл Лесі Українки для дітей мав назву:

- а) «У дитячому крузі»; б) «У дитячому колі»;
- в) «У дитячому світі»; г) «П'ять казочок».

11. Автором якого оповідання є Б.Грінченко?

- а) «Украла»; б) «Олівець»;
- в) «Біда навчить»; г) «Волошки».

12. Назвіть оповідання М.Коцюбинського для дітей.

- а) «Харитя», «Ялинка»;
- б) «Маленький грішник», «Подарунок на іменини»;
- в) «Волошки», «Дощ»;
- г) «Про двох цапків», «Малий Мирон».

13. Яка з казок зазнала літературної обробки І.Франка?

- а) «Мудра дівчина»; б) «Рукавичка»;
- в) «Ріпка»; г) «Котигорошко».

14. Чим закінчилося оповідання М.Носова «Огірки»:

- а) Котька з мамою вирішили залишити огірки собі;
- б) Котька відніс огірки на город і швиденько втік, щоб його не помітив дідусь-охоронець;
- в) Котька повернув огірки й вибачився перед дідусем-охоронцем за свій вчинок;
- г) Котька викинув огірки в канаву й повернувся додому.

15. Збірка дитячих поезій Ліни Костенко має назву...

- а) «М'яке й пухнасте»; б) «Бузиновий цар»;
- в) «Над берегами вічної ріки»; г) «Неповторність».

16. Які з казок належать Г.-К.Андерсену:

- а) «Гидке каченя», «Попелюшка»; б) «Соловей»; «Свинопас»;
- в) «Червона Шапочка», «Снігова королева»; г) «Хлопчик-Мізинчик», «Подарунки феї».

17. Яка з казок не належить О.Пушкіну?

- а) «Сказка о рыбаке и рыбке»; б) «Сказка о золотом петушке»;
- в) «Сказка о попе и работнике его Балде»; г) «Конёк-Горбунок».

18. Хто з російських дитячих письменників ХХ століття писав байки?

- а) С.Маршак, б) С.Михалков, в) К.Чуковский, г) А.Барто.

19. Хто з російських дитячих письменників ХХ століття писав про тварин:

- а) О.Волков; б) М.Пришвін; в) П.Бажов; г) Е.Успенський.

20. Назвіть автора казки «Вінні-Пух та всі, всі, всі» є:

- а) А.Мілн; б) А.Ліндгрєн; в) Д.Ролінг; г) Б.Заходєр

Варіант 6

1. Назвіть специфічні ознаки дитячої літератури:

- а) ліризм розповіді; динамічність розвитку сюжету; фантастичні елементи; деталізовані описи;
- б) наявність у творі предметного, конкретно-життєвого художнього образу; ліризм розповіді; динамічність розвитку сюжету; багатство, точність та емоційність мови;
- в) віршована мова; відсутність конкретної сюжетної лінії; наявність вигаданих образів;
- г) динамічний сюжет; абстрактні образи; фантастичні елементи; деталізовані описи.

2. Визначте жанр твору:

А між нами, хлопчиками,
Хтось не слухається мами.
Раз, два, три,
Це, напевне, будеш ти.

- а) лічилка; б) мирилка; в) загадка; г) веснянка.

3. Першим повним друкованим виданням усіх книг Біблії старословянською мовою, здійсненим в Україні у 16 ст. є:

- а) Пересопницьке Євангеліє; б) Острозька Біблія;
- в) Кхетівський Апостол; г) Волинське Євангеліє.

4. Міфи про створення світу, елементів Всесвіту та виникнення життя називаються...

- а) есхатологічними; б) антропологічними;
- в) тотемічними; г) космогонічними.

5. Казки-забавлянки, які мають форму діалогу, що становить ланцюг питань та відповідей і витриманий у межах одного логічного ряду називаються...

- а) надокучливими; б) алегоричними;
- в) кумулятивними; г) гумористичними.

6. Справжнє ім'я Олени Пчілки:

- а) Лариса Косач-Квітка; б) Марія Вілінська;
- в) Ольга Косач; г) Олеся Зірка.

7. Хто з письменників дисидентів писав твори для дітей?

- а) Л. Костенко; б) В.Стус;
- в) А.Малишко; г) Д.Павличко.

8. Збірка казок для дітей Марка Вовчка має назву:

- а) «Коли ще звірі говорили»; б) «П'ять казочок»;
в) «Звіряча абетка»; г) «Народні оповідання».

9. Збірка байок Г.Сковороди має назву:

- а) «Байки і прибаютки»; б) «Байки харківські»;
в) «Приказки»; г) «Сад божественних пісень».

10. Засновницею якого дитячого журналу була Олена Пчілка:

- а) «Дзвінок»; б) «Ластівка»;
в) «Молода Україна»; г) «Барвінок».

11. Леся Українка є автором наступних дитячих творів:

- а) «Украла», «Лілея»; б) «Як швидко літо промайнуло», «Вишеньки»;
в) «Біда навчить», «Лілея»; г) «Маленький грішник», «Мій злочин».

12. Визначте головну думку казки «Лілея».

- а) необхідно берегти природу й цінувати її красу;
б) треба бути працьовитим;
в) справжнє багатство – це дарунки природи;
г) тільки людина праці може мати добре серце, ніжність почувань і розуміння істинної краси.

13. Українська дитяча поезія середини ХХ століття представлена творчістю...

- а) Лесі Українки, В.Близнеця, Н.Забіли;
б) П.Тичини, В.Нестайка, О.Іваненко;
в) М.Рильського, П.Воронька, Н.Забіли;
г) Л.Костенко, В.Симоненка, Є.Гуцала.

14. До історичної тематики серед письменників початку ХХІ століття у своїх творах звертається...

- а) В.Рутківський; б) Зірка Мезантюк; в) І.Андрусяк; г) В.Нестайко.

15. Збірка дитячих поезій Ліни Костенко має назву...

- а) «М'яке й пухнасте»; б) «Бузиновий цар»;
в) «Над берегами вічної ріки»; г) «Неповторність».

16. Назвіть автора оповідання «Огірки»:

- а) С.Маршак; б) Н.Носов; в) С.Міхалков; г) К.Ушинський.

17. Назвіть справжнє ім'я Корнія Чуковського.

- а) Корній Чуковський; б) Микола Чуковський;
в) Корній Корнійчуков; г) Микола Корнійчуков

18. З якої казки Г.К.Андерсена цей уривок: «Її дали і чобітки, і муфту, і чудове платтячко, а коли вона попрощалася з усіма, до воріт під'їхала карета з чистого золота. Герб принцеси і принца блищав на ній, як зірка, кучери, лакеї, фореитори,- їй дали і фореиторів,- усі були в маленьких

золотих коронах. Принц і принцеса посадили її в карету і побажали щасливої дороги».

а) «Кресало»; б) «Снігова королева»; в) «Русалонька»; г) «Свинопас».

19.Хто з російських дитячих письменників ХХ століття писав про тварин:

а) О.Волков; б) М.Пришвін; в) П.Бажов; г) Е.Успенський.

20.Назвіть автора казки «Вінні-Пух та всі, всі, всі» є:

а) А.Мілл; б) А.Ліндгрен; в) Д.Ролінг; г) Б.Заходер

Варіант 7

1. Назвіть специфічні ознаки дитячої літератури:

- а) ліризм розповіді; динамічність розвитку сюжету; фантастичні елементи; деталізовані описи;
- б) наявність у творі предметного, конкретно-життєвого художнього образу; ліризм розповіді; динамічність розвитку сюжету; багатство, точність та емоційність мови;
- в) віршована мова; відсутність конкретної сюжетної лінії; наявність вигаданих образів;
- г) динамічний сюжет; абстрактні образи; фантастичні елементи; деталізовані описи.

2. Визначте жанр твору:

А між нами, хлопчиками,
Хтось не слухається мами.
Раз, два, три,
Це, напевне, будеш ти.

- а) лічилка; б) мирилка; в) загадка; г) веснянка.

3. Першим повним друкованим виданням усіх книг Біблії старословянською мовою, здійсненим в Україні у 16 ст. є:

- а) Пересопницьке Євангеліє; б) Острозька Біблія;
- в) Кхетівський Апостол; г) Волинське Євангеліє.

4. Чому в оповіданні М.Коцюбинського «Ялинка» події відбуваються у святковий вечір:

- а) щоб підсилити значення ялинки для Василька;
- б) щоб підсилити трагізм ситуації, яка склалася у бідній родині Якіма ;
- в) це просто випадковість;
- г) тому що ялинка важливий атрибут Різдва.

5. Про любов до батьківщини ідеться у поезії:

- а) «Садок вишневий коло хати»; б) «Як швидко літо промайнуло»;
- в) «Ластівка»; г) «Щоглик».

6. Справжнє ім'я Олени Пчілки:

- а) Лариса Косач-Квітка; б) Марія Вілінська;
- в) Ольга Косач; г) Олеся Зірка.

7. Автором байки «Пан та собака» є...

- а) Г.Сковорода; б) Л.Глібов; в) П.Гулак-Артемівський; г) Є.Гребінка.

8. Загадки і відгадки до них складає...

- а) Г.Сковорода; б) Л.Глібов; в) П.Гулак-Артемівський; г) Є.Гребінка.

9. Кому з письменників належать ці слова:

*Ти знов защебетала
У мене під вікном,
Із вирію вернувшись,
Клопочешся з гніздом.
А там же вічне літо
Цвіте як божий рай, —
Чого ж вернулась знову
Ти в мій журливий край?*

а) Т.Шевченку; б) Олені Пчілці; в) П.Грабовському; г) Є.Гребінці.

10. До дитячих оповідань І.Франка автобіографічного характеру належать:

а) «Лис Микита»; б) «Малий Мирон»; в) «Біда навчить»; г) «Маленький грішник».

11. Великий Невмивака є героєм твору:

а) «В країні Сонячних Зайчиків»; б) «Володар Країни Мрій»;
в) «Цар Плаксій та Лоскотон»; г) «Подорож у країну Навпаки»

12. Назвіть найстарший український дитячий журнал ХХ століття, який продовжує виходити й у наш час:

а) «Дзвінок»; б) «Ластівка»;
в) «Барвінок»; г) «Малютко»

13. Назвіть перший український детектив для дітей:

а) «Суперклея Христофора Тюлькіна, або Вас викрито, здавайтеся!»;
б) «Смертельний Круїз»; в) «Пастка для геймера»;
г) «Мисливці за привидами».

14. Автором творів «Гусенятко», «Первінка», «Сіроманець» є:

а) В.Нестайко; б) А.Костецький; в) М.Вінграновський; г) Б.Харчук.

15. Кому з літературних героїв належать ці слова:

*«Ты, волна моя, волна!
Ты гульлива и вольна;
Плещешь ты, куда захочешь,
Ты морские камни точишь,
Топишь берег ты земли,
Подымаешь корабли —
Не губи ты нашу душу:
Выплесни ты нас на сушу!»*

а) царю Салтану; б) царевне Лебеди; в) царице; г) Гвидону.

16. Яка з казок Г.К.Андерсена є автобіографічною?

а) «Снігова королева»; б) «Гидке каченя»;

в) «Соловей»; г) «Свинопас».

17. Автором казки «Дванадцять місяців» є:

- а) С.Маршак; б) К.Чуковський;
- в) М.Носов; г) Е.Успенський.

18. Які твори належать Л.Толстому:

- а) «Три медведя», «Буратино»;
- б) «Котёнок», «Четыре желания»;
- в) «Лев и собачка», «Слепая лошадь»;
- г) «Девочка и грибы», «Филиппок».

19. Автором казки «Малюк і Карлсон, який живе на даху» є...

- а) А.Мілн; б) А.Ліндгрен; в) Дж.К.Роулінг; г) Е.Успеський.

20. Оповідання «Козетта» є частиною роману В.Гюго...

- а) «Мартін Іден»; б) «Гаврош»;
- в) «Знедолені»; г) «Собор Паризької Богоматері».

Варіант 8

1. Фольклор - слово іншомовного походження, що означає:

- а) з англійської – народні звичаї, народну мудрість;
- б) з грецької – жити;
- в) з латинської – героїчне минуле народу;
- г) зі старослов'янської – особливий спосіб велемовної оповіді про історію.

2. Євангеліє у перекладі означає:

- а) Новий Заповіт; б) добра звістка; в) житіє; г) Святе Письмо.

3. Першим повним друкованим виданням усіх книг Біблії старослов'янською мовою, здійсненим в Україні у 16 ст. є:

- а) Пересопницьке Євангеліє; б) Острозька Біблія;
- в) Кхетівський Апостол; г) Волинське Євангеліє.

4. Міфи про створення світу, елементів Всесвіту та виникнення життя називаються...

- а) есхатологічними; б) антропологічними;
- в) тотемічними; г) космогонічними.

5. Казки-забавлянки, які мають форму діалогу, що становить ланцюг питань та відповідей і витриманий у межах одного логічного ряду називаються...

- а) надокучливими; б) алегоричними;
- в) кумулятивними; г) гумористичними.

6. М. Коцюбинський дебютував у літературі твором:

- а) «Наша хатка»; б) «Ялинка»; в) «Харитя»; г) «Маленький грішник».

7. Що украла дівчинка з однойменного оповідання Б.Грінченка «Украла»:

- а) зошит; б) олівець; в) хліб; г) гроші.

8. Назвати твір Т.Шевченка на тему дитинства :

- а) «Катерина»; б) «На Великдень, на соломі...»; в) «Наймичка»;
- г) «По діброві вітер віє».

9. Назвіть автора цього уривку: «Між очеретом за лугами при озимині з прощального низького сонця вилетів з дітьми гусак — летів-летів і прилетів. Діти стали чиститись. Їхні набиті вола ходили під молодими жовтими дзьобами, наче діти цю ніч нікуди не збирались».

- а) М.Вінграновський; б) Б.Грінченко; в) М.Коцюбинський; г) В.Нестайко

10. Головним героєм оповідання М.Коцюбинського «Ялинка» є...

- а) Василь; б) Павлусь; в) Грицько; г) Мирон.

11. Леся Українка є автором наступних дитячих творів:

- а) «Украла», «Лілея»; б) «Як швидко літо промайнуло», «Вишеньки»;
- в) «Біда навчить», «Лілея»; г) «Маленький грішник», «Мій злочин».

12. Визначте головну думку казки «Лілея».

- а) необхідно берегти природу й цінувати її красу;
- б) треба бути працьовитим;
- в) справжнє багатство – це дарунки природи;

г) тільки людина праці може мати добре серце, ніжність почувань і розуміння істинної краси.

13. Українська дитяча поезія середини ХХ століття представлена творчістю...

- а) Лесі Українки, В.Близнеця, Н.Забіли;
- б) П.Тичини, В.Нестайка, О.Іваненко;
- в) М.Рильського, П.Воронька, Н.Забіли;
- г) Л.Костенко, В.Симоненка, Є.Гуцала.

14. До історичної тематики серед письменників початку ХХІ століття у своїх творах звертається...

- а) В.Рутківський; б) Зірка Мезантюк; в) І.Андрусяк; г) В.Нестайко.

15. Хто з російських письменників навчав дітей у своєму помісті Ясна Поляна:

- а) К.Ушинський; б) П.Єршов; в) Л.Толстой; г) М.Некрасов.

16. Назвіть автора оповідання «Огірки»:

- а) С.Маршак; б) Н.Носов; в) С.Міхалков; г) К.Ушинський.

17. Автором казки «Дванадцять місяців» є:

- а) К.Чуковський; б) С.Маршак; в) С.Міхалков; г) А.Барто.

18. Назвіть автора твору за поданим уривком: «Брошу их тут, в канаву, а скажу, что отнес, - решил Котька и стал оглядываться вокруг. - Нет, отнесу: еще кто-нибудь увидит и дедушке из-за меня попадет».

- а) С.Міхалков; б) С.Маршак; в) В.Біанкі; г) М.Носов.

19. Кому з героїв оповідання «Козетта» належать ці слова: «Видите ли, я не могу взять дочурку с собой на родину. Работа не позволяет. С ребенком не найдешь места. Это сам бог направил меня к вашему трактиру. Когда я увидела ваших малюток, таких хорошеньких, чистеньких, таких довольных, сердце во мне перевернулось. Я подумала: «Вот хорошая мать» Да, да, пусть они будут как три сестры. Да ведь я скоро вернусь за нею».

- а) Генардьє; б) Козетта; в) Фантина; г) Эпонина.

20. Вкажіть твори Марка Вовчка, що відносяться до жанру казки :

- а) «Маша»; б) «Дев'ять братів і десята сестриця Галя»;
- в) «Горпина»; г) «Два сина».

КОМПЛЕКСНІ РІЗНОРІВНЕВІ ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДО ІСПИТУ З ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Базовий рівень

1. Хто з названих українських письменників писав байки:
 - І.Франко
 - Г.Сковорода
 - Б.Грінченко
 - І.Котляревський
2. Лаконічне навмисно завуальоване визначення якогось явища чи предмета, подане в алегоричній формі є:
 - скоромовкою
 - загадкою
 - лічилкою
 - дражнилкою
3. Засновником львівського двотижневика для дітей «Дзвінок» у 1890 році був:
 - В.Шухевич
 - І.Франко
 - Олена Пчілка
 - Леся Українка
4. Хто є автором збірки казок «Коли ще звірі говорили»?
 - Марко Вовчок
 - Леся Українка
 - Олена Пчілка
 - І.Франко
5. Визначте жанр твору Лесі Українки «Лілея».
 - оповідання
 - казка
 - новела
 - поема
6. Як звали царя у казці О.Пушкіна «Золотий петушок»?
 - Гвідон
 - Салтан
 - Дадон
 - Черномор
7. Хвалько висміюється у казці:
 - «Котигорошко»
 - «Мудра дівчина»

«Ріпка»
«Колобок»

8. Найдавнішим різновидом казок є:

соціально-побутові
чарівні
кумулятивні
про тварин

9. Пантеон богів давніх слов'ян очолював:

Хорс
Ярило
Сварог
Дажьбог

10. До оповідань Л.Толстого належать:

«Девочка и грибы», «Украла»
«Четыре желания», «Котёнок»
«Лев и собачка», «Филиппок»
«Сливы», «Слепая лошадь»

11. Скільки творів увійшло до першого видання «Кобзаря» Т.Шевченка?

16
12
6
8

12. Визначте жанр твору «Малюк і Карлсон, який живе на даху»:

казка-повість
повість
казка
роман

13. Поетичний цикл Лесі Українки для дітей мав назву:

«У дитячому крузі»
«У дитячому колі»
«У дитячому світі»
«П'ять казочок»

14. Автором вірша «Хор лісових дзвіночків» є:

М.Рильський
А.Малишко
П.Тичина
Н.Забіла

15. Назвіть перший український детектив для дітей:

«Суперклеї Христофора Тюлькіна, або Вас викрито, здавайтеся!»

«Смертельний Круїз»

«Пастка для геймера»

«Мисливці за привидами»

16. Євангеліє у перекладі означає:

Новий Заповіт

добра звістка

житіє

Святе Письмо

17. Про любов до батьківщини ідеться у поезії:

«Садок вишневий коло хати»

«Як швидко літо промайнуло»

«Ластівка»

«Щоглик»

18. Хто з письменників дисидентів писав твори для дітей?

Л. Костенко

В.Стус

А.Малишко

Д.Павличко

19. Збірка казок для дітей Марка Вовчка має назву:

«Коли ще звірі говорили»

«П'ять казочок»

«Звіряча абетка»

«Народні оповідання»

20. Яка з казок Г.К.Андерсена є автобіографічною?

«Русалонька»

«Гидке каченя»

«Тінь»

«Кресало»

21. Визначте жанр твору «Аліса в Країні чудес»:

казка

повість

роман

оповідання

22. Автором оповідань «Як ведмідь зимує», «Над чистим озерами», «Бузьки» є:

О.Іваненко

П.Воронько

Н.Забіла

Б.Харчук

23. Бабу в казці І.Франка «Ріпка» звали:

Марушка

Варварка

Мінка

Хвінка

24. Автором циклу віршованих оповідань «Ясоччина книжка» є:

Н.Забіла

О.Іваненко

Д.Білоус

В.Нестайко

(24 питання)

Середній рівень

(вміння застосовувати набуті знання)

1. Один з перших творів, призначених для дітей:

«Енеїда»

«Байки харківські»

«Повість минулих літ»

«Повчання Володимира Мономаха»

2. Автором байки «Пан та собака» є...

Г.Сковорода

Л.Глібов

П.Гулак-Артемівський

Є.Гребінка

3. Загадки і відгадки до них складав...

Г.Сковорода

Л.Глібов

П.Гулак-Артемівський

Є.Гребінка

4. Українська дитяча поезія середини ХХ століття представлена творчістю...

Лесі Українки, В.Близначеня, Н.Забіли

П.Тичини, В.Нестайка, О.Іваненко

М.Рильського, П.Воронька, Н.Забіли

Л.Костенко, В.Симоненка, Є.Гуцала

5. До історичної тематики серед письменників початку ХХІ століття у своїх творах звертається...

В.Рутківський

Зірка Мезантьюк

І. Андрусяк
В. Нестайко }

6. Збірка дитячих поезій Ліни Костенко має назву...

«М'яке й пухнасте»
«Бузиновий цар»
«Над берегами вічної ріки»
«Неповторність»

7. Які з казок належать Г.-К. Андерсену:

“Гидке каченя”, “Попелюшка”
“Соловей”; “Свинопас”
“Червона Шапочка”, “Снігова королева”
“Хлопчик-Мізинчик”, “Подарунки феї”

8. Укажіть одну з основних філософських ідей Г. Сковороди

ідея „сродної праці”
ідея рівності для всіх
ідея „чистого мистецтва”
ідея відданості християнству

9. До дитячих оповідань І. Франка автобіографічного характеру належать:

«Лис Микита»
«Малий Мирон»
«Біда навчить»
«Маленький грішник»

10. Великий Невмивака є героєм твору:

«В країні Сонячних Зайчиків»
«Володар Країни Мрій»
«Цар Плаксій та Лоскотон»
«Подорож у країну Навпаки»

11. Назвіть найстарший український дитячий журнал ХХ століття, який продовжує виходити й у наш час:

«Дзвінок»
«Ластівка»
«Барвінок»
«Малятко»

12. Назвіть автора оповідання «Огірки»:

С. Маршак
Н. Носов
С. Міхалков
К. Ушинський }

(12 питань)

1. Назвіть представників дитячої російської літератури ХХ століття:

М.Носов, А.Барто, К.Чуковський
С.Маршак, К.Ушинський В.Симоненко
А.Барто, К.Чуковський, С.Міхалков
А.Пушкін, П.Єршов, К.Ушинський

2. Встановіть відповідність між автором і назвою збірки дитячих творів

М.Коцюбинський	«П'ять казочок»
Л.Костенко	«Бузиновий цар»
І.Андрусак	«М'яке та пухнасте»
Н.Забіла	«Яссочина книжка»
	«Коли ще звірі говорили»

3. Встановіть відповідність між твором і головним героєм

«Огірки»	Котька
«Лілея»	Павлусь
«Снігова королева»	Кай
«Ріпка»	Андрушка
«»	Лесик, Толя й два Володі

4. Встановіть відповідність між автором і головним героєм його твору

В.Нестайко	Ляля
Є.Гуцало	Женя
О.Пушкін	Гвідон
Н.Носов	Бобка
Леся Українка	

5. Назвіть оповідання, написане на автобіографічній основі.

«Мій злочин»
«Украла»
«Отець-гуморист»
«Харитя»}

6. Хто з письменників працював вчителем?

М.Коцюбинський
К.Ушинський
Л.Глібов
Леся Українка
В.Винниченко
І.Франко

7. Назвіть оповідання М.Коцюбинського для дітей.

«Харитя», «Ялинка»
«Маленький грішник», «Цвіт яблуні»
«Наша хатка», «Про двох цапків»
«Про двох цапків», «Малий Мирон»
«Маленький грішник», «Ялинка»

(7 питань)

1. З якої казки Г.К.Андерсена цей уривок: «Їй дали і чобітки, і муфту, і чудове платтячко, а коли вона попрощалася з усіма, до воріт під'їхала карета з чистого золота. Герб принцеси і принца блищав на ній, як зірка, кучери, лакеї, фореятори,- їй дали і фореяторів,- усі були в маленьких золотих коронах. Принц і принцеса посадили її в карету і побажали щасливої дороги».

2. Назвіть автора твору за поданим уривком: «Брошу их тут, в канаву, а скажу, что отнес, - решил Котька и стал оглядываться вокруг. - Нет, отнесу: еще кто-нибудь увидит и дедушке из-за меня попадет».

3. Кому з героїв оповідання «Козетта» належать ці слова: «Видите ли, я не могу взять дочурку с собой на родину. Работа не позволяет. С ребенком не найдешь места. Это сам бог направил меня к вашему трактиру. Когда я увидела ваших малюток, таких хорошеньких, чистеньких, таких довольных, сердце во мне перевернулось. Я подумала: «Вот хорошая мать» Да, да, пусть они будут как три сестры. Да ведь я скоро вернусь за нею».

4. Казки, що повністю будуються на діалогах, введенні в сюжет усе нових і нових персонажів, що додаються за їх потенціальними можливостями— від найменшого до найбільшого називаються...

5. Який художній засіб присутній у рядках: «Пишається калинонька, / Явор молодіє»?

(5 питань)

Високий рівень

1. Яка з казок зазнала літературної обробки І.Франка?

«Мудра дівчина»
«Рукавичка»
«Ріпка»
«Котигорошко»

2. Чим закінчилося оповідання М.Носова «Огірки»:

Котька з мамою вирішили залишити огірки собі
Котька відніс огірки на город і швиденько втік, щоб його не помітив дідусь-охоронець

Котька повернув огірки й вибачився перед дідусем-охоронцем за свій вчинок
Котька викинув огірки в канаву й повернувся додому

3. До якого твору є вступом вірш О.Пушкіна «У Лукоморья дуб зелёный»?

«Сказка о мёртвой царевне и о семи богатырях»

«Сказка о царе Салтане...»

«Сказка о рыбаке и рыбке»

«Руслан и Людмила»

4. Які художні засоби наявні в цих рядках «А там же вічне літо / Цвіте як божий рай, — / Чого ж вернулась знову / Ти в мій журливий край?»

епітет

порівняння

метафора й епітет

порівняння й епітет

5. Автором творів «Гусенятко», «Первінка», «Сіроманець» є:

В.Нестайко

А.Костецький

М.Вінграновський

Б.Харчук

(5 питань)

1. Встановіть відповідність між твором і жанром

«Лілея»

казка

«Олень Август»

оповідання

«Котилася тарілочка»

загадка

«Коник-стрибунець»

байка

«На Великдень на соломі»

2. Встановіть відповідність між автором і твором

В.Симоненко

«Подорож у країну навпаки»

Б.Грінченко

«Украла»

Л.Толстой

«Филиппок»

М.Носов

«Заплатка»

«Дванадцять місяців»

«Ялинка»

3. Встановіть відповідність між країною і письменником

Г.К.Андерсен

Данія

А.Барто

Росія

Б.Харчук

Україна

В.Гюго

Франція

Німеччина

Англія

4. Хто з названих українських письменників писав байки:

І.Франко, І.Котляревський

Л.Боровиковський, Г.Сковорода

Г.Сковород, Л.Глібов

Б.Грінченко, Л.Глібов

С.Міхалков, Є.Гребінка

5. Який з названих творів є за жанром байкою?

«Садок вишневий коло хати», «Квітчане весілля»

«Коник-стрибунець», «Мірошник»

«Пан Коцький», «Пан та Собака»

«Щука», «Свиня»

6. Є.Гуцало є автором оповідання:

«Олень Август»

«Сашко»

«Лось»

«Три бажання»

7. Яка з казок належить Г.К.Андерсену?

«Снігова королева»

«Русалонька»

«Попелюшка»

«Кресало»

«Вісляча шкура»

(7 питань)

1. Кому з героїв казки Лесі Українки «Лелія» належать ці слова: «Ах, як голова болить, — мовила вона сама до себе, — навіть по ночах спати не можу! А се все з нудів, я знаю. Де ж таки! Гину тут на безлюдді, в селі. Сиди цілий день, як залята, нема з ким і слова мовити. Правда, увечері гості приїздять, але то такі гості!.. вони вже мені обридли. Та мені тут все обридло: і сей садок, і сей дім, і квітки. Все у нас таке нецікаве, от хоч би й сі квітки».

Молодій панні

2. Цикл фольклорних пісенних творів, зміст і виконання яких з доісторичної давнини пов'язані з річним народним відліком часу — народним обрядовим календарем має назву...

Календарно-обрядова поезія

3. Міфи про події, випробування та вчинки окремих персонажів (богів, героїв) — об'єктів культів називають...

культувобіографічними

4. Довершений за змістом вислів, який становить граматично й інтонаційно оформлене судження, як правило, у формі складного речення, що має двочленну структуру – це...

Прислів'я

5. Назвіть автора цих віршованих рядків:

Посередині в таночку,
У зеленому віночку,
Танцює будяк.
Кругом свашки, і сусідки,
І фасолі, і нагідки,
І між ними мак

Леонід Глібов

6. Великий Невмивака є героєм твору...

«Подорож у країну Навпаки»

7. Назвіть найстарший український дитячий журнал ХХ століття, який продовжує виходити й у наш час:

«Барвінок»

(7 питань)

1. Що таке казка?

Відповідь: Це епічний твір народної словесності, в якому відображені різночасові вірування, погляди та уявлення народу у формі структурованої, хронологічно послідовної сюжетної оповіді, яка має чітку композиційну будову, яскраво виражену колізію (в основі якої лежить протиборство між добром і злом, що завершується перемогою добра)»

Ключові слова: епічний твір, сюжетна оповідь, композиційна будова, перемога добра

2. Дайте визначення поняттю дитяча література.

Відповідь: Частина художньої літератури, що відповідає віковим особливостям дитини, враховує її особливості свідомості, сприймає і формує основні риси суспільства.

Ключові слова: художня література, вікові особливості, риси суспільства.

3. Назвіть специфічні ознаки дитячої літератури.

Відповідь: наявність у творі предметного, конкретно-життєвого художнього образу; ліризм розповіді; динамічність розвитку сюжету; багатство, точність та емоційність мови;

Ключові слова: художній образ, ліризм, динамічність, емоційність, точність.

4. Що таке загадка?

Відповідь: це короткий твір, в основі яких лежить дотепне метафоричне запитання, що передбачає відповідь на нього.

Ключові слова: метафоричне запитання, відповідь.

5. Що таке дайте визначення поняттю «міф».

Відповідь: це розповідь про сакральні, священні події, яка відбулися у віддалені часи.

Ключові слова: розповідь, сакральні події.

(5 питань)

СПИСОК ТВОРІВ, РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЛЯ ЧИТАННЯ

Усна народна творчість: по 1 твору до кожної жанрової групи (на вибір).

Міфи: 5 слов'янських міфів і 5 давньогрецьких міфів на вибір.

Давня українська література: уривки із «Повісті минулих літ», «Слова о полку Ігоревім», що використовуються в дитячому читанні; байки та вірші Г.Сковороди (на вибір).

Твори письменників ХІХ ст.

Л.Глібов «Химерний маленький», «Що за птиця?», «Хто розмовляє?», «Хто сестра і брат?», «Квіткове весілля».

С.Руданський «Пан та Іван в дорозі», «Козак і король», «Запорожці у короля», «Наука», «Співомовки».

Марко Вовчок («Дев'ять братів і десята сестриця Галя», «Невільниця», «Кармелюк», «Маруся», «Ведмідь», «Игрушечка», «Маша»).

Т.Шевченко «За сонцем хмаронька пливе», «Садок вишневий коло хати», «Буквар південноруський».

Ю.Федькович «Учіться!», «До школи!», «Милосердний хлопчик», «Від чого море солоне».

І.Франко «Фарбований лис» «Малий Мирон», «Олівець», «Грицева шкільна наука», «У кузні»; «До світла», «Цигани», «Ріпка», «Заєць та Їжак».

Олена Пчілка «Сосонка», «Збентежена вечеря», «Малий музика Моцарт»

І. Манжура «Мати». «Мачуха», «Трьомсин-богатир»

Б.Грінченко «Екзамен», «Сама, зовсім сама», «Сестриця Галя», «Дзвоник», «Украла», «Олеся», «Грицько».

Панас Мирний «Морозенко», «Пригода з «Кобзарем», «Казка про Правду і Кривду»

П.Грабовський «Сонечко та дощик», «Метеличок», «Щоглик», «До школи».

Твори письменників кінця ХІХ-поч.ХХ ст.

В.Королів-Старий «Потерчата», «Хуха-Моховинка».

І.Липа «Близнята»

Костянтина Малицька (Віра Лебедова, Чайка Дністрова) «Чом, чом, земле моя...», «Соловей».

Леся Українка «Мрії», «Як дитиною, бувало...», «Тиша морська», «Вишеньки». Цикл поезій «В дитячому крузі». Казки: «Лелія», «Біда навчить».
В.Винниченко «Федько-халамидник», «Кумедія з Костем», збірка «Намисто».
С.Васильченко «Бусурмен», «Свекор», «Олив'яний перстень», «Авіаційний гурток».
М.Коцюбинський «Хо», «Харитя», «Кізочка».

Твори письменників ХХ ст.

В.Сухомлинський Казки й оповідання (на вибір)
А.Лотоцький «Михайло-семиліток».
Б.-І. Антонич «Весна» («Росте Антонич і росте трава»), «Назустріч» («Росте дитя, мов кущ малини»), «На шляху».
Б.Лепкий «Цвіт щастя», «Мишка (Казка для дітей: для малих і великих)».
М.Вороний «Євшан-зілля».
А.Головко «Червона хустина», «Пилипко».
Н.Забіла «Корінці та вершечки», «Троянові діти».
О.Донченко «Скрипка», «Лісничиха».
О.Копиленко «Хата хлопчика-мізинчика», «Їдальня для птахів».
О.Іваненко «Вербова гілка».
Гр. Тютюнник «Дивак» «Климко».
С.Чернілевський «Теплота родинного інтиму», «Забула внучка в баби черевички».
О.Сенатович «Малий Віз».
В.Симоненко «Цар Плаксій та Лоскотон», «Подорож у країну Навпаки»
Є.Гуцало «Лось» «Сім'я дикої качки», «Чалий кінь», «Олень Август».
М.Вінграновський «Перша колискова», «Ходімте в сад...», «Сама собою річка ця тече...».
Л.Костенко «Дощ полив», «Пісенька про космічного гостя», «Кольорові миші» «Чайка на крижині», «Крила».
І.Жиленко «Жар-птиця», «Підкова», «Гном у буфеті».
І.Калинець «Писанки», «Дивосвіт», «Хлопчик-фігурка, який задоволений собою».
В.Нестайко «Тореадори з Васюківки», «Ябеда», «Злочин Жори Горобейка».
В.Близнець «Звук павутинки».
Я.Стельмах «Митькозавр з Юрківки, або Химера лісового озера».
М.Стельмах «Гусі-лебеді летять».
С.Олійник «Ля-ля-ля», «Чудо в черевіку».
П.Глазовий «Тарас Бульба в Києві», «Найважча роль», «Заморські гості».

А. Чайковський «За сестрою».

Б. Харчук «Планетник», «Сашко-переселенець», «Гірська казка», «Повстанський кінь».

Л. Пономаренко «Гер переможений».

А. Дімаров «Блакитна дитина».

Є. Дудар «Слон і мухи», «Лісова казка», «Червона Шапочка».

П. Воронько «Облітав журавель», «Чотири вітри».

Л. Письменна. «Золотогривий», «Камінець завбільшки з гору».

Д. Білоус «Диво калинове», «Пригода в саду», «Що значить коника пасти?».

С. Плачинда «Гілея».

Сучасна українська література для дітей

І. Андрусяк «М'яке й пухнасте», «Звіряча абетка».

М. Павленко «Домовичок з палітрою», «Півтора бажання». **О. Забужко**. «Казка про калинову сопілку».

В. Рутківський «Потерчата».

М. Павленко. «Русалонька із 7-В, або Прокляття роду Кулаківських».

Зірка Мензатюк «Неймовірні пригоди барона Мюнхаузена в Україні».

Леся Воронина «Прибулець із країни нямликів», «Київські казки».

Твори зарубіжних письменників

Г. К. Андерсен «Снігова королева», «Принцеса на горошині», «Гидке каченя».

Б. Немцова. «Мудрий золотар».

В. Гюго. «Козетта»

Брати Грімм «Маленькі помічники».

Ш. Перро «Химерні бажання», «Хлопчик-мізинчик».

Р. Кіплінг «Як у Леопарда з'явилися плями», «Як було написано першого листа».

О. Пушкін. «Сказка о царе Салтане», «Сказка о мертвой царевне и семи богатырях», «Золотой петушок»; поезії: «Буря мглою небо кроет...», «Зима».

Л. Толстой «Лев і Собачка», «Кошеня», «».

К. Ушинський «Старий кінь», «Чотири бажання».

А. Барто Поезії на вибір

К. Чуковський Казки на вибір

С. Маршак «Дванадцять місяців», поезії на вибір

С. Михалков Байки, казки, вірші на вибір

М. Носов «Огірки», «Гірка», «Заплатка», «Клякса».

ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Детская литература: Учебное пособие для уч-ся пед. училищ / В. Аникин и др. под ред. Е.Зубаревой. – 3-е изд., дораб. – М. : Просвещение, 1989. – 399 с.
2. Дитяча література. Хрестоматія. Маловідомі твори українських письменників II половини XIX – першої половини XX століття. Навчальний посібник / Упорядник Н.І.Богданець-Білоskalенко. — К. : Видавничий Дім “Слово”, 2006. – 256 с.
3. Дитяча література: навчальний посібник / Д.М.Білецький та ін. – К. : Радянська школа, 1967 – 543 с.
4. Дитяча література: Теорія. Історія. Практика : навчально-методичний посібник для студентів філологів спеціальності “Педагогіка і методика середньої освіти” / Автор-укладач Л.О.Бондар – Миколаїв. – 234 с.
5. Українська дитяча література : Хрестоматія / Вступна ст.. та упор. Л.П. Козачок . – 2-ге вид. стер. – К. : Вища школа, 2006. – 519 с.
6. Українська дитяча література. Хрестоматія: У 2ч.: навч. посібник / Упоряд.: І.А.Луценко, А.М.Подолинний, Б.Й.Чайковський. — К. : Вища школа, 1992. – Ч. 1 – 382 с.
7. Українська дитяча література. Хрестоматія: У 2ч.: навч. посібник / Упоряд.: І.А.Луценко, А.М.Подолинний, Б.Й.Чайковський. — К. : Вища школа, 1992. – Ч. 2 – 286 с.

Додаткова

1. Анатолий Качан: "Я ще не виписався як поет незабутніх дитячих вражень" [Текст] : біобібліографічний нарис / авт.-уклад. Н. Загайна. – К. : Вища школа, 2012. – 64 с.
2. Интегрированный курс "Литература" (русская и мировая) [Текст] : учебник для 5 класса общеобразовательных учебных заведений с обучением на русском языке / Е. Е. Бондарева, Н. И. Ильинская, В. И. Мацапура, Г. В. Биткивская. – К. : Грамота, 2013. – 296 с.
3. Исаева Е. А. Интегрированный курс "Литература" (русская и мировая) [Текст] : учебник для 5 класса общеобразовательных учебных заведений с обучением на русском языке / Е. А. Исаева, Ж. В. Клименко. – Харьков : Сиция, 2013. – 352 с.
4. Исаева Е. А. Интегрированный курс "Литература" (русская и мировая) [Текст] : учебник для 6 класса общеобразовательных учебных заведений с

обучением на русском языке / Е. А. Исаева, Ж. В. Клименко. – Харьков : Сиция, 2013. – 352 с.

5. Бондарева Е. Е. Интегрированный курс "Литература" (русская и мировая) [Текст] : учебник для 6 класса общеобразовательных учебных заведений с обучением на русском языке / Е. Е. Бондарева, Н. И. Ильинская, В. И. Мацапура. – К. : Грамота, 2014. – 240 с.
6. Качак Т. Б. Зарубіжна дитяча література [Текст] : підручник для студентів вищих навчальних закладів / Т. Б. Качак, Л. М. Круль. – К. : Академвидав, 2014. – 416 с. – (Альма-матер).
7. Качак Т. Б. Зарубіжна література для дітей [Текст] : підручник для студентів вищих навчальних закладів / Т. Б. Качак, Л. М. Круль. – К. : Академвидав, 2014. – 416 с.
8. Качак Т. Українська література для дітей та юнацтва [Текст] : підручник / Т. Качак. – К. : Академія, 2016. – 352 с. – (Альма-матер).
9. Сухомлинський В. А. Я розповім вам казку...: Філософія для дітей [Текст] / В. А. Сухомлинський ; уклад. О. Сухомлинська. – Х. : Школа, 2016. – 576 с.
10. Філатова О.С. Українська література 20-30-х років ХХ століття: основні тенденції розвитку й естетична стратегія: навчальний посібник / О.С.Філатова, О.В.Казанжи. – Миколаїв: Іліон. 2013. – 235 с.

Інформаційні ресурси

1. Головна сторінка Національної бібліотеки України для дітей: <http://www.chl.kiev.ua/default.aspx?id=5880>
2. Електронні бібліотеки: <http://dir.meta.ua/ua/science-education/e-libraries/>
3. Літературне читання. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів (2-4 класи): http://www.mon.gov.ua/images/files/navchalni_programu/2012/ukr/02_lit_chit.pdf
4. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Л64 Р. Т. Гром'яка Ю. І. Коваліва В. І. Теремка. — К.: ВЦ «Академія», 2007. — 752 с. (Notabene): http://shron1.chtyvo.org.ua/Hromiak_Roman/Literaturoznavchyi_slovnyk-dovidnyk.pdf
5. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського: <http://nbuv.gov.ua/>

КОРИСНІ ДОДАТКИ

Пропонуємо увазі студентів серію публіцистичних статей Ірини Мацко, присвячених важливим проблемам дитячої літератури, її розвитку в сучасних умовах. Сподіваємося, що ці матеріали стануть у пригоді під час підготовки до занять з дисципліни «Дитяча література», а також привернуть увагу до серйозного питання створення української книги.

Ірина Мацко,

*письменниця, ілюстратор дитячих видань, публіцист, видавець.
Авторка численних творів для дітей та дорослих, фіналіст першого конкурсу малої прози «Сила малого», призер конкурсу творів для дітей «Мистецької Сторінки» та часопису «Захід-Схід» (казка «Пригоди дубового листочка»).*

ДІТИ ВУЛИЦІ.

ПРО СТАТУС СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Діти — своєрідна категорія читачів. Вони фантазують. З часом перетворюються в дорослого читача, а для цього їм потрібно "ввібрати" в себе хороші думки, приклади благородних вчинків, картини навколишньої краси. І якщо усього цього юні читачі наберуться достатньо, вони створять прекрасний завтрашній день.

А що може «ввібрати» дитина яку залишили без нагляду, викинули на вулицю, на самостійне виховання? Так звана – дитина вулиці. Яка й підбирає у період найбільшого розвитку, закладання у свідомості принципів та моральних цінностей, все, що підкидає їй ця вулиця, без контролю.

Що ж виросте з цих дітей?

Покоління, що виросло без Інтернету, відеоігор та конструкторів «Лего», добре пам'ятає захоплюючі й дотепні дитячі видання – яскравий доказ того, що не все в нас було поганим за радянських часів. З якою радістю діти чекали тоді поштаря, і скільки задоволення приносили оті журнали – хай навіть поліграфія та папір залишали бажати кращого.

Сучасна книга для дітей, як і для дорослих, значно відрізняється від літератури радянських часів. Вона дуже строката за змістом, метою, часто-густо вирізняється якістю зовнішнього оформлення.

В порівнянні з минулими десятиліттями репертуар та тиражі української літератури для дітей значно звузились (крім фольклору). Це, звичайно, негативно відображається на задоволенні читацьких запитів.

Покоління, що підрастає, повинно мати своїх героїв, казкових, мультиплікаційних. Тих у яких воно може вчитися, яких матиме за приклад поведінки, принципів життя.

Невже збідніли творчі інтереси українських дитячих письменників? Чи потрібні інші підходи до книговидавничої політики?

В Україні книжки для дітей спільно з авторами створюють 250 видавництв. Зареєстровано 400 періодичних видань, що мали б друкувати твори для дітей. Але ніхто з них не досліджує, не відстежує літературного процесу.

У радянські часи за публікаціями у журналах “Малятко”, “Барвінок” формували цікавий і потрібний літературний щорічник “Дванадцять місяців”. На сторінки щорічника потрапляли найцікавіші твори. На жаль, таке потрібне видання, “пішло на дно”.

Близько чотирьох десятків дитячих видань – здавалося б, більш ніж достатньо, щоб задовольнити будь-чий смаки, вподобання та фінансові можливості. Але придивившись більш пильно, можна помітити, що не менше 90 відсотків яскравого й барвистого «читва» більш скидається на яскраві картинки: грубуватий дизайн, псевдоукраїнська лексика, ріжуча ніжне дитяче око кольорова гама й занадто дрібний шрифт. На жаль, у нашій державі досі не існує комісії, яка б слідкувала за дотриманням гігієнічних, естетичних та педагогічних норм щодо дитячої періодики.

То де ж повинна висвітлюватися літературна критика, що тримає в полі зору тенденції розвитку дитячого підрозділу української літератури?

У вищих навчальних закладах немає навіть окремих кафедр дитячої літератури — їх приєднано до інших. А як же тоді захист дисертацій з дитячої літератури?

Дитяча література може бути високоприбутковою — потрібна лише увага видавців, держави до майстрів слова. Назріла потреба створити товариство з науково-методичним часописом, яке об'єднало б письменників, видавців, педагогів для порятунку й розквіту дитячої літератури.

В Україні за всю історію від Київської Русі й донині навіть часопису щодо книговидання для дітей не було («Весняні обрії» та “Література. Діти. Час” - щорічні збірники, а не часописи; а сучасні “Дитячі бібліотеки України” та “Шкільна бібліотека” - фахові вузькоспеціалізовані видання з бібліотечної справи).

Але доки такого спеціалізованого часопису нема, могли би прийти на допомогу журнали — “Дніпро”, “Дзвін”, “Кур’єр Кривбасу”, “Березіль”. Було б добре, якби там запрацювали дитячі сторіночки, де не лише оспівували б сонце-віконце, а й друкували аналітичні матеріали. Було б непогано, якби дитячі

письменники розповідали про принади дитячої літератури студентам відділення літературної творчості Національного університету. Адже можуть багато розповісти про тонкощі письменницького ремесла Всеволод Нестайко, Борис Комар, Михайло Слабошпицький, Анатолій Качан. Потрібна всеукраїнська дитяча газета, потрібен тісніший контакт з міністерствами культури та освіти. Бо ж справа спільна, а ось порозуміння між нами бракує.

Кандидат історичних наук, яка 20 років займалася науковою діяльністю в галузі книговидання для дітей, Наталя Марченко ратує за створення науково-методичного видання часопису.

Літературно-критичне видання часопису – мертвонароджена дитина. На даний час автори й не критики можуть навіть гідно заповнити відведені на дитячу літературу сторінки в уже існуючих виданнях. Тому, власне, ті сторінки й зникли.

Саме створення науково-методичного видання з ваківським грифом (філологія, історія, мистецтвознавство), яке дасть змогу повернути обличчям до книговидання для дітей, науковців, дасть змогу винести на світ читача незаангажовану ґрунтовну критику, відродити написання статей в жанр «життя творчість» щодо письменників для дітей, продовжити розмову про теоретичні та прикладні проблеми самого тексту для дітей. Дозволить ввійти в міжнародну спільноту, де в кожній європейській країні є як не інститут дитячого читання, то хоч асоціація вчених, що переймаються цими питаннями.

Коло зацікавлених, хай по крапельці, але буде формуватися.”

Як би не критикували літературу радянських часів через її ідейну спрямованість, та підґрунтя все-таки там було міцне і гідне. Кожен твір, що входив до підручника літератури, був детально вивчений, проаналізований, відредагований. Так, там була велика цензура і твори, що були замовлені у відомих дитячих письменників, були скуппульозно порізані та перероблені, перш ніж увійшли до хрестоматії. Проте влада виділяла значні кошти на цю справу, найкращих фахівців, створювала ради та комітети по дослідженню дитячої літератури. Мабуть чітко розуміли урядовці, яке велике значення мають твори, на яких ростуть діти. І хто з них потім виросте.

Нажаль, таке враження, що зараз це питання останнє у черзі важливих питань держави. Але ж на вихованні дітей не можна заощаджувати.

Великий вклад у висвітлення питання дослідження дитячої літератури та розміру проблеми, що назріла, внесла авторка, університетський викладач з 30-річним досвідом викладання теорії та історії дитячої літератури, яка останнім часом працює лектором болгарської мови і літератури у Київському

національному університеті ім. Тараса Шевченка, Україна – М. Славова у своїх працях. Зокрема, у книзі «Попелюшка літератури».

Починаючи свою книгу про дитячу літературу з «вічних» та загальних проблем, М. Славова завершує її проблемами сьогодення. Сучасний стан української дитячої літератури – проблема не стільки художня, скільки соціальна. Плачевний статус дитячої книги, який ми спостерігаємо сьогодні, вже відчувається, а надалі він ще більше відобразиться на духовному стані майбутніх поколінь.

Загалом в українській літературі для дітей сьогодні є величезні проблеми. Маємо дуже багато дитячих письменників, але дуже мало книжок, які можна було б радити сучасній дитині. Свого часу була гарна книжка Оксани Іваненко «Сандалики, повна швидкість!», «Великі очі», «Лісові казки». Твір «Сіроманець» Вінграновського і сьогодні нічого не втратив – це повість, яка може бути перевидана і з задоволенням прочитана нашими дітьми. Це твори Григора Тютюнника, Дмитра Павличка. Була розкішна книжечка Ліни Костенко «Вірші для дітей». Де вони зараз? Чому не перевидуються?

Що ж відбувається? Занепад системи підготовки дитячих видань, методики, дослідження цієї галузі.

Таке враження, що дітей вигнали на вулицю. Ростить як собі знаєте...

Що виросте? Яке покоління? На яких ідеалах, героях? Державі до цього, як бачимо, байдуже.

Сьогодні світова дитяча література переживає справжній ренесанс. Гаррі Поттер ось уже скільки років підкоряє серця юних читачів. У Великобританії у п'ятірці найкращих письменників — троє дитячих. Громадяни Росії більш як півстоліття навстоячки виспівують слова, написані дитячим поетом. У Швеції мало який письменник наважиться стати поруч з Астрід Ліндгрєн та Туве Янссон. І зрозуміло, чому скрізь до дитячого письменника ставляться, як до дорослого, тільки ще краще. Адже в тих країнах підрастаюче покоління перебуває в центрі уваги суспільства.

Лише в нас усе, не як у людей. Дитяча література практично відділена від держави. Та й від своїх же «дорослих» колег доводиться чути зневажливе: «дитяча література? Це ж примітив на рівні «сонце-віконце»! Таким «цінителям» не зайве нагадати, що в українській дитячій літературі працювали Микола Вінграновський, Григорій Тютюнник, Євген Гуцало, Василь Близнець, Дмитро Білоус, Всеволод Нестайко, Анатолій Костецький, Віктор Кава, завдяки яким вона досягла висот воістину «срібного віку».

Українські літературні керманічі пішли іншим шляхом. Шевченківський комітет анулював номінацію «Література для дітей». На письменницьких

форумах заявляють, що дитячої літератури в нас немає, наче про звичайну справу. Дійшло до того, що комісію з питань дитячої літератури керівництво письменницької Спілки ліквідувало.

Найсумніше, що такому ставленню сприяють самі дитячі письменники або ті, хто себе такими вважає. 90 відсотків з них не мають ані найменшого уявлення про роль і значення дитячої літератури в суспільстві, не кажучи вже про якісь секрети літературної праці. Якщо пройтися школами, зазирнути у бібліотеки — там безліч графоманських опусів, що їх нав'язали сьгоднішні автори. І вчителі мусять пропонувати їх учням, бо іншого немає. Тож виникає думка, що саме ця макулатура і є справжньою літературою для дітей. Якщо спробувати виправити становище, ті ж самопальні автори одразу здіймають крик: а хто уповноважував вас судити, що в літературі добре, а що погано? І на відповідь, що справжній літературний твір повинен мати ритм і риму, що він розвивається згідно з відповідними законами жанру, заявляють: це позавчорашній день, сьогодні література зовсім інша!

Дитяча література — жанр специфічний. Дехто навіть стверджує, що ті, в кого бракує уяви, йдуть в дорослу літературу, а в кого вона є — Та якщо віднадити юного читача від його ж літератури, від гри, фантазії, казки, — тим самим нищиться читач взагалі. Бо той, хто не звик до читання змалечку, не читатиме і дорослим. А це призведе до деградації української нації.

Письменник повинен підняти планку вимог до себе. Йому слід пам'ятати, що головне в творчості — смак і прагнення самоудосконалюватися. І що більше у нас буде яскравих, неординарних, в доброму розумінні агресивних дитячих письменників — тим краще й для самої дитячої літератури, а отже, й для читача.

У дитячої літератури є два могутні крила: історія і фольклор. Наша історія не гірша за французьку чи англійську, не кажучи вже про американську або російську. Згадаймо про поразку перського царя Дарія в наших причорноморських степах, про героїку княжої доби, про Грюнвальдську битву, про Сині Води, згадаймо бодай про наше славне козацтво! Які постаті, які події, які пристрасті все ще чекають на біографів та художників! До речі, дехто вже скористався з цього. Наприклад, всесвітньо відомий говардівський варвар Конан-завойовник родом з Кіммерії, себто протоукраїнець. А ми, на жаль, все ще мовчимо.

Український фольклор теж нічим не поступається творчості найдавніших народів планети. Як цю скарбницю використовують наші дитячі письменники? Майже ніяк. Сліпо снуючи за модним нині у світі напрямом “фентезі”, вони без особливого успіху сушать свої мізки над створенням всіляких абстрактних,

аморфних створіннячок, які не приносять слави ні собі, ні своїм творцям. Вони забули, або ще й не втямили, що шлях до європейського визнання народжується лише на національному ґрунті.

Настала пора для об'єднання дитячих письменників, художників та видавців — усіх тих, хто дбає про духовний рівень підрастаючого покоління. Заради цього покоління. Щоб дитина не росла на вулиці. Щоб була доглянута та вихована. Потрібно, щоб хтось зайнявся нею. Забрав з вулиці.

КОЛИ «ПОПЕЛЮШКА» СТАНЕ ПРИНЦЕСОЮ? АБО ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОГО КАЗКАРСТВА

Саме так – «Попелюшка літератури» назвала свою книгу Маргарита Славова досвідчений лектор Київського національного університету ім.Тараса Шевченка, доктор педагогічних наук, доцент Пловдивського університету «Паисий Хилендарски», яка глибоко вивчала і намагалась відповісти на запитання, що ж таке дитяча література і чому так слабо вона розвинута.

«Попелюшкою» авторка називає дитячу літературу через її сприйняття переважною більшістю людей, що відносяться до літератури, як щось другорядне, прикладне, несерйозне. Хоч це література, яка бере активну участь у вихованні наших дітей.

І що ж таке дитяча література? Чи література для дітей?

Дитяча література – це література, яка написана і зорієнтована на дитячу аудиторію у той час як література для дітей спрямована перш за все на дорослу аудиторію, але дітям є також цікавою, тому є поняттям ширшим (таку характеристику дає автор книги «Дитяча книга: проблеми видавничої підготовки» Емілія Огар, доцент кафедри видавничої справи і редагування Української академії друкарства, кандидат філологічних наук).

Наприклад, Шевченко ніколи не писав дитячої літератури, тим не менш його твори увійшли у всі навчальні програми з української літератури.

Чому ж так сумно у нас з дитячою літературою?

Нажаль на даний час українському казкареві, та ще й новачку, дуже важко пробитися у друк і донести гарну казку до українських дітей. Видавництва, у які казкар подає свої твори, якщо вони великі, то у них є так званий видавничий портфель, сформований та затверджений на кілька років вперед, де закладено серії, які будуть видаватися і власне, свого роду «рамки». Якщо раптом казка підпадає під якусь серію, то вона може піти у друк. Якщо ж

ні – потрібно або чекати кілька років, коли можливо започаткується серія з казками такого ж формату, або ж проситись у інше видавництво.

З малими видавництвами інша проблема. Як такого видавничого портфелю у них немає, але й матеріальних можливостей на видання, навіть дуже чудової несерійної казки, також немає. Тому або потрібно видавати твір за свій кошт, або знову ж таки шукати далі.

Негативним моментом у цьому питанні є ще й те, що дитячу літературу зазвичай розглядають як таку, що має педагогічний вплив на дітей та як допоміжний засіб у вихованні та навчанні. І визначається цей вплив критиками чи редакторами видавництв, тобто «дорослими», які й вирішують наслідки та вплив тієї чи іншої казки на дитячу аудиторію.

Ще одним мінусом є небажання видавців відкривати невідомих дитячих авторів. Економічно вигідніше видати твори народної творчості, фольклор («Колобок», «Івасик-телесик» та інші), які не мають автора і відповідно авторський гонорар не потрібно виплачувати. Або видавати класиків української, чи світової дитячої літератури. Їм чи їх спадкоємцям зазвичай потрібно виплачувати гонорар, зате назва казки та автор широко відомий і питання з продажем у цьому випадку не виникає.

У результаті маленький читач отримує всоте одні і ті ж відомі твори. Застарілі чи ні, актуальні чи ні, у рамках сучасності, але розкручені, отже безпрограшні для видавця.

Можливо проблема у авторах?

Хто ж повинен чи покликаний писати такі «несерйозні» і такі водночас важливі для маленької аудиторії твори? Твори з яких діти пізнаватимуть добро і зло, відносини чи почуття, так важливі у дорослому житті. Журналісти? Дошкільники? Педагоги? Філологи? Чи потрібно цьому десь спеціально вчитися?

Напевно усе важливо врахувати у написанні дитячого твору: і мову, і виклад, і сюжет, і мораль. Дитина не зуміє, як дорослий, оцінити, проаналізувати, відсіяти потрібне від непотрібного, правильну думку від хибної, тому це повинен зробити автор і зробити так, щоб дитина зрозуміла думку автора і навчилася корисному та правильному.

Відомі українські дитячий письменники-класики, улюбленці дитячої аудиторії були представниками різних професій. Та їхні твори діти хочуть слухати і читати, у них закладена здорова думка та мораль. Тому, напевно, дитячий письменник перш за все повинен бути за покликанням. Діти добре відчують фальш і написаний «на замовлення» чи «під серію» твір не буде сприйнятий ними.

Невже у нас так мало талановитих письменників покликаних писати для дітей?

Проблема тягнеться з радянської доби, коли дитяча література перейшла під повний контроль Держметодкому народного комісаріату освіти. Справа навіть дійшла до заборони казок, як шкідливих і таких, що «розвивають у дітей забобони, діють на нерви, викликаючи почуття страху...», як писала Н.Крупська. Дитячі твори на замовлення повинні були передовсім викласти догми – «як потрібно жити» не дбаючи про художні якості твору. Дитяча книга, звичайно, повинна нести виховну функцію, але перш за все має виконувати пізнавальну роль у розвитку дитини, а не трактувати «так повинно бути» («Дитяча книга: проблеми видавничої підготовки» Емілія Огар). Коли минув радянський період і можна було писати без педагогічної цензури, молодим дитячим письменникам стало важко пробитися через визнаних класиків, а видавцям – вирішити друкувати чи ні того чи іншого письменника-казкаря, і як це сприйме дитяча аудиторія.

Та опускати руки і відмовлятися від внутрішнього бажання написати казку, цікаву, повчальну, чарівну для наших дітей не варто. Народні казки та казки визнаних майстрів дитячої літератури, звичайно, потрібно знати малим читачам, але й щось нове та свіже, як ковток свіжого повітря, потрібне молодому поколінню. А видавцям не боятися відкривати нові імена.

Дітям насамперед важливий зміст твору, а вже потім відомість автора.

І тоді «Попелюшка» обов'язково стане принцесою, якщо працювати і вірити, що ця справа потрібна дітям.

ДИТИНА І КАЗКА. ЧИ ПОТРІБНІ ВОНИ ОДИН ОДНОМУ?

Чомусь так склалося, що казка завжди вважалась як щось додаткове, як просто народна казка, фольклор народу. Їх потрібно знати, як народне надбання, але ніякого виховного моменту, ніякої користі вона не несе. Куди більш потрібнішою і навчальнішою є розповідь чи оповідання. У них сюжет не пов'язаний з чарівністю, фантазією, інколи жахливими видуманими героями чи жартівливою видумкою, зате повчальний. А казка вважається чимось несерйозним і неспроможним щось дати дитині на їхню думку.

Але чи ж зможе розповідь чи оповідання без чарівних перетворень, визволень задовольнити дитячу жагу до чарівності і зацікавити її?

У вступній частині до книги Джанні Родарі «Грамматика фантазії» Анатолій Алексин писав про людей, які вважають, «весело» і «несерйозно» – одне і те ж. При цьому повторював, що саме гумор і зацікавленість - часом

найкоротша відстань між найсерйознішою проблемою і свідомістю дитини. І Джанні Родарі чудово це розуміє.

Сам же відомий італійський письменник Джанні Родарі ставить питання у своїй книзі «Грамматика фантазії» про потрібність казки для дитини. І сам на нього відповідає: казка потрібна для того, щоб створювати структуру свого інтелекту, встановлювати різного роду зв'язки: „я та інші”, «я і речі навколо мене», «речі реальні і видумані». Казка потрібна дитині для того, щоб створити собі уявлення про простір («далеко-близько») і про час («давно-тепер», «спочатку-потім», «вчора-сьогодні-завтра»). Традиційний початок казки «жив-був колись» нічим не відрізняється від «це було тоді-то» справжньої історії, хоч світ казки – і дитина дуже скоро це зауважить – інший, аніж той, в якому вона живе.

Ще одна думка у тій же книзі, що казка для дитини така ж серйозна і справжня як і гра: вона потрібна для того, щоб визначитися, щоб вивчити себе, виміряти, оцінити свої можливості. Наприклад, щоб виміряти свою здатність протистояти страху. Джанні вважав, що усі розмови про те, що казкові «жахи», всякі чудовиська, відьми, кров, смерть (наприклад, Хлопчик-мізинчик, що відрубав голови сімом дочкам Водяного) ніби негативно впливають на дитину, але Родарі виглядає непереконливо. Все залежить від обставин, за яких дитина зустрічає свій страх, наприклад, вовка. Якщо він чув про нього з вуст матері, в мирному, домашньому, затишному оточенні, ніякий вовк йому не страшний. Дитина може подавати вигляд, що боїться, але вона впевнена: досить лиш татові показати свою силу або мамі запуснути в вовка туплю, як він побіжить, підібгавши хвіст.

Психологи, філологи та й науковці в один голос радять батькам, педагогам та усім хто має справу з вихованням дітей зацікавлювати їх до навчання, до пізнання світу та всього нового через гру, через асоціації, а отже, через фантазії. Будь-який предмет можна обіграти і одушевити. Маленька дитина граючись зовсім не задумується для чого цей предмет призначений і використовує його за своїми уявленнями. Так у дитячих руках будь-яка коробочка може перетворитися у будиночок, сірникова коробочка - в телефон і т.д. Вона знаходить для предмета своє примінення через своє власне ще дитяче бачення світу. Як і у казці. Дитина це розуміє і сприймає.

У тій же роботі «Грамматика фантазії» Джанні Родарі пише, що навіть ложка у казці може стати самостійним персонажем. Вона ходить, бігає, падає. У цій ситуації казка роздвоюється: з одного боку, наслідують або провокуються реальні рухи ложки, як предмету, а з іншої – виникає персонаж «пані Ложка», де від предмету залишилась одна назва.

Або блюдечко. Якщо лише дати дитині волю, вона перетворить його у що завгодно. В автомобіль, в літак. Хіба варто це їй забороняти?

Із твердження даного факту виникає запитання: чи добре ми чинимо, розповідаючи дітям історії, в яких діючими особами є предмети домашнього вжитку, або, заохочуючи їх «анімізм» і «артефактизм», ми ризикуємо принести збитки їх науковим знанням?

Джанні задавався цим запитанням не лише тому, що він його хвилював, а через обов'язок. Тому що був впевнений, що гратися з речами - означає краще їх розуміти і впізнавати. Він не бачив сенсу у тому, щоб обмежувати свободу гри – це було б рівноцінно запереченню її виховної ролі, її пізнавального значення. Фантазія, на його думку, не «злий вовк», якого потрібно боятися, і не злочинець, за яким потрібен нагляд. Завдання у тому, щоб вчасно вловити, на чому саме у даний момент сконцентрована увага дитини, чи чекає вона від дорослого, «розповіді про водопровідний кран» чи хоче «погратися у водопровідний кран», щоб отримати потрібну інформацію, граючись на свій, дитячий лад.

Використовуючи дитячу властивість фантазувати, придумувати, асоціювати можна розвинути у дитини творче мислення і одночасно у ігровій формі дати розуміння призначення того чи іншого предмету, чи правильності поведінки, чи розуміння побудови соціуму, оточення та й світу в цілому.

У віці 2-4 років дитина через казку може дізнатись про призначення та використання речей які її оточують: предмети побуту, меблі, звірі, птахи, хто як говорить. Це ще самі ази пізнання. Мабуть краще коли мати чи батько розповідаючи про стілець і для чого він призначений, і який дитина перевертає догори ніжками і залізає у нього ніби у кабінку, придумують веселу історію про те, як чаклунка розсердившись на хлопчика, котрий так завжди робив, не мала на що сісти і зачарувала усі стільці у світі. З тої хвилини як тільки діти сідали на стілець, як він перетворювався у кабінку машини і їхав далеко. Ніхто не могли ні поїсти, ні навчатися, ні просто посидіти. Напевно так, зацікавлено слухаючи вигадану історію і сміючись з діток, які змушені були лише їздити, маля краще пізнає і запам'ятає призначення стільця, аніж скажуть просто «Це стілець, на ньому потрібно сидіти, а не перевертати догори дном».

Для дітей віком 4-6 років, дошкільнят, казки направлені на те, щоб дати уяву про функції та призначення предметів, поведінку та особливості проживання тварин чи птахів, будову світу. Це вже ширші поняття, які виходять за рамки його квартири чи будинку.

Ще старшим дітям, 6-9 років вже за допомогою казки можна дати поняття про відносини, що добре, а що погано. Як себе вести у певних ситуаціях.

У казках для 9-14 річного віку сюжет як правило складний і побудований на тому, що герой повинен виконати якийсь важке завдання, а інколи й кілька завдань для того, щоб визволити когось чи щось добути. У цьому випадку дітям прищеплюються такі моральні якості, як хоробрість, вірність, дружба, любов та ін.

Чи можуть народні казки та фольклор дати дитині правильне, сучасне розуміння предметів, відносин, почуттів і задовольнити потребу у казці?

Певною мірою так. Але ці казки увібрали в себе звичаї та обряди давно минулих століть, коли ще складались ці казки, потім передавались з уст у уста і дійшли до наших днів з надто казковим, надто непридатним і незрозумілим для сучасної дитини змістом. Звичаї, які десь на зорі виникнення певної казки закладались у неї вже давно втратили свою суть і призначення. А пройшовши через роки і з уст в уста безліч разів добавлялись та змінювались. Залишились лише як фон, створення у казці неповторного забарвлення народної казки. Але ж дитина, яка народилася у теперішній час крім цих казок повинна чути й казки про речі, які її оточують зараз. Тому до цього процесу варто залучати молодих і часто маловідомих авторів.

Джанні Родарі говорить, що зовнішній світ проникає в дім різними шляхами і способами, ще п'ятдесят років тому дітям невідомими шляхами: дзвонить телефон – і чути батька голос, включають радіо – і чути звуки, пісні, музику, натискають на клавіші телевізора – і на екран і з'являється зображення, причому кожному зображенню відповідає слово, яке потрібно зловити і використати, надходить інформація, яку потрібно розшифрувати і приєднати до іншої, вже отриманої.

Уявлення, яке сучасна дитина складає собі про навколишній світ, неодмінно відрізняється від того, яке складав собі навіть його батько, хоч він старший від сина всього на два-три десятки років. Досвід, набутий сучасною дитиною, дає їй можливість здійснювати операції докорінно іншої якості – в інтелектуальному відношенні більш складні. Шкода, що не проводяться відповідні вимірювання, щоб можна було стверджувати це з впевненістю.

Нажаль сучасним вітчизняним казкарям не легко пробитися до дитини через книгу. Діти ж ростуть на перекладених казках інших народів чи визнаних класиків. Казки яких, безперечно, неперевершені та унікальні, але несуть для дитини лише історичну інформацію, а не дають уявлення про сучасні речі.

Як же казка може допомогти виховати, виплекати позитивні риси у дитини та перебороти негативні? У казці дитина може побачити чи уявити свою мрію чи те чого вона хоче досягнути коли виросте. Важливо, щоб казка закінчувалась позитивно та перемогою доброго героя, а зло обов'язково

каралося. У дитини виробиться оптимістичне, здорове бачення світу та його законів коли вона знатиме, що якщо не поступатися і робити добро, не ставати на бік зла, то в кінцевому результаті добро все-таки переможе.

Все у тій же праці Джанні Родарі «Граматики фантазії» говориться, що гра завжди набагато продуктивніша, якщо ми з її допомогою ставимо дитину в приємні ситуації, які дозволяють здійснювати героїчні вчинки і, слухаючи казку, бачити своє майбутнє повноцінним і багатообіцяючим. Звичайно, пише автор, майбутнє дитини ніколи не буде таким прекрасним, як у казці. Але не у цьому справа. Важливо, щоб дитина накопичувала запас оптимізму і віри для боротьби з неминучими життєвими труднощами, яких їй не вдасться уникнути.

Отже, справа зовсім не у тому, щоб потакати порожнім фантазіям дитини, мета у тому, щоб протягнути дитині руку допомоги, аби вона могла уявити себе і себе саму, і своє майбутнє.

Нажаль літератури про казку, дослідження казки, її аналізу дуже мало у вітчизняній критиці та літературі. Черпати інформацію доводиться із зарубіжних джерел і співставляти її з реаліями сьогодення. А запитань на цю тему дуже багато і у літераторів, і у казкарів, критиків, журналістів та педагогів. Усіх хто має справу з казкою. Чомусь існує безліч досліджень та обговорень таких тем як роман, історій успіху та психологій продаж. А таке важливе запитання як казка та дитина, як вона впливає на дитину і що у ній виховує та розвиває, розглядається дуже мало.

Російський науковець Володимир Якович Пропп писав з цього приводу у своїй книзі «Морфологія казки», що наукова література про казку не надто багата. Праць на цю тему видається дуже мало, а бібліографічні зведення показують наступну картину: більше за все видається текстів, досить багато робіт по особистих питаннях, і зовсім відсутні праці про казку. А якщо вони і є, то це праці зведено-інструкційного, а не дослідницького характеру в цілому. А між цим, саме загальні питання більш за все збуджують цікавість, і в їх вирішенні – ціль науки...

У вітчизняній практиці тема казки є ще неораним полем, яке чекає засівання. І дуже важливо щоб все таки знайшлися ті, які це зроблять не стільки заради якоїсь винагороди чи слави, а задля дітей для яких і створюється кожна казка. Це їхній світ, який ми зобов'язані аналізувати та корегувати. Не можна залишати вирішення цього питання лише на видавців, що турбуються лише про власний прибуток та на грошовитих авторів, які видаються самі і тим самим пробиваються до малого читача лише завдяки сумі, яку вони можуть оплатити за видання тиражу. А діти варті найкращого.